

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EUGEN LUNGU: „STAREA CIVILĂ CA STARE DE RĂZBOI”

„Haosul din buletinele noastre de identitate (Ion sau Ivan?) implică o altă filozofie, de data asta balansând în plan etnic – suntem aiștia sau ăia? Ne aliniem Asiei glagolitice ori încercăm să ne atașăm Occidentului civilizat? Actele noastre scrise sunt încă prada aleatorului și ambiguității create de cinovnicul rus care ne-a scris numele după ureche (o ureche deseori beată, tocmai fiindcă acesta, vorba veche, n-o ducea la ureche!...)” (P. 7)

MIRCEA V. CIOBANU: „O LEGENDĂ: TEATRUL «LUCEAFĂRUL»”

„Dar teatrul nu numai că a supraviețuit concurenței, ci, în spiraloida evoluție a lumii, are toate șansele să se afirme (și) ca arta cea mai modernă. Recte: cea mai... contemporană. Or, arta contemporană e una prin excelență performativă. (...) Efemeră, dar cu impact emoțional de durată, arta performativă contemporană este, în esență, o formă de teatru. Or, ce este teatrul, în termeni tehnici contemporani, dacă nu o performanță prin excelență? O artă efemeră, dar care dăinuiește veșnic tocmai prin această trecere?” (P. 16)

POEZIE UCRAINEANĂ

O cunună de „Rondeluri” ale poetului ucrainean Mikola Borovko, tălmăcite în română de Boris Marian. (P. 24)

PORTRET ÎN SEPIA | EUGEN CIOCLEA

ARCADIE SUCEVEANU: „POEZIA CA O CORIDĂ”

© N. RĂILEANU

„În fapt, Eugen Cioclea este «optzecist» mai mult în atitudine și în dicțiune decât în expresie. «Postmodernismul» său nu e de natură tehnică, formală, el ține mai mult de tonalitatea violentă, dezinhibată a versurilor, de șocul limbajului metaforic și de o mare

îndrăzneală a imaginației. Poezia sa reprezintă nu atât o nouă tipologie lirică, cât, mai degrabă, un nou stil al implicării, ce presupune o rostire sarcastică, dură, mizând pe «efectul de sinceritate». Altfel spus, Cioclea este spargăto-

rul de convenții, de inerții lirice și mai puțin schimbătorul de paradigmă. Liniile direcționale și rafinamentele formale ale discursului postmodernist, esteticește vorbind, le-au dat alți poeți din «portretul de grup».”

„BODYGUARZI”

„Doamne
să nu îngădui ca cerul să ajungă atât
de jos
ca pământul să ajungă atât de sus
încât
să fie nevoie ca fiecare fost înger
de pază
să aibă omul său de pază...”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE)”

MAESTRI ȘI UCENICI – P. 14

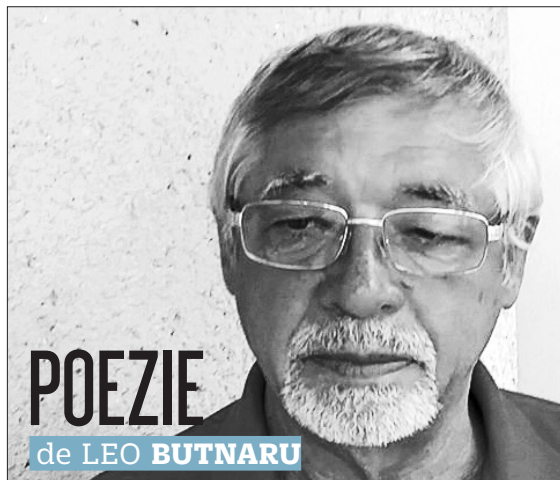
DORIN TUDORAN: „MĂ CULC CU BACOVIA ÎN SUFLET ȘI MĂ TREZESC CU EMINESCU ÎN MINTE. SAU INVERS.”
ANCHETĂ REALIZATĂ DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

CENTENARUL UNIRII – P. 18

LA ANCHETA „R.L.” RĂSPUNDE ISTORICUL CĂTĂLIN TURLIUC

CRONICĂ DE CARTE – P. 21, 23

DE ION CIOCANU ȘI DE IOAN HOLBAN

POEZIE

de LEO BUTNARU

CUPRINS

EDITORI:
UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 4 | NUMĂRUL 8 (34) | AUGUST | 2018

EFIGII
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

10 „CIOCLEA. NIMENI ALTCEINEVA!”

EDITORIAL
de ADRIAN CIUBOTARU

03 „CUM SĂRBĂTORIM CENTENARUL?” (I)

FIRUL CU PLUMB
de EUGEN CIOCLEA

23 „[NU EXISTĂ POPOARE MĂRUNTE...]”

04 TEOFANII ÎN FORMAT A4
„POEM ÎN SINE” (I-II)
DE TEO CHIRIAC

05 MIRADOR
„MARIA PILCHIN ÎN DOUĂ IPOSTAZE”
DE ION POP

06 IN SFUMATO
„STAREA CIVILĂ CA STARE DE RĂZBOI”
DE EUGEN LUNGU

08 PORTRET ÎN SEPIA
„POEZIA CA O CORIDĂ”
DE ARCADIE SUCEVEANU

MAESTRI ȘI UCENICI
ANCHETĂ DE EM. GALAICU-PĂUN

14 DORIN TUDORAN: „MĂ CULC CU BACOVIA ÎN SUFLET ȘI MĂ TREZESC CU EMINESCU ÎN MINTE. SAU INVERS.”

15 BLOGOGRAME
„BUCUREȘTI-CHIȘINĂU. ÎN TREN”
„ZIUA INDEPENDENȚEI”
DE GHEORGHE ERIZANU

16 RECUPERĂRI
„O LEGENDĂ: TEATRUL «LUCEAFĂRUL»”
DE MIRCEA V. CIOBANU

18 CENTENARUL UNIRII
ANCHETA „REVISTEI LITERARE”
RĂSPUNDE: CĂTĂLIN TURLIUC

19 VOX CLAMANTIS
„GEORGE MENIUC ÎN OGLINDA ACTUALITĂȚII (LITERARE)”
DE GRIGORE CHIPER

20 PROZĂ
„LABORATORUL SECRET DIN ZELENOGORSK SAU NASTENIKA@MAIL.RU”
DE VLAD GRECU

21 CRONICĂ LITERARĂ
„SLAVA OMULUI SIMPLU”
DE IOAN HOLBAN

22 AMINTIRI
„ASIGURAREA IDEOLOGICĂ A SECERIȘULUI”
DE DUMITRU APETRI

23 BREVIAR
„REDESCOPERIREA LUI EUGEN CIOCLEA”
DE ION CIOCANU

Revista Literară
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă, Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu, Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București), Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices” MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI
Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN
Această revistă apare cu sprijinul Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Textele și imaginile inserate în paginile publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word, Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă poziția oficială a Ministerului pentru Românii de Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de **ADRIAN CIUBOTARU**

UMBERTO ECO DESPRE FAPTE ȘI INTERPRETĂRI

„În orice caz, ideea că nu ar exista fapte, ci doar interpretări, nu este nicidecum împărtășită de întreaga gândire contemporană, care în mare parte le ridică lui Nietzsche și adepților săi următoarele obiecții: (i) dacă nu ar exista fapte, ci doar interpretări, atunci cărui lucru i-ar fi interpretare o interpretare? (ii) Iar dacă interpretările s-ar interpreta între ele, ar trebui să fi existat totuși un obiect sau un fapt inițial ce ne-a impulsionat să interpretăm? (iii) Pe lângă aceasta, chiar dacă ființa n-ar fi definibilă, s-ar cere să spunem cine suntem noi care vorbim metaforic, iar problema de a spune ceva adevărat s-ar muta de la obiect la subiectul cunoașterii. Dumnezeu o fi murit, dar Nietzsche nu. Pe ce baze justificăm prezența lui Nietzsche? Spunând că e doar o metaforă? Însă dacă este metaforă, cine o rostește? Nu doar atât, dar chiar dacă despre realitate s-ar vorbi adesea prin metafore, pentru a le elabora se cere să existe cuvinte care să aibă o semnificație literală și să denote lucruri pe care le cunoaștem prin experiență: nu pot să numesc picior obiectul care susține masa dacă nu am o noțiune nemetaforică despre piciorul omenesc, cunoscându-i forma și funcția. (iv) În fine, când se afirmă că nu mai există un criteriu intersubiectiv de verificare, se uită că din când în când cele aflate în afara noastră (pe care Nietzsche le numea forțe teribile) se opun încercărilor noastre de a le exprima, fie și metaforic; că dacă aplicăm, să zicem, teoria flogisticului unei inflamații nu reușim s-o vindecăm, dar dacă recurgem la antibiotice, da; și că, prin urmare, există o teorie medicală mai bună decât alta. Prin urmare, poate că nu există un Absolut sau, dacă există, nu e posibil să fie nici gândit, nici tangibil, dar există niște forțe naturale care favorizează sau sfidează interpretările noastre. Dacă eu interpretez o ușă deschisă pictată în trompe l'oeil ca fiind o ușă adevărată și mă duc întins să trec prin ea, acel lucru care este peretele impenetrabil îmi va delegitima interpretarea. Trebuie să existe un mod în care stau sau în care se petrec lucrurile – iar dovada este nu numai aceea că toți oamenii sunt muritori, ci și faptul că, dacă încerc să trec printr-un zid, îmi rup septul nazal. Moartea și zidul acela sunt singura formă de Absolut de care nu ne putem îndoi. Evidența zidului aceluia, care ne spune „nu” atunci când noi vrem să-l interpretăm ca și cum n-ar exista, este, poate, un criteriu de adevăr destul de modest pentru păstrătorii Absolutului, însă, ca să-l parafrazăm pe Keats, „aceasta-i tot ce cunoașteți pe pământ și tot ce vi se cade-a ști.”

(Umberto Eco, „Cum ne construim dușmanul”, traducere de Ștefania Mincu, Iași, Editura Polirom, 2011)

CUM SĂRBĂTORIM CENTENARUL? (I)

În ciuda vastului program de festivități și activități anunțat de toate instituțiile, asociațiile și organizațiile implicate în aniversarea Marii Uniri de la 1918, puțină lume se aștepta că anul 2018 va însemna și altceva decât demagogie patriotică de la tribuna parlamentului, manifestații formale prin localități, golite de conținut afectiv și, nu de puține ori, de memorie istorică, conferințe academice și publicații de tot soiul ce mai curând vor consemna decât vor comemora și dezbate cu adevărat evenimentul.

Dar 2018 a debutat, pentru mulți surprinzător, cu declarațiile așa-zis “simbolice” de reunificare pe care le semna, ca pe bandă rulantă, consiliile locale din Republica Moldova, urmate apoi și de câteva consilii județene din România. Aceasta a înviorat Centenarul, a generat loc pentru discuții adevărate nu numai despre Unirea din trecut, ci și despre viitorul proiectului, rămas în suspensie încă de pe la începutul anilor 1990. Discuția, abia înfiripată, nu a reușit însă: instabilitatea internă, derapajele antidemocratice ale celor două guvernări au evacuat încet-încet subiectul, devenit marginal, din editoriale și din talk-show-uri pe teme politice. Și cum să nu fie marginalizat dacă, după aproape trei decenii de libertate, am ajuns iarăși să vorbim despre regim autoritar și chiar dictatură – despre ce fel de Unire poate fi vorba în condițiile în care însăși existența celor două democrații “surori” este amenințată?

Nu ai fi putut cășuna un rău mai mare Centenarului chiar dacă ai fi vrut. Eram pregătiți cu toții de escapadele lui Dodon și de contramanifestațiile românofobilor în Basarabia, de dublitatea discursului aniversar al părții moldovenești. Știam că discursul unionist, cât și cel comemorativ, vor fi obstrucționate mai ales de reprezentanții puterii de la Chișinău. Totodată, eram conștienți că nu toți demnitarii și nu toate personalitățile culturale din România vor excela prin sinceritate și bună-credință. Dar nimeni nu a prevăzut că vor trece doar câteva luni de la începutul anului și pe ambele maluri ale fatidicului pârau românii, copleșiți de o turnură până deunăzi inimaginabilă a destinului, vor retrăi temerile, angoasele și incertitudinile unor vremi

pe care le credeau demult apuse și vor uita, sub presiunea unui prezent tot mai cotropitor și mai amenințător, de singura sărbătoare ce îi mai unește.

Cele două clase politice s-au întrecut în prejudiciile pe care le puteau aduce Centenarului. O umbră grea a proiectat peste aniversare comportamentul iresponsabil, necumpătat și improvizat al unor lideri de la București. Pe de-a dreptul despotică s-a arătat guvernarea de la Chișinău, cât se poate de fermă în dorința ei de a-și păstra puterea cu orice preț. Chiar dacă prețul este renunțarea (parțială sau totală) la democrație, la relațiile de bună vecinătate cu Uniunea Europeană și mai cu seamă la legăturile foarte speciale cu România, anevoie restabilite după “înghețul” comunist dintre anii 2001-2009.

În loc să scoată la suprafață ce mai avem sau ce a mai rămas bun în noi după îndelungata detenție în lagărul bolșevic, anul Centenarului a prilejuit etalarea unor patimi, vicii, stări și atitudini pe care le credeam apanajul trecutului, manifestări secundare și deci neglijabile ale unor atavisme moștenite de la regimul totalitar. A uimit, bunăoară, cât de ușor putem renunța la tot ce am câștigat de la 1989 încoace, în primul rând la valorile fundamentale ale lumii moderne. Un miting la București, la care au participat cetățeni terifiți de conspirația globală a soroșistilor și de “statul paralel”, și nenumărate manifestații antieuropene la Chișinău și în alte orașe ale Republicii Moldova ale unor inși la fel de înspăimântați de “complotul” de la Washington și de “Europa homosexuală”, au arătat că o abilită manipulare mediatică e suficientă ca oamenii să schimbe libertatea esențială pe iluzia conservării unor valori aparent “spirituale” și a unei identități locale prezumtiv “autentice”, “neîntinate”, “superioare” sub aspect moral Occidentului. A uimit, pe un mal al Prutului, alternarea tipic balcanică a naționalismului, intoleranței, provincialismului cu fatalismul politic și iresponsabilitatea, cu slaba aderență la spiritul și destinul comunitar. Pe celălalt mal, a consternat amestecul exploziv între nepăsare, resentiment, ignoranță și nerozie, caracteristici tradiționale ale locului, și acceptarea pe cât de bruscă, pe atât de resemnată a modelului de guvernare putinist, asiatic, dar mai ales

alterarea, se pare, iremediabilă, nu numai a spiritului comunitar, ci și a celui politic.

La o sută de ani de la Marea Unire, noi, românii, încă nu avem un proiect de țară. Nu dorim să ne cunoaștem și să ne înțelegem între noi. Nu ne simțim foarte bine împreună și este încă departe de noi gândul că suntem apti de inițiative durabile, că suntem în stare nu doar să vrem, ci și să ne construim “o țară ca afară”. Preferăm să lăsăm totul pe seama unor politicieni întreprinzători (dacă îi avem, din întâmplare) sau în grija unor finanțări și investiții externe. Iar atunci când acestea nu ne sunt servite pe tavă, nu-i bai, deținem pașapoarte care ne permit să evadăm într-o lume mai bună. Și nu e o problemă că lumea aceasta ne e străină, căci știm să ne integrăm, să ne topim printre străini, suntem poate neamul cel mai cameleonic dintre toate.

Dezinteresul și, uneori, disprețul reciproc nu lovește numai în relația dintre românii din România și Republica Moldova, ci destramă toate comunitățile mari și mici din interiorul fiecărei țări. Nu ne surprinde demult să auzim, inclusiv sau mai ales din gura unor intelectuali de dincolo de Prut, că reîntregirea țării reprezintă o amenințare pentru România, întrucât deschide calea influenței rusești. Căci nu corupția și incompetența administrativă ar submina statul român, ci tocmai reîntregirea – o perspectivă la fel de prost înțeleasă ca și politica externă a Rusiei! Ne surprinde, în schimb, să auzim același tip de discurs paranoic și exclusivist îndreptat împotriva acelei părți din populația României pe care frustrările tranziției au aruncat-o în brațele demagogilor și profitorilor de tot felul.

În afara propriei lor comunități se află și intelectualii din Republica Moldova. Doar că din alte motive. Aici, nu ei îi exclud din viziunea pe care și-o fac asupra viitorului pe cetățenii frustrați de eșecul reformelor, ci chiar acești cetățeni, căzuți pradă ușoară politicienilor populisti, exclud, irevocabil și ostentativ, intelectualitatea și mai cu seamă adevărurile și valorile promovate de aceasta din scenariul lor de țară.

VA URMA

TEOFANII ÎN FORMAT A4

POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE) de TEO CHIRIAC

I

În călătoriile tale în interes de serviciu, dar și în scurtele vacanțe la munte sau la mare, în bagajul de mână, alături de trusa medicală și de cea pentru toaletă, n-ai uitat niciodată să pui și câteva cărți; de parcă acea călătorie sau acea scurtă vacanță ar fi fost fără întoarcere, ar fi fost ultima, iar un minim de cunoștințe despre această lume ar fi absolut necesar pentru existența ta în lumea de dincolo; cărți de poezie, de filosofie, de logică; pagini de fizică teoretică, atomică, moleculară; lucrări de astronomie, astrologie, astrofizică, materiale despre lucrul mecanic și lucrul în sine, despre mecanica cuantică și mecanica cerească; galerii foto cu cele mai spectaculoase imagini din Univers (sursa: www.hubble.com); autori și cărți care, de la o vreme încoace, te urmăresc, te (re)găsesc, te captivează, indiferent de loc, de vreme, de starea sufletească: Geneza biblică; Aristotel, *Despre suflet*, *Despre cer*, *Poetica*, *Metafizica*; Descartes, *Discurs despre metoda de a ne călăuzi bine rațiunea și de a căuta adevărul în științe* (subliniată cu roșu toată Partea a patra: *Argumente prin care este dovedită existența lui Dumnezeu și a sufletului omenesc, care*

sunt temeiurile metafizicii); Kant, *Critica rațiunii pure*; Eminescu, *Luceafărul*, *Scrisoarea I*, *Rugăciunea unui dac*, *La steaua*, *Floare albastră*; Einstein, *Teoria relativității*; Baudelaire, *Urișa*, *Poemul hașîșului*, *Un hoit*; Deussen, *Filosofia Upanișadelor*; Ionesco, *Nu*; Ion Barbu, *Oul dogmatic*; Hawking, *Universul într-o coajă de nucă*; pagini cu fraze subliniate, cu gânduri și impresii notate rapid printre rânduri, pe spațiile nescrise, pe coperte; lecturi nocturne cu efect hipnotic, analgezic, somnifer; lecturi pentru supraviețuire, pentru remontare fizică, morală, spirituală; lecturi pentru pregătirea materiei prime destinată unor viitoare geneze, faceri sau defaceri; lectura cărților care, împreună, compun marea carte de literatură a lumii, literatură în sens larg, adică opera cultă, beletristică, filosofică, științifică etc., scrisă de inimi și minți dintre cele mai luminate.

II

Marea carte a lumii, așadar, e scrisă; din substanțialul ei corpus fac parte operele cunoscute și recunoscute de publicul cititor; cartea lumii e scrisă demult și cuprinde toate operele create în trecut, în prezent și în viitor; unele dintre ele,

necunoscute până acum, ilizibile deocamdată, urmează a fi descoperite sau redescoperite; sigur, împins din spate de Îngerul curiozității, cu idealul cunoașterii în față, ai parcurs-o și tu: zi de zi, noapte de noapte; acum, în pragul senectuții, recapitulezi; o răsfoiești, filă cu filă, pentru o privire de ansamblu, pentru un act de sinteză; de parcă, după numeroasele ediții critice, comentate, selective etc., cartea lumii ar urma să vadă lumina tiparului într-o ediție de lux, una completă și definitivă; iar tu – imaginează-ți așa ceva – trebuie să-i scrii precuvântarea, prefața, cuvântul înainte; dar, împotmolit în vremuri, istorii și civilizații, în nume de autori și denumiri de lucrări, în raționamente, principii și sisteme filosofice, oricât ai încerca, nu-ți vine primul cuvânt, nu-ți iese prima frază; de parcă prima frază din acea prefață ar avea valoarea unui început de lume, iar primul ei cuvânt ar îndeplini rolul de atom primordial; parcă ar fi – ca să vezi – prima rază, cel dintâi fir de lumină care, depănat continuu, ar trage după sine alte și alte fire din ghemul incandescent; fire ce ar compune urzeala, structura, compoziția unei nemaivăzute creații, unei nemaiauzite simfonii; de altfel, trebuie să începi cumva, să scrii și tu ceva acolo, mai mult sau mai puțin inteligibil, chiar dacă acel cuvânt-înainte ar fi cuvântul tău cel din urmă, chiar dacă textul pe care urmează să-l scrii n-ar fi prefața la cartea lumii, nici postfața la ea, ci testamentul tău olograf; în sfârșit, începe să scrii; despre ce să scrii?...

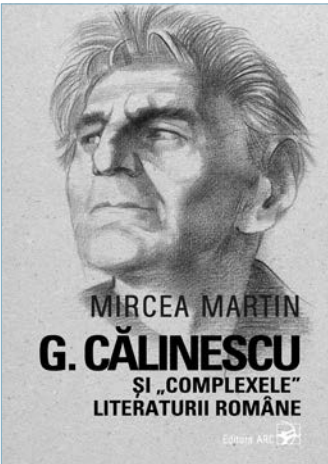
Să scrii, de exemplu, despre faptul că marea carte a lumii e plină de adevăruri (subiective, obiective, relative, revelate, nerevelate etc.), deși nu există decât un singur adevăr; să scrii, de asemenea, că nimeni nu poate vedea sau deține adevărul în totalitate, ci doar părți sau părțile din el; să scrii despre marile contradicții și erori ale celor mai mari gânditori în domeniul cunoașterii, contradicții și erori care mișcă înainte istoria gândirii, dar, spre regret, nu și pe cea a simțirii; să scrii, desigur, despre Aristotel, care compară gândirea cu senzația: „Orice simțire, scrie Stagiritul, este a unui obiect sensibil; ea rezidă în organul său senzitiv ca organ și distinge diferențele obiectului simțit, cum, de exemplu, vederea distinge albul de negru, gustarea dulce de amar...”, iar cât

privește sufletul uman, ca principiu vital și senzorial, Aristotel crede că „este o substanță, anume cea potrivită cu rațiunea de a fi a lucrului”, și că „dacă ochiul ar fi o vietate, văzul însuși ar fi sufletul lui”;

Să scrii că, abia după două milenii, vine Descartes și descoperă că senzațiile, spre deosebire de gândire, sunt înșelătoare: „Tocmai pentru că gândeam că mă îndoiesc de adevărul celorlalte lucruri, scrie el, reiese în mod foarte evident și cert, că exist”; filosoful susține astfel că gândirea e o substanță care, pentru a exista, nu are nevoie de niciun loc și nu depinde de niciun lucru material, iar „acest eu, adică sufletul prin care sunt ceea ce sunt, este în întregime distinct de corp și chiar mai ușor de cunoscut decât el; în afară de aceasta, chiar dacă nu ar exista corpul, sufletul n-ar înceta să fie ceea ce este”; pe scurt, să scrii despre cum Descartes și-a învins demonul îndoielii (un fel de Toma necredinciosul, care, ca să-și spulbere îndoielile, a pus degetul pe rană, pentru a se convinge că Hristos cel înviat și Hristos cel răstignit este unul și același); să scrii și despre concluzia lui Descartes, care sună ca strigătul unui mare învingător: „Gândesc, deci exist!”, dar și despre concluzia trasă de tine, ca regretul tăcut al unui mare învins: „Oh, câtă lume nu există din simplul motiv că nu simte, că nu gândește!”;

Să scrii neapărat despre *criticismul* lui Kant, despre faimosul și controversatul său lucru în sine, care a bulversat gnoseologia, zdruncinând din temelie sisteme de gândire și filosofii, și care continuă să-i preocupe pe cercetători și azi; să scrii despre omul moral kantian, precum și despre principiul imperativului categoric, principiu conform căruia “obligația morală are caracter absolut, necondiționat, spre deosebire de cerințele condiționate ale vieții cotidiene”; să scrii despre faptul că, mai ales în ultimul secol, odată cu relativizarea unor noțiuni absolute din fizică, precum cele de timp și spațiu, s-a relativizat și caracterul absolut al obligației morale; să scrii despre faptul că, din păcate, obligația morală e pe cale de dispariție și că, odată cu ea, dispare omul etic, omul estetic, omul frumos.

EVENIMENT EDITORIAL

MIRCEA MARTIN
G. CĂLINESCU ȘI „COMPLEXELE” LITERATURII ROMÂNE
CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2018

„Profesor al Universității din București, membru corespondent al Academiei Române, Mircea Martin este astăzi unul dintre cei mai apreciați critici și istorici literari din țară. Nu întâmplător majoritatea volumelor sale de exegeze (*Generație și creație*, *Critică și profunzime*, *Identificări*, *Dicțiunea ideilor*, *Singura critică*) au fost reeditate de mai multe ori, acesta fiind un criteriu sigur al valabilității lor literare. A cunoscut câteva reluări și prezentul volum apărut la Arc – G. Călinescu și „complexele” literaturii române, studiu despre care Mircea Iorgulescu afirma că, de-a lungul timpului, niciun „fir de praf nu s-a așezat peste rândurile acestei superbe cărți”. (...) Cartea este una profund polemică, M. Martin raportându-se permanent nu numai la concepțiile marelui critic, ci și la cele ale contemporanilor săi – Nicolae Iorga, E. Lovinescu.”

EDITORUL

VA URMA

MIRADOR

MARIA PILCHIN
ÎN DOUA IPOSTAZE

de ION POP

Numele Mariei Pilchin e rostit tot mai frecvent în discursul critic românesc de pe ambele maluri ale Prutului. Debutul său liric, cu *Poeme pentru Ivan Gogh* (2014), a fost deja întâmpinat pozitiv, evidențiindu-se o sensibilitate poetică aflată la răspântie de geografii și stări de spirit, cu interferențe livrești multiple, dar și cu o prospețune a imaginarului foarte promițătoare. N-a scăpat nici dimensiunea de „love story politic”, dată fiind situarea scriitoarei între câte două națiuni – română și rusă, prin relație de familie, și „molde-română”, prin statut identitar. (Scriitoarea spune că e româncă la Moscova și rusoaică la Chișinău”, acceptându-și cu deplin firesc condiția). Eseista are și ea la activ două cărți publicate până acum, vădind o bună orientare în universul scrisului contemporan (vezi *De mână cu Marele Jocker, Praguri critice*).

Revine în câmpul lecturii cu alte două volume, glosele critice puse sub titlul *Realități poetice în zigzag* (Editura Junimea, 2017) și *Zarathustra e femeie* (Editura Cartea Românească, 2018). Definitorii pentru felul cum citește Maraia Pilchin poezia de azi sunt mai ales substanțialele pagini introductive ale culegerii de eseuri, *De la poezia realității la realitatea poeziei*. „Mica abatere teoretică” ilustrată de acest text avertizează deja din titlu că autoarea se află pe poziția unui cititor ce dispune de toate datele de poetică adunate în reflecția europeană și trans-oceanică din ultimele decenii, – numele citate sunt cele bine instalate în prestigii teoretice unanim recunoscute, de la Croce și Eliot la Hugo Friedrich, de la Paul Ricoeur la Boussoño, Iser, Jauss, Starobinski, Genette, Todorov, G. Steiner, Brian McHalle... Raporturile complexe dintre „realitate” și „text” sunt abordate pe toate fețele, iar concluzia la care se ajunge este că datul existențial trăit nemediat comportă mijlociri decisive prin translația spre textul poetic, de luat în seamă deopotrivă ca purtător de mesaj dinspre concretul vieții și din partea celeilalte realități, a textului ca artă combinatorie, propunând o „realitate eterică” ce nu-și pierde totuși legăturile de bază cu lumea dată, dar nici nu-i preia reperele în dimensiunea lor brută, punând, de pildă, discursul liric în serviciul evenimentului și acțiunii transparent angajante, ce afectează esteticul. Altminteri, faptul de viață cel mai banal și aparent minor poate fi „ocazie” (vezi Goethe) de poezie deloc banală, numai că ea trebuie să

rămână pretext printru „viziune”. Eseista nu uită nici necesara întoarcere la autor, după cum nu neglijează „estetica recepțării” și colaborarea implicită a cititorului. Cum se vede, – un număr important de reflecții esențiale ca ghid de lectură, care o plasează pe autoare într-o poziție de echilibru față de peisajul literar local, basarabean, în care recunoaște angajări utile în plan istorico-social, dar și periclitări ale mesajului de către „elocința goală” a „poeziei declamative”. Nu e mai concesivă nici față de „poezia mizerabilistă” a ultimilor ani, caracterizată expresiv drept „o nouă formă de patetism”, în contrapondere brutală la „calofilismul” celeilalte poezii. Profesorul de poezie își spune, iată, cuvântul, luându-și precauțiile necesare unei bune cumpăniri a judecăților de valoare în restul cărții, unde supune evaluării un „corpus poeticum” alcătuit din vreo douăzeci de lecturi, dedicate majoritar unor confrăți de peste Prut. Sunt, în cea mai mare parte, abordări „tematiste” ale textelor, pornite în căutarea – și descoperindu-le cu sagacitate – a unor „chronotopi”, a unor teme și motive care pun în evidență obsesii modelatoare de natură să asigure o anumită unitate viziunii. Mai extinse în cazul unor poeți de substanță sigură, ca Teo Chiriac, Grigore Chiper, Arcadie Suceveanu, Nichita Danilov, aceste „incursiuni în teritoriu” sunt remarcabile prin echilibrul dintre „simpatia pătrunzătoare” față de texte (ca să vorbim ca Marcel Raymond) și distanțarea analitică a lectorului specializat. Empatia glosatoarei se simte peste tot, cu mici concesi, pe alocuri, în (supra)evaluare, mai ales în recenziile rapide, – dar și cu detașări mai „reci” ce îngăduie amendări – amicale totuși – și mici jocuri și abordări mai destinate, cerând un limbaj mai familiar și mai dezinvolt.

În versurile din *Zarathustra e femeie*, – un fel de poeme în proză cu puncte de plecare în cotidianul modest – sunt evocate trei figuri feminine ce trăiesc în margini viață cvasianonimă, – autoarea își face, cum se vede de pe copertă, un fel de program al modestiei vocii, de refuz al retoricii și „transfigurării”. Discursul nietzschean al plenitudinii romantice a omului puternic, înzestrat cu energii provocatoare pentru slăbiciunile mai general-umane, apare aici pus radial în chestiune: celebra și sfidătoare sentință „Dumnezeu e murit” e serios amendată prin tandre întoarceri către o divinitate umanizată, transferată figurii tatălui de pe pământ, iar în figu-

rile mamei botezată Zahara și a fetei Anteia e suficientă discreție a vocii, chiar un fel de smerenie, foarte îndepărtată de tunătoarele versete orgolioase ale filosofului-profet german. „Statuie impunătoare și speriată”, bătrâna cu gândul la tinerețea de odinioară chiar are ceva statuar, de efigie a omeniei simple și luminoase („se gândește la ale ei râde soarelui / iernatic și norilor și lumii ah viața da viața viața”) dar cu o sensibilitate fragilă și vulnerabilă („toată viața i-a fost frică de oameni de lume de lucruri”), însumând o experiență de viață din care rămâne vie și nostalgică aventura fugară, ca de album de epocă, cu un tânăr soldat – deducem – de la care va rămâne cu fetița numită, semnificativ Anteea, derivat al numelui antic sugerând regenerarea prin contactul teluric. Secvența în care schițează, tot atât de sumar și de episodic, figura copilărească, retrasă, de odraslă fără tată, solitară, cu unicul prieten în „păpușa împutită”, Zara, va fi articulată pe un tipar similar, al marginalității duioase, al supunerii la datul existențial, cu o firească, încă o dată, resemnare. În fine, a treia secvență a plachetei face trimiterea mai insistență la cel care-l proclamase pe Dumnezeu mort, însă care, ca orice „scrib” poate fi și el „omorât”, dar numai formal, căci, cum ne spune un scurt poem rezumativ-programatic, „nu mor zeii, / nu mor scribii / nietzsche nu e mort / dumnezeu nu e mort / moartea e vie și ea / la ea acasă / casă fără chei și lacăte / unde se intră pe fereastră / ca pasărea albastră / nani nanai na”. Aducerea atâtor mari nume și noțiuni la nivelul cântecului de leagăn spune mult, în simplitatea expresiei, despre această reabilitare a „umanului prea uman” amendat de filosof. La Maria Pilchin „pe strada ion creangă tata coboară la vale sfânta treime tatăl fiica și duhul”, „tata din ceruri și cel de pe pământ” pot fi invocați cu drepturi egale pentru a „altoi” din nou pomul amenințat cu tăierea rădăcinilor...

Partea cea mai consistentă a acestor texte este însă cea care propune secvențe din viața cotidiană a vânzătoarei de fructe numite îndrăzneț Zarathustra, după ce fusese adus în discurs un Nietzsche copil. „mic sugar (care) umblă pe sub mese în scutece și care va imagina mai târziu „basmul cu zarathustra” în ipostază feminină... Poeta a mărturisit odată că, de fapt, își vede „eroina” predicând poezie, câteva versuri ne spun că „acasă face baie cu poezie deschide robinetul și / cuvintele curg peste ea

ca ploaia de aur cuvinte / calde cuvinte reci cuvinte răcoritoare aburii urcă / sonor așa că zarathustra vibrează toată”... Micul „roman de dragoste” cu un tânăr Ioan, asociat simbolic cu marele teolog „cu gură de aur”, se impune printr-o originală și simplă totodată simbioză între epicul minimalist și notația senzorială de o particulară prospețime: senzualitatea, câtă este, nu are nimic agresiv și e departe de orice trivialitate, gestul amoros se contopește cu faptul cotidian ca obișnuit, săni și mere, rotunjimi ale gravidității sunt comparate cu cele ale unui „dovleac plin și galben”, germinația fătului e totuna cu a vegetalelor... Expresivă e și sugestia comunicării dintre trăire și textul poetic – un „poem pentru anul 3000” e scris de tânăra femeie pe o gutuie mâncată apoi cu poftă în prezența „băiatului” care cere mere iubitei în timp ce-și caută febril împlinirea senzuală... Cele câteva texte din final ajung să asimileze explicit travaliul textual cu ceremonialul amoros, care e și unul al... lecturii: „azi tu îmi dezbraci textele parcă / pe mine mă dezbraci / iubitul meu din spații și litere / cititorul meu tandru / atinge-mă gustă-mă / cu tine sunt fericită / în textul nostru nupțial / sunt o femeie textuală împlinită”...

Maria Pilchin „rezolvă” astfel mai multe probleme pentru alții dificil de dezlegat: face poezie „modestă”, antiretorică, din faptul cvasibanal, feminizând (fără niciun impuls agresiv-„feminist”!) un discurs de referință masculin prin excelență și pe deasupra profetic, uzează cu economie de mijloace de un instrumentar tropic restrâns la strictul necesar al sugestiei, împacă „textualismul” cu referința directă la faptul trăit și la concretul obiectual... E o mică-mare performanță pe o suprafață încă restrânsă, totuși, ce poate fi însă exemplară pentru confrății îndotrinați într-un fel sau altul și prinși în angajamente combativ-generaționiste. Nu e de exagerat, desigur, valoarea acestui experiment liric desfășurat în puține pagini și cu texte relaxat construite, dar e de spus că el e convingător în vibrația lui surdinizată, programată în registrul nespectaculos și lipsit de orice alte stridențe, prezente sfidător într-o parte a liricii tinere actuale. Coborârea vocii către tăcere – femeia-Zaratusthra a Mariei Pilchin tace de cele mai multe ori – e subliniată într-un contrast expresiv cu „vorbirea” înaltă a cunoscutului op nietzschean, adus de pe romantice stânci montane în văile mai de la șes ale vieții omului de rând.

IN SFUMATO

de EUGEN LUNGU

STAREA CIVILĂ CA STARE DE RAZBOI

Noi comunicăm cu Statul, o entitate aproape abstractă, imaterială, fără trup și suflet, prin interpușii săi – funcționarii publici. Care sunt cât se poate de materiali, de pragmatici și, de multe ori, insensibili ca sfinxul din Sahara. *Jemanfișismul* lor, dar mai ales brutalitatea cu care te tratează, ia uneori dimensiuni și forme hidoase, hidos apărând în ochii noștri și Statul care i-a ales să-l reprezinte. Cu alte cuvinte, fața Statului sunt ei. Ei ne iau dărilor, urmărind cu ferocitate ca acestea să fie plătite la timp, ei ne trimit citațiile și ne citesc verdictele în tribunale (când e cazul...), ei ne trimit sub drapel și chiar la moarte, iarăși când e cazul. Ei fac o mulțime de lucruri în numele și cu numele Statului pe buze.

Cu unele dintre aceste instanțe statale nu ne confruntăm niciodată în viață. Spre exemplu, cu judecătoriile și justiția, dacă, în opinia Statului, nu am comis nicio ilegalitate. Alte organisme ale Statului ne priveghează viața din fașă până la ultimul cui bătut în scândura de brad. E vorba de Starea Civilă care ne ia în primire de cum ieșim din burta mamei. Întreaga noastră identitate și toate fazele vieții (ni se legalizează un nume, ne căsătorim, facem alți plozi, ieșim la pensie etc.) sunt consemnate prin documente doveditoare. Tot ei redactează, la tragerea cortinei peste ce ai fost, și actul recapitulativ de deces.

Cu alte cuvinte, Starea Civilă e o prezență continuă de care uităm când lucrurile merg bine, dar pe care o resimțim acut atunci când ne confruntăm cu erorile comise, aproape întotdeauna, tot de ea. Atunci Starea Civilă se preschimbă pentru nenorocitul de tine în Stare de Război, iar viața ta devine un coșmar.

ȚARA LUI „VINO MĂINE!”

Drama ta poate debuta de la o literă sau chiar de la o jumătate de literă, cum a fost cazul meu. Chestia a început după război, când am devenit mutanți sovietici, transformându-ne din Ioni în Ivani. În 1949, un funcționar din sovietul sâtesc mi-a ortografiat prenumele *Евгений* doar cu o jumătate din *ü* scurt.

Asta nu a împiedicat pe nimeni să-mi scrie toate celelalte acte cum cerea tipicul sovietic: *Евгений*. Începând cu atestatul de maturitate, livretul militar, diploma de absolvire a universității, pașaport, carnetul de muncă, buletinul de identitate etc., etc., și terminând cu legitimația de pensionar, peste tot prenumele meu a fost scris *Евгений*.

Când prin anii '90 începuse campania de românizare a numelor, adică de revenire la firescul *Eugen*, nici n-am reușit să crâcnesc când m-am trezit iarăși *Евгений*. Iată povestea, în trei cuvinte. Era, probabil, prin 1996, când urma să plec de urgență la un târg internațional de carte. Așa că mi-am făcut pașaportul la fel, în regim de urgență. Atunci am aflat pentru prima dată hidoasele tabieturi ale Stării Civile. După trei zile de stărcire sub pereții de pe Kogălniceanu, într-o mulțime lărmuitoare și mereu agitată, lipsită de utilitatea elementară a unui WC, când unii, inclusiv eu, eram mereu amânați din cauze obscure, iar în curtea din dos industria de fabricare a documentelor funcționa din plin, adică periodic cineva din fătucile de la ghișee ieșea să înmâneze ceva unor inși tuciurii, care parcă erau întotdeauna aceiași, în schimbul a altceva, iar noi mereu puși pe tușă, iată că intru să primesc și eu pașaportul mult jinduit. Am protestat timid, văzându-mă iarăși *Евгений*, iar tipa m-a bruscăt, evident, în limba internaționalismului proletar. Aveam nevoie urgentissimă de acel pașaport, așa că, mi-am zis, mă întorc în țară și o reiau de la capăt. Să vă spun ce mi-au zis alte tipese, în alt loc, când am vrut să fiu ortografiat *Eugen*?

Veto-ul funcționăreselor publice (am văzut printre zecile sau sutele de fețe doar o figură de bărbat!) e tăios, ireversibil și nu admite contraargumente. În niciun fel și sub nici o formă. Nici senatorii romani nu-l pronunțau atât de glacial și atât de ireconciliabil. Așa că până la urmă te lași singur păgubaș când vezi Everestul de obstacole ce trebuie escaladat.

Problemele cu jumătatea mea de *ü* scurt au început când a trebuit să trec de la adevărînța de naștere scrisă cu alfabet rusesc în 1949 la alta modernă, cu

caractere latine. Primul certificat pe care mi l-a ticluit onorabila instituție a fost pe numele lui Lungu... *Evgghenia*. Siderată, soția mea care făcea actele a intrat la șefa Stării Civile, asigurându-o că e o doamnă cu orientări sexuale normale pentru a fi re-căsătorită cu o femeie. Ei bine, instituția a cedat, în scurt timp eu primind un certificat pe numele lui *Lungu Evgghenii*. Cum am avut neinspirata idee să celofanez acel certificat, ca să reziste mai mult, actul nu mai era acceptat de nimeni.

Am intrat iarăși pe ușile Stării Civile, fără să bănuiesc atunci că pășeam, de fapt, pe întortocheatele și plinele de surprize urâte poteci ale războiului cu simandicoasa instituție. Căci după 66 de ani în care am fost obligat să fiu *Evgghenii*, Starea Civilă a decis cu de la sine putere că voi fi de azi înainte *Evggheni* cu un singur *i*. Naivul de mine a acceptat senin acel certificat, spunându-mi că schimbarea produsă se făcea în numele corectitudinii gramaticale – prenumele și numele rusești (ce alta era *Evgghenii* al meu?) se scriu, conform normelor Academiei Române, cu un singur *i* - *Evggheni*. Aproape că am aplaudat „nabila” instituție, că în sfârșit, respecta niște reguli neaoșe. Habar nu aveam ce calvar începea pentru mine. Fiindcă noul formular intra în strictă contradicție cu toate actele mele precedente! Eu nu mai eram eu, ci alt individ sub altă identitate! Așa că ambasada unde l-am prezentat mi-a recomandat colegial să-l schimb.

Ei bine, în loc să-și repare tacit gafa antroponomică, Statul, prin „incoruptibila” Stare Civilă, s-a arătat extrem de vigilent cu noua mea identitate. În loc să procedeze simplu, verificându-mi toate actele pe care i le-am adus și în care eram nesuferitul *Evgghenii*, Statul a arătat în cazul meu o precauție apocaliptică, încercând pe căi lăturalnice să afle cine sunt cu adevărat și de unde m-am luat. Au început verificări la sânge, încât după o perioadă am început eu însumi să am bănuieli că voi fi fiind cine sunt. Dar dacă ăștia intră la ideea că în realitate sunt, de fapt, agent al Mossadului infiltrat în pașnicul Stat R. Moldova ori o creatură extraterestră care pune în pericol întreaga omenire? *Evggheni* părea legal, pe când *Evgghenii* era un intrus parașutat să încălcească

itele altfel prosperei instituții. Și, după zelul cum eram verificat, părea că sunt o sigură amenințare pentru tânărul Stat R. Moldova.

Niciun argument al meu cu acte mai oficial decât oficiale, ștampilate și parafate de zeci de alte așezăminte care-mi consemnaseră traiectoria vieții nu păreau valabile. Valabilă era doar eroarea idioatei de la ghișeu care-mi schimbase printr-o trăsătură de condei identitatea. Am fost aruncat astfel în sinuosul labirint birocratic ce te mână de la un ghișeu la altul și de la o unitate a celebrei instituții la alta. Mihai Viteazul, adică oficiul de pe Mihai Viteaul, m-a readresat instanței de pe Maria Cibotaru (de fapt, Cebotari, că așa i-au crâmpoșit numele rușii țarului, dacă veni vorba!). Soprana s-a îmbufnat și mi-a făcut iarăși vânt sub privirea încruntată a neînfricatului domnitor. Și așa în mai multe reprize. În una dintre zile, am alergat de trei ori de la soprana la domnitor, fără niciun sorț de izbândă. Naivul de mine credea că va reuși totul în aceeași zi, așa că alergam spre Mihai Viteazul, încercând în același timp să prind un taxi. Treabă zadarnică! Nimeni nu voia să oprească pentru tipul caraghios care mergea înainte, privea înapoi și mătăhăia disperat din mână! Și așa de trei ori!

Când zicem Stat, ne închipuim un mecanism bine rodat, care funcționează cu precizie absolută. Numai nu al nostru. Åsta ne penalizează imediat ezitățile sau întârzierile noastre (știți la sigur ce se întâmplă dacă uiți, spre exemplu, să plătești la soroc o banală factură), dar nu se arată deloc deranjat de propriile „uitucenii”. Uită, de-o pildă, să-ți dea salariul la timp, să achite niște contracte pe care le-ai semnat cu el, își permite să întindă un proces pentru nouă ani, nouă luni și nouă zile, habar nu are că pensia ta s-a rătăcit în drumul spre tine în măracinișul multelor sale birouri și birouașe ș.a.m.d. Evident că Starea Civilă e ruptă bucătică din acest Stat uituc și hăbăuc! Tipa de la ghișeu îmi spune sec și milităresc: „Veniți mâine la 8.30!” Vin. La 8.20 sunt și eu o picătură în talazul ce se zbate la pragul distinsei instituții. După o lungă așteptare și repetate eforturi de a răzbate spre masa doamnei, mi se spune: „Dosarul dvs. nu e gata, veniți peste două ore!”. Îmi dau seama că funcționara pur și simplu a uitat ce mi-a spus ieri. Că abia acum se va ocupa de hârtoagele mele. Mă și privește cu o ură nedisimulată, ca pe o belea ce i-am căzut pe cap pe nepus în masă.

În genere, nu știu dacă ați observat, dar pentru funcționarii sistemului noi suntem niște mari belele. Care îi încurcăm să-și petreacă frumos timpul la serviciu. De aceea reacționează urât și sfidător la umilele noastre cereri. Așa că prima lor grijă e să ne șuteze spre altceva sau altcineva. Când acel altcineva ne pune iarăși pe vechiul itinerar și când ajungem iarăși în fața tipei, ne scrutează desființător și, oftând din rărunchi, se apucă totuși de treabă, neuitând să ne arunce peste umăr: „Veniți după o oră!”. Ora se întinde pe două, apoi pe trei. Cei de la Mihai Viteazul închid la patru, așa că atunci când îmi văd dosarul în mâini, reiau goana și disperata mătăhăire pe lângă taxiurile ce trec glonț pe lângă mine.

Jumătate de lună, cu mici pauze, mă prezint ca la serviciu când la birourile din Maria Cibotaru (sau Cebotari?), când

la cele din Mihai Viteazul. Câteva zile, ca un curier sadea, le port mesajele, bine sigilate în plicuri, de la o instituție la alta. Pretextele de a mă șuta ca pe o minige sunt de fiecare dată altele, de fiecare dată se găsește o altă chichiță pentru a fi expediat în incertul mâine. Adică în roza vânturilor. Adică știți dvs. unde...

Instituția își apără cu îndârjire gafa făcută cândva de o neghioabă agramată, *î*-ul scurt rusesc crește într-o problemă mare de Stat pe care Statul o temporizează la nesfârșit prin mercenarii săi. Fiecare ghișeu e ca o ambratură cu mitraliere care trebuie cucerit prin asalt fulgerător, altfel ești anulat prin amânare. *Sine die*. Gloria lui Ion Soltăs nu mă tentează însă deloc, așa că încerc mijloace mai civilizate. Starea Civilă mă ține însă în stare de război cu Statul, dar deja și cu mine însumi. Sunt pur și simplu debusolat, căci mă trezesc în plin miraj Kafka, pustiu „e-napoi și nainte”, vorba poetului. Mă mir că nu sunt supus și unui test la poligraf. În orice caz, efectul psihologic e covârșitor. Începi să te clatini în credința ta, altădată de beton, că ești cine ești, dar mai ales te cearcă suspiciunea neagră că vei ieși vreodată din acest cerc vicios al deplinei incertitudini și că vei reveni cândva la normal.

Cei mai avizați funcționari ai instituției, adică cei de la biroul de informații, te tratează ca pe o iscoadă a inamicului sau ca pe un spion care vrea să le afle tainele. După trei raiduri Maria Cibotaru-Mihai Viteazul, doamna de la informații îmi spune scurt că nu mai pot înainta dosarul la o oră (adică plătești 250 de lei ca să te rezolve, de fapt, într-o zi, dar e cea mai scurtă cale). „Așa că veniți mâine dimineată”. Dimineăta sunt programat la Ambasadă, apar la ghișeu pe la 10. Tipul (de data asta e un tip) îmi spune iarăși sec și milităros (i-o fi dresat cineva să vorbească anume așa cu oamenii?) că am întârziat pentru o oră. „Vino mâine dimineată”. Bu-u-u-n, cu mâine sunt dat deja ca țișanul cu scânteia. Vin a doua zi dimineată cu noaptea în cap. Fufa națională (de ce s-o fi îmbrăcat în ie?) refuză să-mi dea însă bonul pentru o oră. „Dvs. aveți comunicare, iar comunicarea înseamnă cel puțin o zi. Așa că vă pot da bonul doar la o zi”. Bine, la o zi aș fi putut să-l iau la o adică și ieri. Chiar și alaltăieri. Aici răbdarea mea explodează și cetățeanul exemplar și disciplinat care mă credeam se transformă într-unul revoltat care perorează pe octava de sus, că m-ar invidia și soprana. „Bine, bine, face funcționara de la ghișeu, după tirada mea, vă dau la o zi, dar vă scriu la o oră.” Este pentru prima dată în jumătate de lună când mașina Statului dă înapoi. Sunt primele semne că marele război pentru un *i* mic și scurt s-ar putea încheia cu un armistițiu. Sau cu o victorie a cetățeanului în fața Sfinxului impasibil.

Ajunși la capătul răbdării sunt mulți: peste un timp, după o scurtă discuție cu funcționara în ie, văd o doamnă extenuată care își spune clar și apăsat concluzia: „Aici la voi, doar să iei o pușcă, *ô...ô*, și să-i împuști pe toți!” Deși sunt un pacifist, cum zice Mircea V. Ciobanu, sunt gata să subsemnez severul verdict!

Când ajung la cuvântul „comunicare”, funcționarele de la ghișeu îl pronunță ca în transă. Ai atunci în fața ta replica vie a extazului Sfintei Teresa sculptată în marmură de marele Bernini. E ca și

cum s-ar comunica imediat cu o instanță divină, atoateștiutoare. Am asistat la acest proces sacrosanct de mai multe ori la mai multe ghișee. Se întâmplă atunci când funcționarii la care mă adresez cu nenorocitul meu de *î* scurt nu mai știu cui să mă expedieze (unde ar vrea ei să mă trimită știu foarte bine!) și ce să facă, atunci pun mâna pe receptor și telefonează undeva. Undeva unde există o mare carte, probabil a Facerii lumii, unde suntem trecuți cu toții, ca o marfă de inventar. Și încep întrebările despre tine. Cine ești, de unde. Ce speră ei să afle de acolo? Că sunt un mare terorist, că eu sunt cel care am pilotat unul dintre avioanele care au doborât Turnurile gemene? Că sunt marțian teleportat în comuna Hăsnășeni Mari, raionul Drochia cu o misiune secretă pentru un viitor război stelar? Nu știu ce vor, dar din convorbire înțelegeam că Marea instanță de la celălalt capăt al firului are răspunsuri îndoielnice și neclare de parcă ar fi fost preoteasa din Delphi, bine turmentată de emanații halucinogene. Căci răspunsurile bolborosite sunt la fel de tulburi și neclare. Adică de genul ba e laie, ba-i bălaie. Comunicările sacre au început să mă bage și pe mine în starea de transă hipnotică. Ce o să citească de data aceasta mare vestală în cartea sibilinică? Că tot după acea miraculoasă carte am fost făcut odată *Evghenia*, adică femeie, iar altădată *Evgheni*, adică nimeni, un om identitatea căruia încerc să o caut. Dar dacă băjbâind aiurea, cu degetul neșigur, printre rândurile necitețe, spune de data aceasta că sunt Mahmud? Ori Ițic? Ce fac pe urmă – mă las de „Tatăl nostru”, îmi iau covorașul sub braț și mă întorc în mătâni cu fața spre Meca și cu fundul spre ghiauri? Ori îmi las perciuni și silabisesc Tora? După atâtea surprize stupide, nimic nu m-ar mira.

În sfârșit! Trec la o oră în ideea de o zi. Doamna de la ghișeu 22 îmi ia actele. Deși m-am obișnuit deja cu invariabilul răspuns „Veniți mâine!” și îmi temperez orice iluzie, în sinea mea tot sper la o minune. Și minunea se întâmplă! Doamna îmi spune că va încerca să-mi rezolve problema chiar azi. „Nu va fi chiar într-o oră”, spune ea sincer și zâmbește. Dumnezeu mare, suntem în R. Moldova? Un funcționar public zâmbitor? Și începe proverbiala comunicare. Se dau telefoane la Drochia, la Florești? la Bălți? Altundeva?

Eu transpir: Mahmud? ori Ițic? După vreo oră și ceva de luptă cu sistemul doamna se lasă învinsă. Cu voce vinovată îmi spune: „Poate o lăsăm pe luni?” „Doamnă, umblu de două săptămâni pe drumuri!”, arunc eu ochii în bagdadie. Oftează și nu mă face să dispar cu acru „Veniți mâine!”. Merge iarăși să discute cu sibila, chipurile, atotștiutoare.

În mine picură țârăit ultimele rezerve de răbdare. Dar dacă se ajunge la Mahmud? Coranul sau Tora? Eusuf Lunguoglı ori Eugen Lungstein? După altă jumătate de oră se întoarce victorioasă, bucurându-se ca de o izbândă mare. „Am reușit! Într-o oră certificatul va fi gata”. Peste o oră revin la ghișeu cercat de toate îndoielile posibile. Chiar se termină calvarul? Certificatul încă nu e. Doamna mă încredințează că acuși îl vor aduce. Se scurg deja minutele ei din pauza de masă. Înțelegător, reiau eu inițiativa. „Să vin după masă?” „Nu, nu!”, face ea energic și merge să-i grăbească. În sfârșit îl am! Nici nu mai știu cum să-i mulțumesc Doamnei, se pare Maria, care reabilitează în ochii mei tot sistemul!

HAOSUL NOSTRU ÎNCEPE DE LA NUME

Les de acolo în ideea să nu mai pășesc niciodată pe Mihai Viteazul și să ocolesc toată viața mea strada sopranei. Cercat și de ideea că Statul nostru își urăște probabil infinit de mult proprii cetățeni, din moment ce-i obligă să treacă prin asemenea aventuri de coșmar. Căci fiecare al doilea basarabean e pus pe drumuri cu probleme identice. Fiecare al doilea încearcă să dreagă o greșeală istorică programată de cinovnicii sovietici, o mină cu ceas care continuă să ticăie sub identitatea noastră. Ori să corijeze eroarea unei gură-cască acreditată deja de sistemul actual. Vă închipuiți câte zile irosite în zadar, doar din cauza că un funcționar nu catadicsește să-și mute el fundul pentru a rezolva ceva, ci te trimite pe tine la dracu’n praznic numai să dispari urgent din raza augustei sale vederi. A calculat oare cineva cât pierde un Stat ca al nostru care își folosește cetățenii în cea mai irațională formă? Punându-i sub zodia ireductibilă a lui „Vino mâine”, prin care se implementează o filozofie a neobligativității mutuale, a lui *laisser-faire*, a iresponsabilității Statului față de cetățenii săi și, evident, a unei reacții similare a acestora față de entitatea statală. E o atitudine autodemolatoare (dacă în acest Stat neurastenic mai avem ce demola!).

Haosul din buletinele noastre de identitate (Ion sau Ivan?) implică o altă filozofie, de data asta balansând în plan etnic – suntem *aîștia* sau *ăia*? Ne aliniem Asiei glagolitice ori încercăm să ne atașăm Occidentului civilizat? Actele noastre scrise sunt încă prada aleatorului și ambiguității create de cinovnicul rus care ne-a scris numele după ureche (o ureche deseori beată, tocmai fiindcă acesta, vorba veche, n-o ducea la urechel...). Un cinovnic necunoscător al limbii române și deci fără niciun respect pentru tradiția onomastică și istoria acestui popor. După ’91 au înmulțit acest haos și „meșterii” noștri locali, excelând prin agramatism și incultură lingvistică. Așa că înotăm într-o *chisăliță* ruso-moldovenească greu de descurcat.

În altă ordine de idei, Statul ar trebui să-și aleagă cu ceva mai multă grijă funcționarii care îl reprezintă, asta dându-i lui în primul rând o față umană. Nu una crispată de ură care îți aruncă literalmente actele și-ți răspunde tăios „Nu știu!” la o întrebare elementară. Nu una cu vocații enkavedisto-naziste care apostrofează fără drept de apel: „Taci, doamnă, că nu te pricepi. Cin’ te roagă să intri în vorbă?”

Nici în armata sovietică nu am fost atât de umilit, pe când eram răcan, cum am fost umilit acum câțiva ani când a fost să-mi fac actele pentru pensie. E și asta o babilonie, căci ești trimis de la Ana la Caiafa, iar de acolo unde a dus mutul roata!... Cei care ajung azi pe mâna căpcăunilor de acolo mă întreabă: „Ai trecut și tu prin așa ceva?”. Păi cum altfel? Și asta li se întâmplă oamenilor în etate care și-au făcut cinstit datoria față de Stat, pentru întreținerea căruia au muncit o viață și pentru care și-au pierdut tinerețile și sănătatea! Ce obraz de brutozaur trebuie să aibă acest Stat ca să-și bată joc în asemenea hal de acești cărunți obosiți? În primul rând, ca remunerare, acordându-le o pensie cât *puțica cartofului!*... În al doilea rând, mănându-i prin instanțe, când Statul, la

mijloacele tehnice de azi, ar trebui să-și ia asupra sa grija de a le urmări traseul de muncă și de a-i consulta, telefonic sau prin internet, atunci când e cazul. Nu să umble ei prin tot orașul, ca studenții absolvenți de pe vremuri, cu faimoasa listă că nu datorează nimic nimănui.

Da, îi cred și pe funcționarii publici obligați să stea uneori în fața unor inși netoți, care încearcă să treacă peste rând și care îi agasează cu întrebări idioate. Dar dacă nu reușești să-ți păstrezi calmul și cumsecădenia în fața acestui val, atunci schimbă-ți dracului profesia și nu o fă pe zbirul acolo unde ar trebui să se afle un om. Da, e o grea încercare psihologică să ții piept mulțimii de oameni nerăbdători, între care mereu se găsesc unii isteți care se bagă în față, presând. Mai ales când nu ai condiții: somptuoasa clădire de pe Maria Cibotaru nu e deloc adaptată pentru o instituție de Stare Civilă, funcționarii și vizitatorii amestecându-se aici într-o devălmășie greu de descurcat. Dar dacă nu rezști acestei devălmășii, fă-te, doamnă, custode de muzeu ca să-ți treacă ușor orele de serviciu și să ai când împleti ciorapi nepoților!... Nu vampiriza lumea cu „Nu!”-urile tale oțărâte sau cu brutalitățile unui *kapó*.

* * *

Pe un asemenea fundal viermuitor, guvernat de strategia lui „Vino mâine!”, gestul doamnei de la ghișeu 22 m-a topit și mi-a reîntors ideea de umanitate. Cum jurasem să nu mai calc pe Mihai Viteazul, dar încă în plin acces euforic de la zâmbetul unui funcționar public, a doua zi am comandat la o florărie un buchet bogat cum nu am mai dăruit nimănui. Florarii s-au oferit cu generozitate să-l ducă la destinație, adică la ghișeu care zâmbește. Adică doamnei care l-a învățat să zâmbească. Nici nu mi se dă mâna să scriu că e un funcționar public. Este simbolul Stării Civile, așa cum ar trebui să fie aceasta în stare pură, normală. Cu securea războiului îngropată și cu un chip care atrage, nu respinge. Cred că o cheamă Maria, un nume predestinat pentru bunătate, zâmbetul ei conferind un plus de omenie unui Stat mereu întors spre noi cu un rictus banditesc al indifferenței absolute.

Sărut mâna, Doamnă! Zâmbetul dvs. îmi lasă vaga speranță că noi am putea redeveni iarăși Noi!

25 septembrie 2015

DEBUT

IOANA ISAC

**EI CONFUNDAU
LIBRĂRIA
CU
LIBERTATEA
(POEME)**

**CHIȘINĂU
EDITURA
ARC
2018**

© N. RĂILEANU

POEZIA CA O CORIDĂ

de ARCADIE SUCEVEANU

PORTRET ÎN SEPIA EUGEN CIOCLEA

Am marcat vara aceasta, la o distanță de doar trei săptămâni una de alta, aniversările a doi dintre cei mai importanți poeți contemporani, Nicolae Dabija (născut la 15 iulie 1948) și Eugen Cioclea (4 august 1948 – 8 octombrie 2013), de la a căror naștere s-au împlinit (incredibil! parcă aud o voce, care nu poate fi decât cea a poeziei veșnic tinere) 70 de ani. Deși născuți și afirmați în același arc de timp-spațiu, în literatură cei doi s-au manifestat în chip diferit. După un debut strălucit la vârsta de 27 de ani, cu placheta *Ochiul al treilea* (1975), ce îi aduce recunoașterea de lider al noii generații poetice, Nicolae Dabija urcă rapid pe scara valorică și ajunge în vârful piramidei ierarhice. Destinul poetic al lui Eugen Cioclea cunoaște însă o altă evoluție. După o perioadă de ședere la Moscova, unde urmează Facultatea de Matematică a Universității „M. V. Lomonosov”, pe care o abandonează după anul patru (1971), lucrând apoi ca ghid și interpret în diferite instituții, ca muncitor și ajutor de mașini-unelte cu programare automată, Eugen Cioclea iese la rampă abia odată cu *perestroika* lui Gorbaciov. Autor al unor poeme ironice și corosive, ce „nu se însciau” în linia lirică a momentului, circulând o perioadă în regim samizdat, el reușește să debuteze abia în 1988, cu volumul *Numitorul comun*, pe când avea patruzeci de ani.

Dar deosebirea de care vorbeam nu ține atât de datele (bio)bibliografice cât de modul diferențiat al celor doi de a scrie și de a fi în poezie. Primul, cap de afiș al generației 70, supranumită generația „ochiului al treilea”, scrie o poezie orfică, a imnicului și a suavităților incantatorii, cu vectorii îndreptați spre istoria și mitologia națională, poezie care în anii renașterii naționale basarabene capătă forme patetico-publicistice și tonalități mesianice. Cel de-al doilea, spirit boem și nonconformist, radical atât în actul scrisului cât și în acțiunile sale, încearcă să impună o poezie sarcastică, „insurgentă” în expresia ei directă și agresivă, ce reprezintă, dacă nu o subversiune, cu siguranță o formă contrariană, o sfidare a codului moral și chiar a codului poetic. Aflată în consonanță cu demersurile noului val, pliindu-se pe dicțiunea și prerogativele poeziei tinere, poemele lui Eugen Cioclea, alături de

cele semnate de Leo Butnaru, Emilian Galaicu-Păun, Teo Chiriac, Nicolae Popa, Vasile Gârnet ș. a., indică despărțirea de modelele modernității și intrarea în zona postmodernismului. Numele lui Eugen Cioclea va deschide acea listă emblematică ce configurează „o nouă imagine a poeziei basarabene” de la sfârșitul sec. XX, așa cum își subintitula Eugen Lungu, în 1995, antologia *Portret de grup*. Peste ani, criticul Al. Cistelecan va scrie: „Era un loc de două ori cuvenit: o dată pentru vârstă, ca decan al optzeciștilor de peste Prut, și a doua oară prin anticipările de autenticitate optzecistă”.

În fapt, Eugen Cioclea este „optzecist” mai mult în atitudine și în dicțiune decât în expresie. „Postmodernismul” său nu e de natură tehnică, formală, el ține mai mult de tonalitatea violentă, dezinhibată a versurilor, de șocul limbajului metaforic și de o mare îndrăzneală a imaginației. Poezia sa reprezintă nu atât o nouă tipologie lirică, cât, mai degrabă, un nou *stil al implicării*, ce presupune o rostire sarcastică, dură, mizând pe „efectul de sinceritate”. Altfel spus, Cioclea este spargătorul de convenții, de inerții lirice și mai puțin schimbătorul de paradigmă. Liniile direcționale și rafinamentele formale ale discursului postmodernist, esteticește vorbind, le-au dat alți poeți din *portretul de grup*. Fără a fi propriu-zis livresc ori ludic, dar având o sensibilitate structural postmodernă, „cel mai trist poet din Europa” aduce în poem realitățile „hiperreale”, decantate prin emoțiile strict personale, atitudinea ironic-demitizantă și insolentă pamfletară. Încă de la început, el refuză să adopte stilul esopic, suav-metaforic, serafismul orfic, caracteristice pentru lirica poezilor de aceeași vârstă (biologică) cu el, apelând, mai mult poate intuitiv decât programatic, dar în spiritul optzecismului, la stilul parodic, la fanteziile ironice și grotesti. Cioclea nu a impresionat prin „știința” scrisului, printr-o tehnică poetică nouă, vrem să spunem (el nefăcând parte din categoria poezilor care au învățat a scrie); farmecul poeziei sale se naște din acea atitudine spontană, nonșalant-teribilistă, ce-i dă o prospețime care nu poate să apară decât dintr-o înzestrare nativă.

Chiar și temele din cartea de debut și din următorul volum, *Alte dimensi-*

uni, 1991, ce rămân a fi cărțile sale de rezistență, sunt în linii mari comune cu cele ale poezilor basarabeni din perioada renașterii, majoritatea poemelor purtând un mesaj social, în care sunt vizate vechile structuri sociale și reînviaste simbolurile naționale. Dar aceste poeme au o altă dicțiune, o altă forma de exprimare, ce diferă de cea a mesianismului tradiționalist („Cu alte cuvinte / aceleași cuvinte / le spunem”, scrie Cioclea într-un poem). „Materia” poemelor apare „reciclată”, trecută prin altfel de mecanisme, „motoarele retoricii” scot sunete noi, mai aproape de drama individuală, de „ambiguitatea” sufletului uman. Deloc „mitologizant”, depășind pe mai multe segmente linia tradiționalismului basarabean și mioritismul „ca filosofie de existență”, Eugen Cioclea comentează miturile naționale cu detașare și ironie, în spiritul lui Mircea Dinescu. Gesturile lui nu mai păstrează nimic din gravitatea și duioșia rapsodică, din profetismul bucolic tradițional, ele sunt ale unui spirit decomplexat, inconformist și justițiar, dispus mereu să smulgă măștile de pe față, să înfățișeze o realitate deformată caricatural, în culori obscur-expresioniste. Vom reproduce aici poemul *Coloana vertebrală*, un adevărat imn al demnității noastre naționale, dar care e

scris „altfel”, într-o cheie polemică, demitizantă: „Păziți-vă coloana vertebrală. / Ea ca o oiște-i de căruță veche, / la care înhămate trag / două-ale noastre umere / pereche. // Ea curge înspre creier. Ea în ceafa / țaranului e brațul de cotigă / ce-l roade când a terminat să are / și ară-n somn un fund de mămăligă. // Ea din adânc ademenind izvorul / c-o nemiloasă sete îl străbate / și-l răstignește ca pe un sfânt precoce-n / pustia intimă din spate. // Ea-i trunchi de tei, dar poate fi și ghioagă, / de-o fi poruncă patria să-i deie. / În vremi de pace-i stâlp frumos de poartă, / e ram de mirt alături de-o femeie. // Ea urcă și atunci când se termină, / alcătuită din segmente dure, / dar de suavă ce-i și mlădioasă, / orice cutremur știe să-l îndure. // Totuși păziți-o, căci pândeste pururi / destinul orb și prea viclean moșneag - / el chiar și-acum, ca să nu-și rupă gâtul, / se sprijină în mine / ca-n toiag.”

Judecător al istoriei, temperament insurgent, vijelios, Eugen Cioclea lasă să răzbată din versurile sale o „impetuoșitate proprie timpurilor de schimbare”, despre care vorbește criticul Eugen Simion (în *Scriitori români de azi*, vol. 2.), flacăra revoltei și a pasiunilor mistuitoare. Spiritul incendiar și revolta lui amintesc de „exaspera-

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

Nicolae Popa, Aureliu Busuioc, Eugen Cioclea și Arcadie Suceveanu (2007).

rea creatoare” a suprarealiștilor români din perioada interbelică. Ca și aceștia, Eugen Cioclea, contemporan cu prăbușirea leviathanului, martor al schimbării fundamentelor sociale, simte că „atitudinea cea mai responsabilă a poeziei este să opună violenței din viață violența limbajului” (*tot acolo*). Atunci când scrie, el lasă impresia că pornește un atac la baionetă, ori că iese ca un gladiator în arenă la o confruntare decisivă... La el până și erosul include stări turbulente de revoltă, tandrețea se naște în vertijie acaparatoare, în scene patetice, viforoase, ca o dezinhibare a spiritului. Iată acest frumos poem erotic ce mai persistă și azi în memoria cititorilor de poezie de acum trei decenii, plin de violență și de tandrețe, ca o explozie sentimentală: „Hai să dormim, iubito, pe podea, / Geamă bolnav de gelozie patul. / Vreau să te simt intrând sub pielea mea / ca într-un cort unde-ți voi fi amantul. // Câtă lumină înclini de la genunchi! / Cât aer pui cu pieptul în mișcare! / Să sufăr plin de seve ca un trunchi / de tei, răpus de tânăr / din picioare. // Azi pentru prima dată-am priceput / până în gene raiul și pustia, / cât de ușor e Stixul de trecut / în barca ta de coapse, / arămie” (*Hai să dormim, iubito...*).

Obsesia lui Cioclea e de a transforma poezia în „ușă spartă în realitate”, el este gata „să intre în poezie ca un gladiator”, vrea să-i „bage mințile-n cap” robotului, forțându-l să-i „citească-n original *Miorița*, folosind niște benzi perforate”, declară că vrea să rezolve „cifrul baladei” etc, etc. Iar pentru a atinge aceste deziderate pune cât mai multă dinamită în cuvinte, își împănează tropii cu vocabule explozive, rostindu-și revolta precipitat, în ritmuri frânte, „zdrențuite”, ca Maiakovski, în versuri congestinate și, uneori, incongruente. El nu se arată preocupat de schemele conceptuale ori de edificările tehnice ale textului, de exercițiile ludice și de jocurile limbajului, de care se lasă fascinați colegii săi din „falanga” optzecistă. Descendența barbiană atribuită de unii critici provine probabil din faptul că Eugen Cioclea, ca și autorul *Uvenderodelor*, era de formație matematician, dar asemănările cu acest tip de poezie sunt nefondate și aleatorii. Dacă e să facem trimitere la cineva, primii ar fi Esenin și Mircea Dinescu. Sinceritatea confesiunii și animismul excitat, descrierile în culori ironice și totodată de-o sfâșietoare melancolie a satului copilăriei peste care a trecut tăvălugul schimbărilor, își au originea în lirica „ultimului poet cu satu-n glas”. („Anapoda, / scâncind sentimental / și preschimbând mânia în rușine, / eu știu că-n sat a mai rămas un cal, / cărui i-i tare-tare dor de mine. // Băiatul de dăunăzi, / bătaș, / pe-acolo încă își mai așteaptă fata, / și-un taur se mai rupe din țărș / ca să nu-l vândă un nene / cu bucata...” ș.a.). Amestecul de revoltă și candoare, retorica negației, imagistica barocă amintesc de autorul *Proprietarului de poduri*. Iar oralitatea de estradă, spasmodică și epatantă, pare a fi „lecția” lui Vișoți.

În poemele ulterioare, cele din volumul *Dați totul la o parte ca să văd* (2001), teribilismul și duhul rebel al poetului iau forme paroxistice, uneori chiar obscene. Din orgoliu și dintr-un fel de snobism poetic, el publică în anexa la acest ultim volum antum o lungă listă de lucrări de matematică, de fizică cuantică ori metafizică, din care trebuie să înțelegem că s-a inspirat atunci când și-a scris poeziile, precum și fotografiile propriilor encefalogramme. În același timp însă, în câteva poeme apar semne că revolta sa începe să se mai domolească, sublimându-se în reflecție filozofică. Poetul își îndreaptă tot mai insistent privirile asupra propriului eu („derbedeul din mine”), își studiază schimbările psihologiei sale contorsionate. Vitriolul nu i-a dispărut din cuvinte, grimasa revoltei și gesturile teribiliste persistă, însă dramele sociale lasă tot mai mult loc dramelor existențiale, parabilelor vieții și morții: „... Trec prin mine atât de ușor / de parcă nici nu-s. / Spatele clipei mă suspectează. / Sentimentele se distrug de la stânga la dreapta și-apar / altele, mult mai neclare. / De-ar fi să cobor ar fi ca și cum / aș merge *vivacissimo* / pe neființă călare. // Vorbesc cu tine întâmplător. Iată momentul când spovedania e necesară. / De pe suflet când mă prăvăl / eu parcă am absolvit / chiar ultima / seară” (*Pripon*); sau: „Cu viața mea / ce pot să-mpart? / Neprevăzutul doar / mă bate. / Foștii prieteni s-au pișat / în mine ca-n / singurătate” (**Cu viața mea...).

La nici un an de la inopinata plecare a poetului, în 2014, Emilian Galaicu-Păun, prietenul său fidel, a scos la Editura Cartier, în prestigioasa colecție „Cartier popular”, un substanțial volum de sinteză, *Eugen Cioclea, Antologic*. Cartea ne oferă posibilitatea de a-l citi pe Eugen Cioclea în integralitatea sa, sincron și diacronic. Deși nu mai are impactul de odinioară, deși și-a mai pierdut puțin din spectaculozitate, poezia din cele 162 de pagini este la fel de vie și incitantă. Aceste poeme alese oricând vor putea reprezenta un punct de tangență și de conexiune la noua poezie. Cartea reconfirmă statutul unui poet „din speța cea mai neperisabilă”, inconformist și boem, care și-a câștigat imaginea sa inconfundabilă în competiția postmodernă.

Recitesc aceste poeme rebele și iconoclaste, încărcate de o nervozitate virilă, și în ochi îmi reappare imaginea omului fizic, natura ființei boeme și singuratice. Zile întregi, lungi anotimpuri, capul lui blond-roșcat, de Van Gogh, sau, mai curând, de prinț Mișkin (cum îl vedea, într-un „portret fără ramă”, poetul Nichita Danilov), putea fi văzut stând la terasa Uniunii Scriitorilor ori în alte loc(al) uri preferate din oraș. Uneori, în momentele de transă bahică, părea reîncarnarea spiritului eseninian din „Moscova cârciumărească”: amestec de tandrețe și violență, de sublim și grotesc, de poezie și farsă... De cele mai multe ori însă, în (ano)timpurile de abstenență și luciditate, rămânea izolat și taciturn, aspru și nesociabil, cu chipul întunecat de o umbră saturniană, înșurubat în scaun, îmblânzindu-și demonul existențial cu cești de cafea neagră ca smoala, alternate cu lecturi alese de poezie ori filozofie. Avea, atunci, înfățișarea unui eremit retras în cochilia trupului, zăvorât în propriul abis cu chei inaccesibile.

Poezia ce ne-a lăsat-o l-a absolvit, vrem să credem, de orice „vină” terestră. „Omul părelnic” care a plecat lasă, în timp, tot mai mult loc „omului spiritual” – viu, spectaculos, inconfundabil.

SALONUL INTERNATIONAL DE CARTE

BOOKFEST CHIȘINĂU • 2018

SALONUL INTERNAȚIONAL DE CARTE „BOOKFEST” CHIȘINĂU, EDIȚIA 2018, S-A DESFĂȘURAT ÎN PERIOADA 29 AUGUST-2 SEPTEMBRIE 2018. LA TÂRG AU PARTICIPAT PESTE 50 DE EDITURI, S-AU LANSAT ZECI DE CĂRȚI, STANDURILE AU FOST VIZITATE DE MII DE CITITORI. MAI JOS, SECVENȚE DE LA CÂTEVA LANSĂRI DE CARTE CE S-AU PRODUS ÎN CADRUL EDIȚIEI DIN ANUL ACESTA.

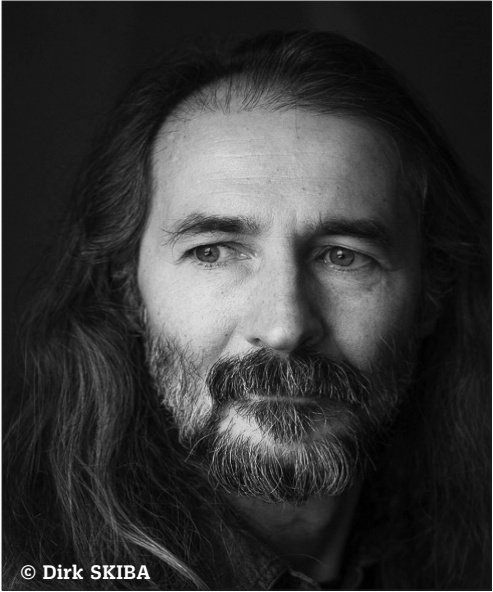
Lansarea volumelor Andrei Ciurunga, „Scrieri” și Alexandru Robot, „Scrieri” (Editura Știința). În imagine: Anatol Moraru (autorul ediției Ciurunga), Nina Corcinschi (autorul ediției Robot), Mircea V. Ciobanu, Mihai Papuc și Eugen Lungu.

Volumul colectiv „Vin rușii!” (Editura Humanitas, 2018). În imagine, Maria Șleahțișchi, pe post de moderator, flancată de doi dintre cei cinci autori ai volumului: Vitalie Ciobanu și Marian Voicu.

O nouă ediție a celebrului studiu „G. Călinescu și «complexele» literaturii române” de Mircea Martin (Editura ARC, 2018). În imagine: Eugen Lungu, Paul Cernat, Maria Pilchin, Mircea Martin, Aliona Grati, Eugen Simion, Elena Prus și Bianca Cernat.

EFIGII

CIOCLEA. NIMENI ALT CINEVA!*

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

L-am cunoscut într-o seară ge-roasă de decembrie, în 1986, la Moscova, după ce faima de poeta vates, dar și de poète *maudit* îl precedase – poemul său *Cina irodică*, apărut în toamna aceluiași an în *Literatura și Arta*, tocmai fusese criticat la Comitetul Central al PC din RSSM –, și nu oriunde, ci la restaurantul Casei Centrale a Literaților de pe Sadovoe Kol'to (celebra „Casă Griboedov” din romanul lui Mihail Bulgakov, *Maetrul și Margarita*), întâmplarea adunându-ne, vreo 7-8 inși, în jurul unei mese la care, cel puțin într-o primă fază, mai mult se discuta decât se turna. Nu m-a plăcut – avea și toate motivele: la cei 22 de ani, eu deja publicasem un volum de versuri (cvasi nul, noroc că înțelesesem acest lucru la data apariției), iar el abia dacă reușea să strecoare, pe ici, pe colo, cu complicitatea unor redactori, niște texte ce nu puteau aparține decât unui poet în toată puterea cuvântului. Unuia profund nedreptățit, și pe care abia Perestroika îl va (re)pune în drepturi, dacă nu de *Primus inter pares* în cadrul generației sale (N. Dabija, L. Lari, L. Butnaru, V. Romanciuc ș.a.), cel puțin de „buzdugan” (de fapt, adevărat meteorit tungus!) al generației '80 (tocmai d'aia antologia *Portret de grup*, 1995, începe cu o selecție generoasă din Eugen Cioclea, pe atunci autor a două cărți, *Numitorul comun*, 1988, și *Alte dimensiuni*, 1991). Ne-am despărțit în coadă de pește, nu înainte de a-i fi cerut totuși telefonul, iar peste doar câteva zile (mie unuia mi s-au părut luni!) îl sunam acasă (și astăzi mă mir ce tupeu am putut să am!), anunțându-mă că vin să-i citesc – altceva, cu totul altceva decât publicasem până atunci! M-a primit (stătea la dracu-n praznic, la nordul Moscovei, într-o „comunalkă”), m-a ascultat, mi-a recitat la rându-i din poemele sale inedite (pe atunci, absoluta majoritate!), cu care-și tapetase pereții, iar asta însemna pentru junele autor care-i trecuse pragul (cu inima-n călcăie!) cam ceea ce trăise tânărul Paul Valéry în acea seară memorabilă la Stephane Mallarmé acasă, după care a devenit cu totul alt om (& poet). Din acea seară de lectură, în care am „încrucișat” poeme, și abia apoi am – să fi?!... – ciocnit pahare, l-am considerat pe Eugen Cioclea dacă nu Maestrul meu, cel puțin Cavalerul care m-a investit în ale Poeziei – nimeni, niciodată nu va mai avea asupra-mi o influență pe potrivă.

Cu ce-aș putea să-i compar poezia? Cu un pahar de 250 ml de votcă, băut pe nemâncate, dintr-o răsuflare – ascultându-l la bucătărie (într-o bună tradiție sovietică, toate discuțiile „за жизнь” aveau loc anume acolo, de regulă până târziu), țin minte cum mi se tăiase respirația –, și care, în loc să te amețească de cap, îți limpezește mintea, încălzindu-te totodată la inima. Ca și cum, de unde dădeai tăria pe gât („Dădeam pahare tari pe gât/ să scap de jeg, să fac curat”, vezi *Cina irodică*), tocmai ți se făcea o transfuzie de sânge (proaspăt!!!) – oricine a vibrat la versurile lui Cioclea, trebuie să se fi simțit „de-un sânge” cu Poetul (doar Vladimir Vâsoțki – suntem încă în URSS, în anii '80! – dădea senzația de a fi unul „de-al nostru”; nu sunt primul și nici ultimul care-i pune alături pe acești doi mari artiști, iar fatalitatea face ca la 42 de ani primul să plece în lumea celor drepti, iar cel de-al doilea să sufere o traumă cerebrală după care nu și-a mai revenit pe deplin). Viguroasă, de-o vitalitate nedezmănițită/de neegalat (în primele două volume), poezia lui conține mai multă hemoglobină decât toată (leșinată!) poezie sovietică moldovenească luată la un loc, dar și sămânța unei noi literaturi (postmoderne, ziceți-i cum vă vine pe limbă) pe care a salutat-o cu o generozitate de care doar marii creatori sunt în stare. Căci asta este – cu Cioclea fie erai „per tu”, fie nicicum!

Stâlp de nădejde al boemei moscovite de pe vremuri (cu descinderi-fulger în Chișinău și Cernăuți), „cerșetor de cafea” în ultimii săi ani de viață, iar uneori muritor de foame („Asta da,/ solidaritate/ de breaslă –/ în ultimii ani/ Eugen Cioclea/ (1948 – 2013)/ cerea mereu/ de mâncare/ și i s-a dat/ din când/ în când/ de băut.”), poetul ilustrează exemplar – de la Charles Baudelaire citire – destinul albatrosului „*exilé sur le sol au milieu des huées*” nu doar încurcat în „*ses ailes de géant*”, dar și călcat în picioare de trecători. „Împăiat” sumar de acad. Mihai Cimpoi în mult prea generoasa (cu alții!) sa *Istorie deschisă...* („Eruptiv, raționalist, dur, sentențios, teribilist, «Goliardic» (...), poetul se erijează, spectaculos, în postură de copil teribil cu mușchii dezgoliți, pielea tăbăcită de vânturile și miresmele realului spre a sparge, teatral, ușa.”), sau luat în furci de varii critici „de direcție” (partinică, se-nțele-

ge), gen acad. Mihail Dolgan („Astfel, tânărul poet E. Cioclea încearcă să trateze această temă (perestroika, n.m. – Em. G.-P.) pe calea unor atitudini și soluții artistice, care nedumeresc prin caracterul lor neadecvat și neconvingător. (...) autorul vede în restructurare un fel de... «cină irodică»”), & de întâmpinare, gen Alex Ștefănescu („În realitate modul lui de a scrie damnează plăcerea noastră de a citi”, nici mai mult nici mai puțin!), poetul pare să fi asistat în ultimul deceniu la propria sa postumitate, de unde cenaclul ce-i purta numele (de *son vivant*!) și legenda ce-l preceda (am auzit o mulțime de istorii, care mai de care mai incredibile, despre Cioclea – acest frate geamăn al lui Venicika din *Москва – Петушки*, capodopera unui alt mare boem, Venedikt Erofeev, și ea circulând în samizdat – la Moscova, la câteva am luat și eu parte, cât să alcătuiască o hagiografie!) ar fi trebuit să-i consolideze statutul de înainte-mergător; or, tocmai el a rămas ca o bornă kilometrică pe marginea drumului, dacă nu cumva Cioclea chiar este kilometrul 88 (anul debutului în volum, dar la fel de bine ar fi putut să fie 86, anul când apărea *Cina irodică*) al poeziei române din Basarabia, la fel cum Grigore Vieru fusese kilometrul 68, odată cu *Numele tău* – toți „piloții de formula unu ai anului '89” (Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Leonida Lari, ca să pomenesc doar de trio-ul din față) și-au luat startul de-acolo de unde, în competiție cu sine însuși, Eugen Cioclea trecuse, primul, linia de sosire. Iar în timp ce congenerii săi erau purtați pe brațe de mulțimea entuziastă, unii spre Parlament, alții (și) spre Academie, *Numitorul comun* al lui Cioclea nu se învrednicea baremi de Premiul Uniunii Scriitorilor – de unde N. Dabija lua, pentru volumul *Pe urmele lui Orfeu*, publicat în același an, 1988, Premiul de Stat! –; noroc de Nicolae Esinencu, un alt boem notoriu, care ștergea rușinea breslei, gratulându-l cu... *Premiul Familiei Esinencu*! (Și chiar nu conținea, acel volum de debut – la 40 de ani! – nici un „text-locomotivă”?!), mă veți întreba în paranteză, iar eu voi cita finalul poemului *Darea de seamă*, și anume: „Eu nu lingușesc, eu invoc comunismul,/ cu partea-mi de vină și de/ adevăr”, despre care Eugen Lungu spune, în prefața cărții: „Foarte esențiale pentru noi acum aceste ultime rânduri”, căci „se cere o coborâre de ochi în sine”; a se compara cu poemul *Lenin* al

Leonidei Lari, o poetă deja consacrată la acea oră, din volumul *Scoica solară*, 1987, din care citez începutul: „De la zâmbetul lui ziua se face mai mare”; fără comentarii!)

Nu mi-ar ajunge o viață de om să-l mărturisesc pe cel care, vestind zorii unei alte poezii de la noi, și-a pus capul la bătaie (literalmente, cum scrie la carte, în poemul de deschidere la *Alte dimensiuni*: „Cu capul sus și dezgolit, în artă/ să intri ca în ștreang./ Ai încăput?/ Noroc.”; între paranteze fie spus, și lovitura în moalele capului, cu o sticlă de șampanie, din iarna lui 1990, care era cât pe ce să-l coste viața, a pornit și ea de la o discuție literară) – tot ce am putut face pentru poet a fost să-i fiu alături în anii moscoviți, 1987 – 1989, iar în ultimii săi ani de viață, *hélas!* mai mult poeziei sale decât autorului acesteia; să scriu în câteva rânduri despre creația sa; să-i fiu, în 2001, redactor de carte la *Dați totul la o parte ca să văd* (povestea titlului merită spusă, pe două voci, a lui Nichita Danilov, care tocmai venise în Chișinău să-și ia un landou pentru primul său născut, iar noi, câțiva prieteni, pusesem mână de la mână ca să i-l facem cadou, după care i l-am umplut cu sticle: „Țin minte și azi cum, însoțit de Nicolae Popa, Em. Galaicu-Păun și Cioclea, navigam pe bulevard, împingând în față un landou, plin de sticle de șampanie. Atunci, l-am auzit pe Cioclea exclamând: «Dați totul la o parte ca să văd!» «Ce?», l-am întrebat cu toții în cor. «Nimicull!» , a zis el. Și ne-a arătat, desfăcându-și calota, o parte din emisfera sa cerebrală, ce semăna cu o tăbliță de lut ars acoperită cu tot felul de hieroglife”, vezi: *Cioclea în Portret fără ramă*, Tracus Arte, 2012, p. 263, și a subsemnatului, care ține să precizeze 1) că sticlele erau de xeres, și 2) că exclamația lui Cioclea ne lăsase pe toți patru – pe Cioclea primul! – *bouche bée*, de parcă un inger ne-ar fi lovit în plină figură); iar după dispariția sa, atât de nedreaptă, să-i îngrijesc un volum *Antologic*, în 2014, punând cap la cap poemele după o logică mai degrabă matematică, de *numitor comun*, decât cronologică; nu în ultimul rând, să „ghidez” echipa de filmare a Violetei Gorgos, de la TVR, prin „Moscova noastră”, pe urmele poetului.

Autor a doar 3 volume de versuri – *Numitorul comun*, 1988, *Alte dimensiuni*, 1991, și *Dați totul la o parte ca*

să văd, 2001 –, trilogia-i antumă seamănă, din p.d.v. al versificației silabo-tonice, cu un dactil (picior de vers de trei silabe, cu accentul căzând pe prima silabă), silaba, pardon, cartea sa „de bătaie” fiind cea de debut. Majoritatea poemelor de forță sunt de găsit în paginile acesteia; cel de-al doilea volum, *Alte dimensiuni*, nu redimensionează de fapt poezia lui Cioclea, bună parte a textelor acestuia fiind scrise în aceeași perioadă & în același registru (unele trecând dintr-un volum în altul, ca pentru a marca unitatea stilistică), cel mult o „clasicizează”. După mine, e vorba de una și aceeași carte, „*Made in USSR*” (ca să cităm versul final din *La persoana a treia*), care ar fi trebuit să conțină cele circa 100 de poeme – bună parte, antologice! – scrise de-a lungul a două decenii, atât că rigorile procesului editorial din URSS-ul acelor vremuri au făcut ca bibliografia poetului să fie mai bogată cu un titlu. De fapt, „ruptura” se produce între poezia sa „*Made in USSR*” (toată drama artistului – singurul poet de la noi pe care Perestroika l-a prins cu sertarele pline! – e în această marcă, căci poezia sa are nevoie de cutia de rezonanță a Imperiului, nici mai mult nici mai puțin, ca să sune la capacitate maximă; „Poezia lui Eugen CIOCLEA/ este o poezie declarativă./ El vă face declarații de iubire din mers” nu-i atât un manifest, cât un *modus vivendi*) din anii ’70-’80 și textele scrise în ultimul deceniu al sec. XX (tot el, primul de statalitate a Republicii Moldova) care vor alcătui volumul *Dați totul la o parte ca să văd*. Așa că „dactilul” lui Cioclea este, în ultimă instanță, un „troheu” – se schimbă numărul de silabe, de la trei la două, nu și accentul, mereu pe prima. Or, exact lucrul acesta îl nemulțumea în ultimii ani, de a fi „etichetat” doar ca poet teribilist & „goliardic”, tocmai el, cu studii la Facultatea de Matematică a Universității „Lomonosov” din Moscova, care mărturisea în ultimul său interviu, cu Alexandru Bantoș: „(...) adolescentul din Cioclea a vrut să fie în poezie mai rășărit ca Ion Barbu (...) la care am fost ucenic. Știam pe dinafară mesajul Joc-ului secund și-am înțeles pe atunci că limbajul lui Barbu se află la granița dintre limbajul științific și limbajul poetic. Releva gândirea greacă, ce se exprima nu doar în mituri, ci și în teoreme” – întocmai ca Paul Celan care, sătul să fie circumscris unui singur poem, *Todesfuge*, s-a îndepărtat cât a putut de tare de formula ce-l consacrase peste noapte! –, drept care Cioclea și-a întors (cu mânie!) fața de la poezia sa „*Made in USSR*” spre o poezie mai abstractă, de parcă după ce a tot spart, în anii ’70-’80, blocuri de marmură cu barosul, în ultimii ani artistul urma să cioplească așchii, dacă nu cumva idei în stare pură. Concise ca niște formule matematice, expresii sfârtecate ale unei dureri de ne-spus (ca urmare a loviturii primite în 1990, la Moscova, i-a fost afectat centrul vorbirii; ar fi un noroc nesperat să se găsească, pe la prieteni, caseta pe care pictorul Nicolae Guțu i-a dăruit-o prin anii ’80 ca să-și imprime poemele, în lectură proprie, magistrală la acea vreme – și acum îmi răsună în urechi: „Vin acasă./ Mă întorc în provincie./ Mai sentimental decât toată literatura/ sovietică moldovenească,/ de parcă aș fi fost toată viața

pantof,/ care, deși având limbă,/ abia acum s-a hotărât/ să vorbească”!), adevărate *silogisme ale amărăciunii* („Pe lângă scârba/ că m-am născut/ eu n-am greșit/ niciodată”, demnă de pana unui Cioran), fulgurații sau mai degrabă scurtcircuitări ale neantului („Vidul este conștiința însăși”; „Fericirea mea/ eclipsează extazul –/ viața e ireală, moartea la fel”, dar și „Victimă/ a proprii- ei/ probabilități/ haosul/ se repară/ prin noi”), ultimele sale versurile (de fapt, bruioane) sunt tot atâtea abjurări ale ființei („Urletul/ m-a îmbălsămat/ de-a dreptu-n/ nimicul/ isteric”, sau „Nimicul a emigrat din lucruri în mine/ Pot să zdohnesc fericit”) & ale limbajului („Ca să faci/ o carte/ despre ceva/ ești obligat/ să aiurezi”, sau „Din câmpul/ de cărți/ numai cartea aceasta/ nu va pricepe/ vreodată/ ce scrie/ în ea”, sau, mai radical: „Vreau să fac o carte/ pe care o adresez nimănui –/ nici mie cu prisosință”), în credința-i absolută că, nici mai mult, nici mai puțin, „Poezia este o rugăciune agresivă”.

De fapt, această schimbare de registru – dintr-unul major, pe-alocuri emfatic, à la Vâsoțki (fără a-l îngâna!), într-unul nu pur și simplu minor, ci minimalist – anunțată deja în *Dați totul la o parte ca să văd*, cât se poate de tranșant: „Odată cu soarta/ ar trebuie să-mi distrug poezia/ dacă mai sunt disident”, este una cu Schimbarea la Față, doar că fără Mântuire („nesuferita schimbare/ la față”, cutremurătorul final al poemului *Declin*, mai întunecat decât toată poezia lui Ioan Es. Pop, campionul en titre la lupte cu Îngerul). (Condiția poetului – în special, a tipului de artist reprezentat de Cioclea – nu poate fi decât disidența, față de orice regim/autoritate!) Astfel că, atunci când se vede pe punctul de a deveni el însuși un autor „canonic” – așezat cap de serie al antologiei optzeciste *Portret de grup*; cenaclul ce-i poartă numele, de son vivant; spectacolul lui Andrei Sochircă de la Teatrul Național „Mihai Eminescu” etc. –, Cioclea se întoarce împotriva propriei sale opere, denunțându-și poetica de altă dată: „Detergentul îi unica artă”. Consecvent până la capăt (citește: sfârșit!), face *tabula rasa* – asta vrea să spună, în ultimă instanță, *Dați totul la o parte ca să văd*, titlu pe care l-am și reținut pentru antologia de față. Or, ceea ce i se arată *dincolo* de acest „totul” nu mai ține de văz (& aparențe), ci chiar de viziune: „Taina ființei/ îmbelșugate/ o ducem/ niciunde/ cu noi” (versuri potrivite pentru inscripția-i funerară). Zarurile au fost aruncate („Plec. Important. Nicăieri”); și chiar dacă mai are nostalgia paradisului („Dar raiul răsare/ răsare și-apune/ lângă picioarele/ mamei”), lucrul acesta nu-l împiedică – din contră! – să forțeze ieșirea din scenă, nu înainte de a trânti ușa (ființei sale?/ lumii întregi?): „Mă răzbun pe nașterea mea”. Cerc închis. Cercul Poetilor Dispăruți. Po-eți care trebuie redescoperiți, cu fiecă ediție – prezenta fiind și cea mai completă.

*** Prefață la volumul antologic „Dați totul la o parte ca să văd”, în curs de apariție la Editura Cartier, în seria „Cartier de colecție”.**

NOI APARIȚII

EDITURA ȘTIINȚA

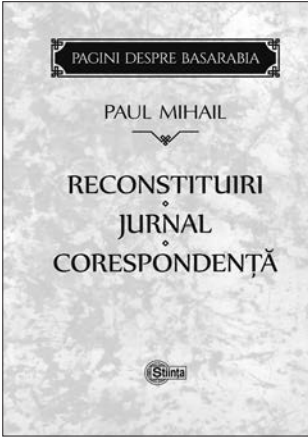

**VASILE COROBAN
STUDII
ARTICOLE
ESEURI**

**SELECȚIA
ȘI ÎNGRIJIREA
TEXTELOR
DE MIHAI PAPUC**

**PREFAȚĂ
DE ACAD.
MIHAI CIMPOI**

„Spirit nonconformist, doct și exigent, Vasile Coroban este cel mai important critic și istoric literar basarabean din perioada sovietică. L-am putea considera părinte sau fondator al școlii critice române din Basarabia postbelică, la fel de bun exeget al literaturii autohtone, precum și al celei universale. Spre deosebire de alți scriitori, care și-au văzut textele tipărite în haina firească a limbii române imediat după 1990, Vasile Coroban a ajuns pe masa cititorului de azi abia în 2003, când i s-a tipărit studiul monografic consacrat lui Dimitrie Cantemir. Ediția de față prezintă cititorului o sumară selecție din cele mai relevante studii, articole și eseuri ale criticului și istoricului literar cu referință la scriitorii noștri clasici (Gr. Ureche, M. Costin, I. Neculce, Dimitrie Cantemir, V. Alecsandri, I. Creangă ș.a.), la cei universali (Dante, William Shakespeare, Jean-Jacques Rousseau, F. Dostoievski, Prosper Mérimée ș.a.), la probleme de istorie și teorie literară (Originile romanului modern, Autenticul și ficțiunea artistică, Note despre comic, Originile nuvelei, Tradițiile prozei narative românești ș.a.). Selecția este însoțită de un articol introductiv semnat de acad. Mihai Cimpoi.”

**PAUL MIHAIL
RECONSTITUIRI
JURNAL
CORESPONDENȚĂ**

**EDIȚIE ÎNGRIJITĂ
DE ZAMFIRA MIHAIL
ȘI MIHAI PAPUC**

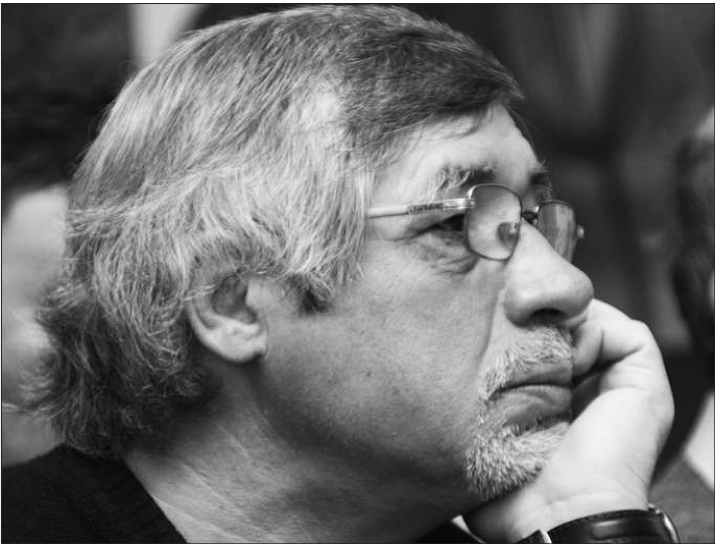
**PREFAȚĂ
DE ACAD. ȘTEFAN
ȘTEFĂNESCU**

„Volumul în cauză reprezintă o selecție de texte din moștenirea pe care ne-a lăsat-o teologul și cărturarul Paul Mihail, slujitor fidel al Ortodoxiei și științei istorice românești, originar din Basarabia, născut în satul Cornova, Orhei (1905-1994). În cele trei secțiuni distincte, Reconstituiri. Jurnal și Corespondență, cartea cuprinde o serie de texte autobiografice, șapte profiluri inedite ale unor preoți de țară, cunoscuți de autor în deplina lor activitate, un jurnal al cărturarului din anii celui de-al Doilea Război Mondial, care reflectă realitățile basarabene din acești ani, și o selecție din corespondența preotului Paul Mihail cu consătenii săi de la Cornova, Orhei, între anii 1957 și 1994.”

EDITORUL

Emilian Galaicu-Păun, Eugen Cioclea și cactusul (Librăria din Centru, 2012).

POEZIE

ULTIMA
NECAT
de LEO BUTNARU

LEO BUTNARU. POET, PROZATOR, ESEIST, TRADUCĂTOR, EXEGET AL AVANGARDISMULUI. S-A NĂSCUT ÎN COMUNA NEGURENI, JUDEȚUL ORHEI (5 IANUARIE 1949). LICENȚIAT ÎN JURNALISM AL UNIVERSITĂȚII DIN MOLDOVA (1972). A DEBUTAT CU PLACHETA DE VERSURI „ARIPĂ ÎN LUMINĂ” (1976). ÎN IANUARIE 1977 DEVINE MEMBRU AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN URSS; ÎN SEPTEMBRIE ACELAȘI AN, CU SUSPENDARE DE SEMNĂTURĂ, ESTE DESTITUIT DIN REDACȚIA ZIARULUI „TINERIMEA MOLDOVEI” PENTRU PROMOVAREA SPRE PUBLICARE A UNUI ESEU CARE CONTRAVENEA LINIEI IDEOLOGICE OFICIALE. DIN 1993 ESTE MEMBRU AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA. PREȘEDINTE AL FILIALEI CHIȘINĂU A UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA. ÎN TRADUCERE, UNELE DINTRE CĂRȚILE SALE AU FOST EDITATE ÎN FRANȚA, RUSIA, BULGARIA, SERBIA, TATAR-STAN, UCRAINA. PREOCUPAT DE AVANGARDA RUSĂ ȘI UCRAINEANĂ, DIN CARE A TRADUS ȘI PUBLICAT MAI MULTE ANTOLOGII SAU VOLUME DE AUTORI. DISTINS CU MAI MULTE PREMII ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN MOLDOVA, ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA; PREMIUL NAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA, PREMIUL MINISTERULUI CULTURII AL MOLDOVEI. CUNUNA DE LAURI LA TURNIRUL DE POEZIE ORGANIZAT DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN ROMÂNIA (2016).

HAI SĂ DĂM MÂNĂ CU MÂNĂ

(Discurs la Paris)

În lungul Senei – automobile torent
împărăția tobelor de eșapament
pe unde băteau agitat
dar glorios
tobele lui Napoleon
sau cele de la marginea ghilotinei din Piața Concordiei
anunțând șirul morților de rând
printre scândurile eșafodului șiroind, picurând
roșia viață a celor cu
sau fără de vină
situație în care pentru parizieni existau două posibilități: să
înfrâneze vocea sângelui
sau să o înțeleagă.
Prin locurile acestea cam totdeauna pornesc
sau poposesc destule evenimente
unele aproape mari
astea de obicei ascultând de ordine militare – la dreapta! la stânga!
stânga-mprejur! (e de constatat
renunțând la mai multe amănunte; e drept – lirice
dar totuși amănunte...) la
auzul vreuneia din aceste comenzi
un ins sau altul
o mahala de inși sau chiar o jumătate de țară
luând-o pe drumuri greșite
dând nas în nas, frunte în frunte unii cu alții
însă o vreme fără a se dumeri că dânșii
au luat-o pe drumuri bizare.
Iar când le vine mintea la cap
unii cetățeni execută intuitiv o comandă contrară celei
pe care o credeau că-i duce spre glorie
revenind spășiți acasă
purtând drapele în bernă
sau doar înfășurate pe hampă
sau ducându-le pe scuturi ca pe niște răpuși
dându-și seama că nu-și mai iubesc aproapele
că li-s zdrelite coatele de cât au dat din ele
lovindu-și-le unii de ale celorlalți
pe când se înghesuiau în goană după glorie.
Iar eu
fiind destul de sensibil la fluxul de lumină sau de întuneric
la cursul timpului în urcuș până la amiază
și în coborâș spre seară
simt cu oarecare liniște în suflet

că ziua de azi suferă deja mai puțin de insuficiența importanței sale
dacă nu istorice
cel puțin poetice – apariția acestui discurs cred că i-a
mai temperat nemulțumirea aici
la capătul Podului Alexandru al III-lea
dinspre care
în diagonală la stânga de la Turnul Eiffel
se află Ambasada Română
unde pot să dau mână cu mână etc.

Iar odată ajuns la Ambasadă
și dând mână cu mână cu excelența sa domnul ambasador
te încleștează – brusc! – o întrebare:

Curios totuși, nu? – când îngerul
se întâlnește cu omul
îi întinde acestuia mâna a salut?...

Pentru că
în ce-L privește pe Dumnezeu
nu se mai pune problema: de la Sfântu Petru în sus
probabil nimeni nu mai dă mâna cu omul...

Deci
dragi români
hai să dăm mână cu mână...

CĂRȚILE

Am procurat o altă casă
am reînnoit totul – uși, geamuri,
bucătărie, baie, vreun hectar
de tapete
lustre, prize, comutatoare
etcetera;

între timp
de atare trebăluit
ne-am înnoit și noi oarecât
să zicem
în măsură în care am înaintat în vârstă (dacă
și îmbătrânirea ar însemna reînnoire... probabil
pe invers...);

am procurat mobilă nouă

inclusiv alte rafturi pentru bibliotecă
și doar cărțile pe care
le-am aranjat pe ele în
veche ordine bibliografică
au rămas aceleași
aceleași...

inclusiv tomul cu filosofia lui Heraclit despre
panta rei
despre – nimic nu rămâne neschimbat
totul curge

în pantă...;

chiar așa: doar cărțile
au rămas aceleași –

înțelepte...;

cărțile – unele din
atât de puține lucruri statornice
pe acest pământ
în această viață nerușinat de trecătoare...

PENTRU SĂNĂTATEA DUMNEAVOASTRĂ

Pentru sănătatea dumneavoastră
evitați excesul de sare
zahar și grăsimi

consumați zilnic minimum 2 litri de apă
și citiți cel puțin două poeme.

(În genere
este bine să știți
că excesul de poezie
nu dăunează sănătății dumneavoastră
ci din contră.)

ALTE SCENE DE LA NEPTUN

*Nu mai era nimeni pe plajă. În vilișoarele care
mărgineau platoul și care dominau marea se auzea zgomot de
farfurii și tacâmuri... Biroul dă spre mare.
(Albert Camus, *Străinul*)*

Sărutul smolit al soarelui în amurg.
Siniliile bezele smede ale mării.
Prelungi, umbrele plopilor de pe panta țărmlui
neptunian

se înfig – lame tocite, inclusiv de ghilotină – pe sub
alge
pe sub ghergheful spumei
pe sub – deja ca o lopată – jarul auriu al soarelui
tot mai împuținat la orizont
tot mai inexistent în oglindiri nemărginite.
Valurile potolite (oarecum umilite) vin alene spre țarm
curgând – ți s-ar părea sau așa ai dori – contra
cursului timpului
la mare timpul – cam totdeauna câine scurt de coadă.

Lumea se retrage, oarecum apune, s-ar putea spune
până să răsară iar mâine dimineață –
cea care mai are a veni peste noapte
cea care mai rămâne.
Aseară
în dreptul porții curții casei scriitorilor
m-a salutat – n-o să vă vină a crede –
însuși domnul Măgureanu, ex-cap la SRI.
Mergea în direcția vilei prezidențiale. Se pare
numită „Nufărul”. Precum celebra societate pe acțiuni
„cu o tradiție
de peste 55 de ani în sectorul modern de spălat
și curățat chimic,
una din cele mai vechi întreprinderi de profil
din Europa...”

...Măi să fie, totuși, cu salutul domnului Măgureanu...
Chiar să mă fi cunoscut? Chiar de-a fost șef la SRI
să cunoască dumnealui atât de multe

inclusiv pe mine
venitul de la Chișinău? Sau poate
tocmai de aia mă și cunoaște – ca transprutean
oarecum răzvrătit
sau altfel presupunând – poate că domnul Virgil
alias Imre Asztalos, îi salută pe toți cei
care coboară scările din curtea Vilei Stancu...
Zău, curios... Politicos și în afara serviciului.

...În fine
pe la nouă de seară
e bine că reușesc să revin la continuarea nuvelei
începute la Chișinău
via Iași, via Constanța
despre un personaj ca și rupt din realitate, pe care
diminează, înainte de a coborî la plajă
îl abandonasem în momentul când el se examina
scrutător în oglindă
privindu-și țintă, îndelung în ochi
până la urmă înțelegând că nu are ce vorbi
cu sine însuși

că nu s-ar înțelege...
Pentru că străin
nu înseamnă doar un altul...
celălalt...

Important e că deja am finalul respectivei nuvele:
protagonistul va lua un sfert de coală A4
pe care va scrie:
*De moartea
dar mai ales de nașterea
și de viața mea
rog să nu fie învinuit nimeni.*
The end.

MEMORY STICK?...

Când vine momentul cel mai nasol din deja
se poate spune
fosta viață a omului
înainte de a urca în barca lui Charon
insul trece la controlul vamal-valutar
să nu aibă mai mult asupra lui decât
elementarul obol – ca un fel de viză de aramă
pentru a putea merge direct
fără a mai face cine știe ce ocol. Deci
înainte de a urca
vine momentul
sau procedura
numit/ numită: a arunca.

Astfel că nu e de mirare că
pe lângă atâtea alte lucruri confiscate
aranjate în stoc
sau împrăștiate aiurea
cu tot cu
sau fără păcate
pe mal de Styx
poți vedea și câte vreun Memory Stick...

Dar
la ce bun memoria
când deja totul este aut
totul e stins?...

PE ÎNȚELES?

Acum un timp
o diminează sau o amiază
o chindie o inserare sau un miez de noapte
mi-am dorit foarte mult să scriu un poem
și (vezi ceva mai jos) chiar l-am scris:

Doamne Dumnezeule
a cărui respirație sporește presiunea atmosferică
iartă-mi indiscreția și posibil impertinența dar
îndrăznesc să întreb:

Doamne Dumnezeule Atoatecreator
să mi se fi întâmplat mie să scriu vreun poem
în care eu nu Ți-aș fi pe înțeles?...

BODYGUARZI

Doamne
să nu îngădui ca cerul să ajungă atât de
jos
ca pământul să ajungă atât de sus
încât
să fie nevoie ca fiecare fost înger de pază
să aibă omul său de pază...

ULTIMA NECAT...

Iluziile sunt ca și orele:
toate rănesc
ultima ucide...

CHIAR DACĂ EXTAZUL...

În creație
ca și la instaurarea libertății
extazul poate face bine
dar și rău.

De unde eterna întrebare:

ce-i de făcut?

Răspuns: să creăm, să
instaurăm libertatea...

Chiar dacă – precum spuneam – extazul...

Chiar dacă
în unele țări
ce frică le e călătorilor
să iasă din transportul public
din gurile de metrou la stația
Piața Libertății...

ÎN MARGINEA UNEI POSIBILE FABULE

În sensuri
semnificații
este predestinată o deplină democrație:
indiferent pe cine are în vedere scrupulosul referent
dacă e vorba de viață
aceasta are același înțeles și pentru prunc de om
și pentru înger
sau maimuță
sau omidă din pom.

Indiferent ce formă
sau organism
are în vedere scrupulosul referent
tâcul de bază rămâne neschimbat
când spui că
precum un oarecare stat
european sau asiatic
și furnicarul are un împărat
iar stupul nu există fără regină – ce mai
leneșă cadână!

De aia se ajunge la același rezon
când se afirmă că
precum francezii
și agresivii țânțari au propriul lor Napoleon
care, toamnele, se poate vedea
derutat
aproape mort pe una din frunzele puține
ca și înfrântă – deci
acea găză-ex-împărat
la dimensiuni microscopice
dar în același macro-sens
e și el/ ea exact un Napoleon pe insula Elena
(pare-se, sfântă).

*** Din cartea în pregătire „Excesul de poezie nu dăunează
sănătății dumneavoastră”.**

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

DORIN TUDORAN: „MĂ CULC CU BACOVIA ÎN SUFLET ȘI MĂ TREZESC CU EMINESCU ÎN MINTE. SAU INVERS.”

Emilian GALAICU-PĂUN: *Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stephane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezie vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar „La Jeune Parque” (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăi și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs.? Vă rog s-o istorisiți.*

Dorin TUDORAN: Dar cine n-a fost „Mallarmé”-ul meu?! Mai de fiecare dată când începeam să cred că sunt prins definitiv în mrejele poetice ale unui autor, apărea, ca prin minune, un alt posibil spirit tutelar. Treceam dintr-o stare de farmec într-alta, dar nu aruncam niciodată o perie în urmă-mi – ca în vestitele basme ale românilor –, căci nu vroiam nici să mă „protejez” de ce mă alerga (din urmă, vezi bine), nici să mă predau, cu arme și bagaje, noilor splendori. Aș spune că instinctul meu a funcționat corect – nu am abandonat niciodată ce am admirat până ieri, pentru a prăvăli toată admirația asupra noului obiect de cult. Pentru mine, așa cum cultura nu e pe locuri, nici admirația nu e pe locuri. A existat – și încă există – în aparatul prin care citesc lumea – inclusiv literatura – un spațiu nerestricționat al admirației. Ca și în tinerețe, și astăzi citind sau recitind un poet am senzația că el (sau ea) este Alesul. Dar nu dau verdicte definitive, căci știu deja că, peste câteva zile, citind sau recitind un alt poet voi avea aceeași senzație. Mai ales în cazul poeziei (mă refer doar la antena care sunt eu) receptarea și rezonanța depind foarte mult de un context sufletesc, unul complex, complicat. Ca și de neînchipuite întâmplări. Mă culc cu Bacovia în suflet și mă trezesc cu Eminescu în minte. Sau invers.

Gellu Naum a fost un poet pe care l-am admirat cu mult înainte de a-mi fi oferit prietenia lui extraordinară. Când, în colecția *Cele mai frumoase poezii* (formatul era unul mini-poche), a apărut volumul *Poezii alese*, o selecție din René Char, iar traducerea și selecția îi aparțineau lui Gellu Naum, m-am repezit imediat asupra cărții. Pentru o vreme, acel volumaș m-a însoțit mai peste tot. L-am purtat și în buzunarul tunicii militare, alături de o iconiță pe care o am și azi, dăruită de nașii mei de botez. În timpul celor șase luni petrecute la Școala de ofițeri de rezervă din Bacău, am avut parte și de un lung “sejur” în carcera militară. Mi s-a luat totul, până și șnurul de la izmene și șireturile de la bocanci, ca nu cumva să mă sinucid – astă era regulamentul. Am găsit un gardian milos, care mi-a îngăduit să păstrez volumașul lui Char, nu și iconița. La o anchetă, ofițerul care mă cerceta m-a întrebat ușor amuzat: “Tovarășe elev, asta-ți trebuie dumitale acum, când te așteaptă doi ani de batalion disciplinar? O carte

de poezii?” “Tovarășe colonel”, i-am răspuns, “îmi prinde bine, dar v-aș ruga să mi se dea și iconița.” Colonelul – un om foarte cumsecade, singurul care m-a crezut că împotriva mea s-au adus martori mincinoși, iar în ultimă instanță a reușit să mă scape de batalionul disciplinar –, mi-a spus: “Bine. Dacă dumneata crezi că citind poezii și rugându-te lui Dumnezeu îți ușurezi sentința, o să cer să ți se dea și iconița.” Când am plecat din armată, i-am dăruit volumașul cu poeziile lui René Char. Nu știu dacă pe dl colonel Nicolae acel volum l-a ajutat la ceva, dar mie mi-a fost un sprijin neprețuit. A fost René Char unul din poeții mei tutelari? Nu cred. Dar rolul jucat de acel volum în viața mea a fost unul cu mult mai complex decât o influență literară, a pus pe sufletul și mintea mea o amprentă de o singularitate absolută.

Revenind la Gellu Naum... Ne plimbam pe Bulevardul Ana Ipătescu, spre Piața Victoriei, când Gellu m-a întrebat: “Dorine, tu știi care e unul din motivele pentru care țin eu la tine atât de mult?” N-am știut ce să-i răspund. “Dintre toți prietenii mei foarte tineri (și avea foarte mulți, începând cu Sebastian Reichmann), tu ești singurul care nu încerci să scrii ca mine. Și pentru asta îmi ești foarte drag.” În acel moment nu aveam cum să înțeleg ce compliment uriaș îmi făcea Gellu Naum, unul dintre poeții pe care îi știam pe dinafară. Mi-a luat ceva ani să înțeleg ce vroia să-mi transmită marele poet – că avea încredere în viitorul meu de poet. A fost Gellu Naum „Mallarmé”-ul meu? Gellu a crezut că nu, sau doar s-a prefăcut. Alții însă au depistat gheara lui de aur în unele dintre poemele mele de început. Au avut dreptate? Nu știu. Dar nu m-am dat la o parte de la diagnosticul lor – era prea onorat ca să-l refuz, chiar dacă era eronat.

Raportul dintre cine crede un poet că i-a fost “Mallarmé”-ul și cine cred criticii că l-au influențat este, deseori, mai mult decât surprinzător. Un critic descoperirea în poemele mele influența lui A.E. Baconsky. Eu, unul, nu cred că poezia mea a avut vreodată ceva în comun nici cu apocalipticile “Trece-o noapte și mai trece-o zi,/ Se-ascute lupta între clase,/ Iar chiaburii se arat-a fi/ Elemente tot mai dușmănoase”, nici cu poeme ale celui alt Baconsky, cel din *Cadavre în vid* sau *Corabia lui Sebastian*: “Phoetuși suavi pretutindeni, phoetuși blonzi,/ Paji limfatici, canalii puhave și palide,/ Piei pline de cadavrele cuvintelor moarte,/ Supurând cărți, expectorând manuscrise”. Dar tot ce poate face un poet este să scrie. Cum este prizat de critica literară și înrămat de istoria literară nu mai țin de el. Totuși, are și el, poetul, dreptul să zâmbească, măcar la gândul că, asemenea poeziei, și critica, și istoria literară sunt scrise tot de oameni, instrumente dotate cu sisteme de percepție foarte personale, ba chiar ei înșiși captivi ai unui portativ de rezonanță nu tocmai nelimitat. Ba, să fiu iertat, sunt și ei dominați, uneori, de umori, asemeni... poeților.

În facultate, am făcut doi ani de italiană ca “limbă secundară”. Am avut un profesor excepțional, căruia îi datorez mult – Virgil Ani. Am citit multă poezie italiană în original. Am o mică antologie video cu Vittorio Gassman recitând din Pavese (“Verrà la morte e avrà i tuoi occhi / questa morte che ci accompagna/ dal mattino alla sera, insonne,/ sorda, come un vecchio rimorso/ o un vizio assurdo. I tuoi occhi/ saranno una vana parola/ un grido taciuto, un silenzio”), din Leopardi (“Sempre caro mi fu quest’ermo colle,/ E questa siepe, che da tanta parte/ Dell’ultimo orizzonte il guardo esclude”), din Ungaretti (“Come questa pietra/ del S. Michele/ così freda/ così dura/ così prosciugata/ cosirefrattaria/ così totalmente/ disanimata”), din Montale (“Non chiederci la parola che squadri da ogni lato/ l’animo nostro informe, e a lettere di fuoco/ lo dichiari e risplenda come un croco/ perduto in mezzo a un polveroso prato”). Îl am pe Roberto Benigni (da, „comicul” Benigni) recitând magistral din Dante. Recitesc Quasimodo – “Ognuno sta solo sul cuor della terra/ trafitto da un raggio di sole: ed e subito sera.” Nu mă satur reascultându-i pe Fabrizio De André și Leonard Cohen. A fost vreunul din ei „Mallarmé”-ul meu? Nu știu. Și nici nu mă interesează. Sunt doar fericit că fiecare din aceste nume – și multe altele – m-au făcut să cred că există și un poet care-mi poartă numele și m-au ajutat să ajung la el.

Găsesc într-un *Jurnal* (care sper să apară cât mai curând) al lui Vasile Gogea o însemnare din Hegel care se aplică foarte bine și poeziei – “O știință aparține unui popor numai atunci când acesta o posedă în limba sa proprie”. În anii dictaturii comuniste, traducerile au jucat un rol covârșitor în formarea multora dintre scriitori. Au existat traducători excelenți și încă exsită – iată, Radu Vancu traduce un alt „Mallarmé” al meu, Ezra Pound. Dar când ajungi să te poți descurca în limba originalului și îl compari pe acesta din urmă cu traducerea, devii torturat de o mecanică stranie. La anglo-saxoni, în original, am început să am acces semnificativ mai târziu decât la italieni și francezi. Iată un poet extraordinar – Dylan Thomas. L-am recitat de multe ori în ultimile două, trei decenii. Uneori compar originalul, așa cum îl simt astăzi, cu traduceri din 1970 semnate de C. Abăluță și Șt. Stoenescu. Iată o strofă din celebra *Do not go gentle into that good night*. În traducere sună splendid – “Pe când sfîrșesc știu înțelepții că n-au tăiat nicicând o rază./ Cu vorba lor și-ntunecimea temeinic li se cuvenea./ Totuși ușor în noaptea asta nu pleacă, nu se-ndepărtează.” Iată și originalul al cărui prim vers nu suna pentru mine cândva la fel de percutant ca traducerea, dar recitind azi întregul poem, în engleză, el curge altfel decât îl anunța traducerea, de altfel foarte bună: “*Though wise men at their end know dark is right,/ Because their words had forked no lightning they/ Do not go gentle into that good night.*” Pe la începutul anilor ‘80, cineva îmi făcea marea onoare de a compara poezia mea cu cea a lui Dylan Thomas. În acei ani, ce știam din

poezia lui Thomas se datora mai mult traducerilor, decât originalului. Dacă și Dylan Thomas a fost cumva „Mallarmé”-ul meu, care dintre ei m-a influențat – poetul sau... traducătorul? Dar în cazul lui Vicente Aleixandre? A fost și el „Mallarmé”-ul meu sau... Sorin Mărculescu? Pe Aleixandre am început să-l înțeleg, cu adevărat, târziu, când începusem să buchisesc, cât de cât, în spaniolă, iar el nu mai era, cum se spune, “la modă”: “*Vinieras y te fuera dulcemente/ de otro camino/a otro camino. Verte,/ y ya otra vez no verte. Pasar por un puente a otro puente./ – El pie breve,/la luz vencida alegre .*” Dar până în acel moment, Aleixandre din *Adolescencia* fusese pentru mine cel din traducerea lui Sorin Mărculescu din 1972 – “*Blindă venire și plecare blindă,/ de pe un drum/pe altul. Să te văd/ și-apoi din ochi să te pierd./ Trecînd de pe o punte pe-altă punte./ – Piciorul scurt,/ lumina-nvinsă veselă*”. Cu Saint-John Perse cumpăna între original și traducere (mă gândesc la *Anabase/ Anabasis*) va fi fost ceva mai echilibrată.

Există situații și mai complicate, ca să nu le spun chiar amuzante. Cineva nota că am fost influențat de un poet optzecist, care debutase, totuși, cu aproape un deceniu după mine și care cu timpul mi-a devenit un bun prieten. Un alt optzecist, Mircea Mihăieș, făcea o “rectificare”, zic eu, cordială: “Experimentalismul ironic de la începutul anilor ‘80 nu-i mai putea spune așadar mare lucru: poetul se angajase, cu un lustru înanite, pe un alt drum. Spectaculozitatea demonstrativă, livrescul trecut prin sarcasm, prozaismul programatic din poezia lui Florin Iaru, Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Magdalena Ghica, Elena Ștefoi nu i se mai par funcționale într-un moment în care atitudinea lui se radicalizase. “/... /”Există chiar un moment în care poezia lui Dorin Tudoran anticipează ceea ce, peste câțiva ani se va numi *valul ‘80*: volumul *Pasaj de pietoni* (1979). Câțiva ani mai târziu, Florin Iaru avea să publice *Cântece de trecut strada*. Din direcții diferite, «sensibilitatea de tranziție» se îndrepta spre aceeași țintă.”

Glumind, a fost o “exonerare” meritată, amintind oarecum de un banc din seria Radio Erevan – nu furasem bicicleta cuiwa, cum fusesem “acuzat”, ci oferisem prototipul unui vehicul care urma să fie folosit de alți șoferi talentați. Toată neînțelegerea venise, bănuiesc eu, de la faptul că printre multe căprării al căror membru am fost depistat de critica literară a fost și cea a “poeziei ironice”, ipostază de care nu mă dezic, fiindcă mi-am asumat-o la timpul respectiv “cu deplină responsabilitate”, dar în care n-am simțit nevoia să mă zidesc în chip definitiv, mai ales când ironia nu mai servea la nimic, decât, poate, rezistenței (*doar*) prin cultură.

Una peste alta, am încercat să evit ipostaza de vampir, care în artă nu te ajută niciodată să afli dacă ești cu adevărat sau doar pari a fi. Chiar dacă răspunsul la această întrebare te poate dezamăgi, e mult mai onest și profitabil să ajungi la el, decât să te complaci în portrete flatante ale criticii și istoriei literare.

Em. G.-P.: Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați scriitori români contemporani, rogu-Vă să-mi spune-i dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr autor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înainte! –, pe cine dintre autori ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?

D. T.: Ori eu nu mai sunt la curent cu ierarhiile stabilite lunar de diferite divanuri ad-hoc, deținătoare ale autorității critice absolute, ori a dat norocul peste mine și eu n-am aflat, căci sunt cel puțin două decenii de când nu mai încap pe listele cu “cei mai apreciați scriitori români contemporani”. Deseori, nu mai încap nici mă-

car pe listele cu scriitori. Văd că a mai apărut o supracategorie, o Super Ligă – “scriitori activi”, cu vârful de piramidă “Noi, hiperactivii”. Acolo se împletesc clasamentele superligii performante – nu ești acolo, nu ești. Regula e întocmai ca la Facebook – ești pe Facebook, ești. Nu ești, nu ești. Asta nu mă determină să nu răspund la întrebare, fie chiar așa în calitate de nelistat în ierarhiile zilei.

Nu-mi amintesc să fi fost căutat de poeți mai tineri pentru a ucenici la mine. Îi va fi descurajat, printre altele, că am declarat a fi circumspect în privința unei asemenea ucenicii. Poți ucenici într-o cizmărie, Ceaușescu a încercat, a ucenici pe lângă un scriitor e mai complicat. Dar îmi amintesc, de pildă, cum Ion Bogdan Lefter venea la mine nu doar să-mi aducă textele sale (poezii sau eseuri), ci și poeme ale multor optzeciști. O vreme, am făcut tot ce am putut pentru publicarea lor, numai că devenise din ce în ce mai greu să mă văd chiar pe mine însumi publicat.

Un poet uitat, Gheorghe Tomozei – bun constructor de reviste – a ținut multă vreme o *Poștă a redacției*. Și o făcea cu atenție. A descoperit și încurajat destui poeți. Întrebat cândva ce poeți a descoperit, Tomozei a răspuns cam așa: “*Niciunul. Nimeni nu descoperă pe nimeni. Până la urmă, un poet se descoperă de unul singur, se ia în primire...*”

Într-o perioadă, părinții mei au fost buni prieteni cu Miron Radu Paraschivescu și una din soțiile sale, Sidonia Drăgușanu. Părinții mei s-au despărțit, s-a despărțit și MRP de Sidonia, s-au produs tot felul de tulburări în relațiile dintre cei patru. Mama a rămas în bune relații cu Sidonia, deși de puține ori am văzut două persoane cu opinii politice mai vehement diferite. Dar, vezi bine, ele erau “doamne” și puteau petrece ore în șir la o cafea sau la dat în cărți, fără să se strângă una pe cealaltă de gât. Miron era mai curios, mai pasional. I-a reproșat mamei că rămăsese în bune relații cu Sidonia – era un soi de gelozie, fiindcă Miron și Sidonia au rămas foarte buni prieteni și după ce au divorțat. La un moment dat, când intrase într-o pasă foarte neagră, Miron nu-i mai spunea mamei “Mariana”, ci „Stimată Doamnă”, așa, ca o pedeapsă.

Stimata Doamnă a găsit un caiet în care stimatul ei fiu, în vârstă de 13 ani, scria poezii. A subtilizat caietul și i l-a trimis stimatului MRP, care, în acea vreme, ținea și el o *Poștă a redacției* în *Contemporanul*. N-a primit niciun răspuns de la Miron. L-a sunat și l-a rugat să-i returneze caietul stimatului fiu. MRP s-a conformat. Caietul a venit însoțit de o scrisoare, care se află încă în posesia stimatului fiu:

“Stimată Doamnă, Vă restitui la cerere caietul cu versuri al feciorului Dvs. Îl felicit din inimă pentru talentul lui care... Din păcate n-am mai avut eu prilejul să-l prezint lumii; de mai bine de trei luni, am încetat să fac «Corespondența» la *Contemporanul*, fiindcă a trebuit să mă ocup de alte treburi mai urgente și care nu puteau fi făcute decât de mine. Dar sunt sigur că tânărul nostru poet se va afirma fără ajutorul nimănui decât al talentului său. Important e numai să citească mult, cât mai mult, tot [*subliniat de trei ori*, nota mea, d.t.] ce-i face plăcere (în afara cursurilor obligatorii de la școală, bineînțeles) și – dacă-mi permiteți un sfat – să-l îndemnați să citească, pe cât cu putință mai de fraged, și-n altă limbă decât românească. În felul acesta, își va croi de mic o perspectivă și un simț universal în înțelegerea și elaborarea artei – va învăța să vadă pădurea și nu numai copacii. Cu foarte bune sentimente și salutări, Miron Radu Paraschivescu. Văleni, 29.10.1958.”

Dacă, prin absurd, m-ar căuta azi un tânăr poet “să facă ucenicie la mine”, tot ce aș putea face pentru el ar fi ce a făcut Miron Radu Paraschivescu pentru stimatul poet care a răspuns întrebărilor dumneavoastră – după cum s-a priceput.

BLOGOGRAME DE GHEORGHE ERIZANU

© Elena DONCIU

BUCUREȘTI-CHIȘINĂU. ÎN TREN

Zăpușeală. Vrei să deschizi geamul. Însoțitorul de vagon de probozește.

„Nu vezi! E bătut în cuie!”

„Dar e prea cald.”

„Este climatizator.”

„Să-l includem atunci.”

„Nu funcționează.”

Trenul București-Chișinău Prietenia circulă cotidian. La 19 euro călătoria. Cei cca 400 de kilometri sunt făcuți în peste 13 ore. Cam 30 de kilometri pe oră.

Un șoim călător ar ajunge într-o oră de la București la Chișinău.

O broască țestoasă, pe ape, ar ajunge de la București la Chișinău în 12 ore.

Un cal ar face această distanță în peste 5 ore.

Nava amiral Sfânta Marie a lui Columb, cea de la 1492, ar face această distanță ca și trenul Prietenia de la 2018.

Suntem în Centenarul Unirii.

ZIUA INDEPENDENȚEI

Republica Moldova, ca stat democratic&independent, a fost asasinat în noiembrie 2014. Când a fost scos miliardul din cele trei bănci pe care le deținea Șor. Apoi acest miliard și procentele pentru rambursarea lui au fost puse pe spezele oamenilor.

De atunci cetățenii RM duc în spate un cadavru.

Unii zic că un cadavru e firesc să fie mort. Dar nu știu ce să facă cu el. Și îl poartă în spate.

Alții zic că un cadavru poate fi și viu. Doar că un cadavru pare viu atunci când cei care îl duc în spate sunt mai morți ca el. Important e ca morții care duc mortul să creadă: calea e corectă și bună.

SEMNAL

MARGARETA CURTESCU
INIMA DESENATĂ PE CER
(POEME)

IAȘI
EDITURA JUNIMEA
2018

„În *Inima desenată pe cer* nu e un conflict între real și realitate ori între real și imaginar, ca în atâtea alte paradigme lirice, ci unul, la fel de dur, într- ceea ce se vede și ceea ce e dincolo, înlăuntru, în furie și întuneric (...).”

Ioan HOLBAN

RECUPERĂRI

O LEGENDĂ:
TEATRUL „LUCEAFĂRUL”
de MIRCEA V. CIOBANU

VOLUMUL DE AMINTIRI „O LEGENDĂ: TEATRUL «LUCEAFĂRUL»”, ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA ARC, ESTE ADUNAT ȘI COMENTAT DE CRITICUL LITERAR MIRCEA V. CIOBANU ÎMPREUNĂ CU LILIANA POPUȘOI. PROTAGONIȘTII ADEVĂRAȚII AI CĂRȚII SUNT ACTORII ȘI REGIZORII LEGENDARULUI TEATRU CHIȘINĂUIAN, JURNALIȘTII CULTURALI SAU SCRITORII, DAR MAI ALES SPECTATORII, ADMIRATORI AI FENOMENULUI, OAMENI FORMAȚI INTELECTUAL ȘI ARTISTIC ÎN SIAJUL „LUCEAFĂRULUI”: ION UNGUREANU ȘI PAULINA ZAVTONI, VALENTINA TĂZLĂUANU ȘI LARISA TUREA, VLADIMIR BEȘLEAGĂ ȘI AURELIU BUSUIOC, EUGEN LUNGU ȘI SERAFIM SAKA, LEO BUTNARU ȘI IULIAN FILIP, NICOLAE MĂTCAȘ ȘI ION HADÂRCĂ, VALENTINA RUSU-CIOBANU ȘI LICĂ SAINCIUC... MAI JOS, CÂTEVA FRAGMENTE, RĂZLEȚE, DIN PREFAȚA SEMNATĂ DE M.V. CIOBANU, DAR ȘI O ANECDOTĂ POVESTITĂ DE SCRITORUL VLADIMIR BEȘLEAGĂ.

O ARTĂ PERFORMATIVĂ

«Vouloir être de son temps, c’est déjà être dépassé.» (Eugène Ionesco)

Într-o încercare de a găsi rădăcinile artei, concurând ca vechime, ca descendență din cât mai îndepărtata – așadar, mai nobila, mai legendara – antichitate sau chiar preistorie, teatrul ar putea să pretindă la cea mai veche artă. Dintre cele vechi fiind și una sintetică, ce le îngloba pe alte multe, dacă nu pe toate, arta spectacolului are toate șansele să iasă învingătoare. E atât de veche, încât se găsește mereu câte cineva care să o pună la muzeul artelor, crezând-o bine și definitiv înlocuită de mai tinerele, mai tehnologizate și mai dinamicele cinematografie sau televiziune, ca să nu mai vorbim de tinerele media electronice, virtuale și i-mediate.

Dar teatrul nu numai că a supraviețuit concurenței, ci, în spiraloida evoluție a lumii, are toate șansele să se afirme (și) ca arta cea mai modernă. Recte: cea mai... contemporană. Or, arta contemporană e una prin excelență performativă. Ea nu poate fi depozitată, ca arta tradițională sau modernă, în muzee și galerii, ea trăiește atât timp cât este privită, atât timp cât respiră același aer cu spectatorul său. Ea există chiar în momentul creării.

Efemeră, dar cu impact emoțional de durată, arta performativă contemporană (mă refer la toate formele de artă plastică) este, în esență, o formă de teatru. Or, ce este teatrul, în termeni tehnici contemporani, dacă nu o performanță (o „performance”) prin excelență? O artă efemeră, dar care dăinuiește veșnic tocmai prin această trecere. Marea trecere, cum ar fi zis poetul.

Pe de altă parte, se pare că – în comparație cu alte arte – istoricii literari și istoricii de artă plastică sunt mai fericiți. Oricând pot să revină la

textele scrise demult și să privească tablourile pictate acum multă vreme. Chiar dacă nu s-au păstrat toate, cele care au ajuns până în ziua de azi pot să fie de bun folos pentru a reconstitui din fărâme file din istoria artelor respective.

Arta spectacolului însă, exercițiu performativ prin excelență, se consumă odată cu căderea cortinei. Dacă nu ai fost prezent la spectacol, tot ce știi despre această artă e aproximație pură. S-ar părea că nici nu are rost să deschizi tema. Nu avem decât câteva înregistrări de la unele spectacole relativ recente (și aici, oricine știe ce este teatrul îți va spune că înregistrarea nu înseamnă aproape nimic, în comparație cu atmosfera de la teatru, pentru că nu doar spectatorul vede acțiunea „pe viu”, ci și actorul simte pulsul și respirația spectatorului). Bine, mai există niște cronici de teatru, fixând reacții imediate. Fotografii, elemente de decor, costume. Puțin? Ba da, întotdeauna e puțin.

Dar tocmai spuneam că: „dacă nu ai fost prezent la spectacol...” Bine, dar dacă ai fost, e mare treabă? Oricum, totul s-a spulberat după aceeași cădere a cortinei. Tu, omul teatrului, spectatorul fidel, care nu ai scăpat nicio premieră, care ai înghețat în căutarea unui bilet în plus, care știi totul despre fiecare actor, tu cu ce te alegi după un spectacol?

În ultimă instanță, descoperi că nici cititorul sau iubitorul de artă plastică nu se alege cu prea mult. Da, el poate reveni la carte și la tablou, dar ceea ce contează e oricum ceea ce re trăiește exact în timpul lecturii/ privirii, dar ceea ce îi rămâne, nu doar ceea ce vede într-o clipită. Simplu spus, și celelalte arte sunt în felul lor arte performative și universul fascinant al artei îi apare (se naște) odată cu deschiderea lui către aceste genuri de artă, odată cu privirea-audierea. Și dispăre... la deconectarea ochiului-urechii.

Fals! Ea nu dispăre niciodată. Fără a fi ceva material și palpabil în sens profan, arta e cea care nu doar produce

impact, ci care schimbă, prin acest catharsis, celulele organismului. Omul devine altul. Își ia doza de radiație și nu se mai poate întoarce la momentul anterior acestei iradierii.

Despre iradierile unui teatru pe parcursul unui timp limitat va fi și cartea pe care ai deschis-o, iubite cititor și spectator.

(...) La o primă privire de ansamblu asupra acestui manuscris adunat, deloc ușor, de altfel, pentru că nu toți cei invitați au dat curs provocării noastre, cu alte cuvinte, până la o relectură atentă și până la o apreciere sintetică a fenomenului pus în discuție, o primă concluzie o formulează, simplu, lista spectatorilor solicitați să se expună. Or, dacă ținem cont de efectul pe care l-a avut teatrul asupra spectatorilor, de impactul de durată, trebuie să spunem (mai și ținând cont de mărturiile acestor spectatori) că autorii acestei cărți, spectatorii de acum câteva decenii, sunt un produs al „Luceafărului” de atunci. Sunt oamenii prinși în cercul magic al unui fenomen cultural care depășea cu mult statutul de gen de artă. Probabil că, intuitiv, ei voiau să depășească o condiție pe care o remarcase atât de exact Ionesco: „A vrea să fii [în rând] cu timpul tău înseamnă să fii deja depășit.” Au încercat să depășească ei timpul. Le-a reușit, chiar dacă timpul, mai apoi, s-a răzbunat crunt.

(...)

LEGENDA. ÎNCEPUTUL

Dacă acum vreo trei decenii (după cum remarcase și Serafim Saka) nu aveam niciun studiu, nicio carte despre Teatrul „Luceafărul”, azi avem deja câteva. Unele, sintetice, obiective (dar, oricum, cu o privire din interior), precum multpătimita carte a Irinei Uvarova, altele pe secvențe sporadice, precum cărțile

lui Pavel Pelin sau din interiorul unei biografii de creație, cum sunt cele câteva tomuri semnate de maestrul Ion Ungureanu. Diferite ca scop, perspectivă de abordare și consistență, ele completează destul de bine tabloul. Se poate restabili o cronologie a evenimentelor, o listă a protagoniștilor. Niciodată însă nu e destul, desigur, pentru că mai sunt încă atâtea de spus. Mi-ar fi plăcut, de exemplu, o carte a specialiștilor, axată exclusiv pe tehnicile teatrale, pe arta scenică, pe analiza jocului. Mi-ar fi plăcut, pe de altă parte, o carte în care fiecărui actor i s-ar fi rezervat pagini suficiente cu descrierea (și discernerea) rolurilor. Mi-ar fi plăcut să văd publicate notele de lucru asupra spectacolelor sau sintezele regizorilor noștri, care nu atât ar scurge informații despre secretele meseriei, cât ar explica dintr-o altă perspectivă estetica lor. Mi-ar fi plăcut – dintr-o egoistă privire dinspre literatură – cum și-au propus teatrele să aplice piesele dramaturgilor: ca pe un libret, ca pe un pretext pentru arta distinctă și autonomă a spectacolului sau în scopul ilustrării scenice a ideilor scriitorului...

Dar nu o recuperare de acest gen își propune volumul de față. Nu e în competența autorilor să facă analize și studii teatrologice. Am vrut mai curând să readucem în discuție impactul produs de acest teatru, impact transformat în legendă. Tocmai legenda primului deceniu de existență, privit ca fenomen artistic, ca mit și ca iradiere asupra ulterioarelor generații de actori și de spectatori.

Arta teatrală, tocmai din motivul că este efemeră, ziceam, este o „performanță”, este performativă prin definiție. Aici totul se produce sub ochii spectatorului și se încheie odată cu căderea cortinei. Accentuez acest moment foarte important: teatrul nu repovestește un fapt, nu reproduce o realitate, ci construiește, sub ochii spectatorului, un univers, produce o lume pe care acesta (spectatorul) o ia cu sine doar în memoria sa, în mintea

Viitorii „luceferiști” la Școala „Șciukin” din Moscova, împreună cu rectorul acesteia, Boris Zahava.

Secvență de la montarea piesei „Radu Ștefan Întâiul și Ultimul” de Aureliu Busuioc.

sa, în emoțiile sale, în sufletul său. Dacă este receptiv, dacă are antene pentru asta, această lume virtuală devine un bloc foarte real în construirea personalității spectatorului.

Vom încerca să reproducem, așadar, pagini memorabile din trecutul nostru cultural, să urmărim în ce măsură legenda s-a depus pe retina memoriei spectatorului, luând conturul unui vis, a unei legende. Ne susține, în intenția noastră de a ne concentra mai mult pe primii zece ani ai teatrului, chiar această notă din *Jurnalul* lui Ion Ungureanu, mentorul și animatorul, părintele spiritual și motorul acestui teatru de la începuturile lui: „Primii 10 ani ai «Luceafărului» au fost ani de legendă, de mit. E puțin să aduni sub același acoperiș o mână de oameni talentați. Trebuie să-i mai anime o idee mare și curată. Iar pentru noi toți ce idee mai frumoasă putea fi decât renașterea spirituală a neamului?”

O întâmplare, semilegendară și ea, pe care ne-a povestit-o Vladimir Beșleagă, făcea ca începutul legendei să aibă o semnificație memorabilă și într-un context cultural și național mai larg. În toamna lui 1959, un grup de tineri intelectuali, printre care Petru Cărare, Vlad Ioviță și Gheorghe Vodă, au hotărât să comemoreze 600 de ani de la întemeierea statului moldovenesc independent. Ideea era provocatoare în sine (în URSS istoria oficială nu

tolera și nu promova amintiri legate de epocile „independente” ale „republicilor sovietice frățești”). Situația se agrava în momentul în care cineva a remarcat că acel an mai era și anul centenarului Miciei Uniri, cea de la 1859.

Tinerii s-au înțeles că fiecare va pregăti câte un discurs istorico-omagial, au tipărit invitații și și-au dat întâlnire în cafeneaua de la Cinematograful „Patria”. Dar fiindcă cercul se lărgise și au aflat de întrunire mai mulți, cineva a divulgat planul unor băgători de seamă. Când tinerii au început să se adune, au constatat că ușa cafenelei e încuiată. Revizie, oră sanitară... ori ce-o mai fi fost inventat *ad hoc*. În căutarea unui alt local (erau prea tineri ca să renunțe la idee atât de simplu), complotiștii cu porniri „naționaliste” a ajuns la restaurantul de la gara feroviară.

Aici întâmplarea făcea ca grupul de viitori luceferiști, „echipa lui Ungureanu”, să plece în acea zi la studii, la Moscova. Erau în ultimul an de studii la Școala „Șciukin” („Am avut mare noroc la Moscova de o strălucită școală teatrală care se potrivea perfect neamului nostru” – își notase în jurnal Ion Ungureanu). Apropierea dintre aceste două grupuri era înlesnită de Petru Cărare, consăteanul și colegul de clasă al lui Ion Ungureanu.

Tinerii intelectuali au serbat împreună evenimentul, au dansat dansuri populare acompaniați de orchestra restaurantului și i-au făcut părtași la eveniment pe alți

călători și pe viitorii actori, viitoarea legendară trupă de la viitorul Teatru „Luceafărul”, întinzând o horă pe peronul gării. Tinerii plecau în ultimul lor turneu de școlarizare (într-un oraș – Moscova – cuprins atunci de atmosfera dezinhibată a „dezghețului” poststalinist), binecuvântați de avântul patriotic al celor care vor aștepta întoarcerea lor ca pe o speranță a propășirii.

După petrecerea (în dublu sens) de la gară, tinerii în frunte cu Petru Cărare au mers și au depus flori la monumentul lui Ștefan cel Mare, adormind vigilența securiștilor („ei ne așteptau să venim spre monument din față, dar noi, sub acoperământul nopții, am ajuns la Ștefan din spate, dinspre parc”). Această ispravă i-a costat deportarea în provincie.

Risca să fie pedepsit și Ion Ungureanu, dar i-a luat apărarea profesoara, artista și distinsa intelectuală rusă Anna Orociko: „În vara lui 1959, povestește în *Teatrul vieții mele* Ion Ungureanu, venisem la Chișinău în vacanță și, Petru Cărare, Gheorghe Vodă și alții, am decis să sărbătorim 600 de ani de la înființarea Statului Moldovenesc și, desigur, l-am omagiat și pe Ștefan cel Mare. Toți participanții au fost pedepsiți. Când securiștii moldoveni au venit după mine la Moscova, Anna Alexeevna ne-a luat apărarea, spunându-le: «Păi, noi îi învățăm să-și cinstească înaintașii, trecutul istoric. Așa cum rușii îl

onorează pe Yuri Dolgoruki, tot așa moldovenii trebuie să-l cinstească pe Ștefan cel Mare».

Securiștii au plecat cu buza umflată. Abia după asta ea m-a întrebat ce a fost la Chișinău, sfătuindu-mă să fiu mai atent”.

Și fiindcă orice legendă trebuie să aibă și o prințesă, insistând pe lângă Beșleagă (omul de cultură, nu neapărat și omul teatrului), obținem o imagine ca o fotografie, ca o efigie. O amintire propriu-zisă, egală cu dragostea la prima vedere (și întruchipată de o actriță, ca o zână bună a acestui teatru), o regăsim în jurnalul lui Vladimir Beșleagă (expusă în formă de poem):

„Am văzut azi spectacolul *COPILUL NIMĂNUI*.

O, acest LUCEAFĂR!

Ce splendoare de casă... Ce minunați tineri gospodari!

Atâta bucurie, atâta satisfacție, atâta elevație spirituală!

LUCEAFĂRUL e o lume întreagă. Și printre toți ceilalți – actrița Mălcoci – o floare rară!

Ce parfum îmbătător! Câtă gingașie! E însăși întruchiparea FEMINITĂȚII...

O întâlnire cu LUCEAFĂRUL e o întâlnire cu arta mare.

Rămân pe veci îndrăgostit de tine, LUCEAFĂRULE, ce-ai răsărit pe cerul nostru mohorât.

Și-ți doresc viață lungă, eternă, precum eternă este ARTA...”

Paulina Zavtoni și Valentina Izbeșciuc în spectacolul „Păsările tinereții noastre”.

În 1985, se întoarce de la Moscova un nou grup de actori care, în 1991, vor crea Teatrul „Eugène Ionesco”.

CENTENARUL UNIRII - CHESTIONAR „R.L.”

1. Știm cu toții semnificația anului 1918 pentru România și români. Au conștientizat-o cei care au pregătit Unirea, au dovedit-o istoricii, au cântat-o poeții, o reiterează oamenii politici. Acum, la o sută de ani de la eveniment, avem două state românești care, aparent, realizează, prin elite, dar și printr-o bună parte de cetățeni, importanța Unirii de atunci și necesitatea Unirii de mâine. Totuși, carul nu se urnește din loc. Un veac în urmă, treceam mai ușor de la vorbe la fapte, de la deziderate la împliniri. Azi, chiar și declarațiile de reîntregire ale curajoaselor consilii locale din RM le numim, prudent, „simbolice”. Ce ne împiedică să fim în prezent ce-am fost în 1918? E neapărat nevoie de forță majoră ca românii de pe ambele maluri ale Prutului să se trezească și să pună capăt dezbinării?

2. Din punctul de vedere al unui istoric, pot fi trasate niște paralele între anul 1918 și anul 2018? Există azi mai multe condiții prielnice Unirii decât în 1918, după cum afirmă unii comentatori? Sau, dimpotrivă, așa cum spun alții: în ciuda faptului că trăim într-o lume mult mai puțin zbuciumată și incertă decât în 1918, împrejurările par să nu favorezeze nici pe plan intern, dar nici pe cel internațional o eventuală Unire între România și Basarabia. Care este părerea dvs?

RĂSPUNDE: PROF. CĂTĂLIN TURLIUC

CĂTĂLIN TURLIUC (n.1962), istoric, este absolvent și doctor al Universității „Al. I. Cuza” din Iași. În prezent este cercetător gr. I și șef de departament la Academia Română, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol” Iași, precum și profesor universitar la Universitatea „Al. I. Cuza”. A publicat în țară și străinătate 19 cărți, manuale și cursuri, a coordonat 14 volume și este coautor și colaborator la peste 85 de volume. De asemenea, a publicat peste 40 de studii în reviste de prestigiu și peste 300 de articole în diverse reviste și jurnale. Are o prezență publică constantă la posturile de radio și televiziune. A fost *visiting professor* la Oxford University (1992), University of Illinois at Urbana Champaign (1995), Universitatea de Stat a Moldovei (2001) ș.a. A beneficiat de granturi și stagii de cercetare și specializare în Marea Britanie, SUA, Germania, Italia, Ungaria, Polonia, Israel, Finlanda, China etc. A participat la peste 50 de congrese, forumuri și conferințe internaționale organizate în afara țării. Este membru titular al Board-ului Forumului Internațional pentru Studiul Modernizării. A condus și a participat în calitate de membru în peste 20 de granturi naționale și internaționale. Este membru în numeroase asociații profesionale, consilii științifice ale unor instituții de cultură și în colectivele de redacție a mai multor publicații culturale și de specialitate. A primit numeroase premii, medalii și distincții în țară și străinătate, inclusiv Premiul “Mihail

Kogălniceanu” al Academiei Române. A fost ales și a ocupat poziții de demnitate publică. Preocupările sale științifice includ studiile cu privire la naționalism și etnicitate, istorie modernă și contemporană, procesul modernizării, istoria dreptului și istoria construcției europene, teoria și istoria relațiilor internaționale.

1. A devenit, cred, un truism faptul că anul 1918 a fost clipa astrală a devenirii național-statale românești și că ceea ce s-a întâmplat prin actele de unire cu țara a teritoriilor aflate sub dominație străină a reprezentat împlinirea unui ideal legitim, formulat cu multă vreme înainte de mințile luminate românești. E firesc, în ordinea acestei lumi, ca ceea ce este legitim să devină și legal iar Marea Unire a dovedit acest lucru românilor, și nu doar lor.

”Secolul lung”, ”veacul naționalităților” – cum pe drept a fost numită perioada cuprinsă între Revoluția franceză și prima conflagrație mondială – a adus multora dintre națiunile de pe vechiul continent (și nu numai) perspectiva realizării statului-națiune, cărmidă fundamentală a ordinii internaționale până în zilele noastre, ideal văzut în sens hegelian ca moment desăvârșit al istoriei de cei care s-au ancorat profund și solid în realitatea și identitatea de tip național. Afirm aceasta, deoarece ideea imperială, mult mai veche, cu o tradiție multimilenară, nu a părăsit scena istoriei și populează încă mințile celor care, în esență, cred că puterea (cea armată, în primul rând) este singurul și cel mai tare argument care generează și modelează istoria. Dezbaterea între o logică a fisiunii și una a fuziunii la scara arhitecturii globale a dovedit, cel puțin în ultimele secole, că ideea națională nu este un particularism, ci o altă formă de universalism, la care trebuie să medităm încă.

În încercarea de a găsi un răspuns cât mai aproape de sensul întrebării formulate de Domniile Voastre sunt necesare câteva precizări legate de mersul și devenirea ideii naționale la români, ca și la alte națiuni din arealul geopolitic căruia îi aparținem. În limba engleză termenul națiune este strâns asociat, adesea sinonim cu termenul stat. În România, ca și în alte state din zona central-est europeană, țări în care conștiința națională s-a format și dezvoltat înainte de dobândirea statalității moderne, diferența semantică între cei doi termeni este foarte puternică. În Franța termenul naționalitate, în special când este folosit în documente oficiale, semnifică cetățenia. În România, cetățenia și naționalitatea sunt încă percepute ca două lucruri

diferite și încercarea contopirii lor este privită ca o violare brutală a drepturilor omului. Dacă naționalitatea și cetățenia ar fi fost echivalente în secolul al XIX-lea la noi, mulți români ar trebui să fie considerați maghiari, austrieci, ruși etc. Este inutil să spunem că întreaga istorie românească a secolului al XIX-lea a fost o luptă pentru afirmarea și preservarea identității naționale, că nimic nu părea mai nepotrivit patrioților români decât identificarea dintre naționalitate și cetățenie între granițele existente atunci. Este cert că identitatea națională românească s-a născut aidoma altor identități naționale pe baza unor solidarități. Acestea s-au realizat pe suportul unor nuclee de viață socială, culturală și politică având ca prim factor familia. Când solidaritățile organice, de jos, s-au ”întâlnit” cu cele organizate, de sus, au apărut premisele unui liant social, în condițiile în care solidaritățile organizate au dat răspunsuri nevoilor solidarităților organice, le-au creat și satisfăcut aspirații, le-au îndrumat și controlat prin mecanismul statal avut la dispoziție. Identitatea modernă este strâns legată de afirmarea și dezvoltarea statului național. ”Cimentul” social devine acum ideea națională ridicată la rang de valoare absolută. De aici și dificultatea imensă de a defini naționalismul într-un mod acceptabil pentru toți. El a fost în diferite opinii, pe rând sau simultan, doctrină, ideologie, artefact cultural, religie modernă ș.a.m.d.; el a fost ”bun” sau ”rău”, necesar sau inutil, progresist sau reacționar etc. Totul a devenit și mai complicat de când naționalismul a fost asociat organic cu nazismul de către o serie întreagă de gânditori evrei – după anii ‘30 ai secolului trecut – victime într-un fel sau altul ale regimului hitlerist și nume de referință astăzi pentru studiul naționalismului în calitatea lor de ”jaloane” științifice indubitabile. Ca să vorbim de spațiul căruia îi aparținem, trebuie să mai adăugăm și perioada comunistă care a aneantizat practic prin dogmele sale orice încercare de interpretare teoretică elaborată și obiectivă a fenomenului național și a naționalismului. Reflexul acestei situații este ușor de perceput până astăzi, când mulți acordă sensuri în exclusivitate peiorative naționalismului sau îl asociază

frecvent cu ortodoxia – cu clare trimiteri spre anii ‘30 ai secolului al XX-lea. Pornind de la modul în care a fost înțeleasă și definită națiunea – aceasta merită, fără îndoială, o discuție aparte – recte ca rezultat al unui act de voință politică (națiunea civilă, cunoscutul caz francez) sau ca rezultată etnolingvistică a unei întregi desfășurări istorice (națiunea ”primordială”, organică etc. specifică centrului și estului european), cei care s-au ocupat de studiul naționalismului au preluat modelul și până astăzi se vorbește despre un naționalism politic sau cultural. Cel care a impus această distincție, la începutul secolului al XX-lea, cu cea mai mare autoritate este savantul german Frederik Meinecke. Potrivit acestuia cea mai înaltă formă a naționalismului consta într-o combinație de naționalism politic și cultural într-un stat absolut suveran și omogen cultural, *Nationalstaat*. Ca o ultimă afirmație în șirul argumentării mele subliniez că, în esență, natura naționalismului românilor de la 1918 nu a diferit și nu diferă de cea a contemporanilor noștri, după cum el nu diferă funciar de orice alt naționalism contemporan desprins de natura sa social-darwinistă. Pe scurt, ideea potrivit căreia fiecare națiune trebuie să aibă un stat și fiecare stat trebuie să aibă și o dimensiune națională nu este (încă) una vetustă și depășită. Evident, condemn ferm naționalismul impregnat cu o latură antropologică, așa cum este el practicat de extremiștii de ieri și de azi.

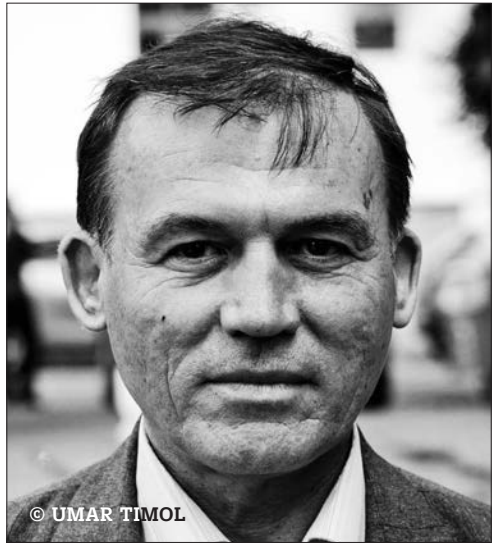
Dacă spiritul național românesc există și azi, ca și ieri, de ce există două state românești? Există, desigur, o multitudine de răspunsuri valabile la o asemenea întrebare. Cu certitudine ele nu pot fi epuizate aici și de aceea, mă rezum la o enumerare, fatalmente, fragmentară. Dintre factorii externi pot aminti: arhitectura geopolitică a continentului al cărei stadiu cinematic este determinat de voința marilor deținători de putere (în principiu extra europeni), mai puțin animați de principii universal valabile și mai ancorați în câștiguri pragmatice imediate; conivența unor interese germano-ruse; interesele vecinilor imediați ai spațiului românesc, eventual amenințați de statutul de putere subregională ce ar putea fi dobândit mai ușor de o Românie întregită. Dintre factorii interni (mă refer doar la cei valabili pe ambele maluri ale Prutului) pot fi identificați: ”slăbiciunea” inerentă statului aflat într-o perioadă de schimbare profundă (trecerea de la un regim politic la altul) și fragilizarea instituțiilor sale tradiționale lipsite de autoritatea generată de o funcționare continuă pe baza acelorași principii; preocuparea excesivă pentru rezolvarea situațiilor de conjunctură imediată a elitei (în principal politice) și lipsa de viziune pe termen mediu și lung; incapacitatea de a genera și întreține un spirit comunitar în defavoarea individualismului și colectivismelor de tot felul; imaturitatea societății civile supusă diverselor manipulări; lipsa de aderență la valori și principii transgeneraționale cu dimensiune identitar națională; ”cameleonismul” și mentalitatea că celălalt este dator să facă, să dea, să accepte orice, să se sacrifice etc.; ideea că, în fond, slujind la doi stăpâni, poți beneficia de recompense de la fiecare și astfel poți păcăli și abuza pe cei care te creditează în vreun fel sau altul; dorința de a obține rapid prosperitatea prin orice mijloace fie ele legale sau nu; emigrarea ca soluție

VOX CLAMANTIS

GEORGE MENIUC
ÎN OGLINDA ACTUALITĂȚII
(LITERARE)

de GRIGORE CHIPER

© UMAR TIMOL

George Meniuc face parte dintr-o generație, numită de Mihai Cimpoi, pierdută – sintagmă împrumutată de la pleiada de scriitori afirmați, într-o atmosferă de lipsuri, scepticism și neîncredere în viitor, după primul război mondial. George Meniuc este unul dintre puținii scriitori basarabeni interbelici, care a reușit să se reabiliteze, începând cu anii '60 ai secolului trecut, în conformitate cu o imperioasă dorință, exprimată într-o scrisoare din 1981 către confidentul său, Nicolae Romanenco: „...să mai fac ceva în versuri și în proză, ca să nu mă fac de râsul lumii” și de a se debarasa de balastul literaturii proletcultiste pe care o cultivase, împreună cu congenerii săi basarabeni și transnistreni, pe parcursul a vreo două decenii și care atârna deasupra capului său ca sabia lui Damocles. Numele lui era asociat, ca și cel al confrăților, cu poeme epice devenite simbol al proletcultismului militant și primitiv, care a contribuit la îndoctrinarea ideologică a mai multor generații de tineri. Îmi amintesc cu oroare, în calitate de învățcel trecut prin școala sovietică, de operele sale versificate, precum poemul de proporții *Cântecul zorilor* sau poezia *Prier*. Reintrarea sa literară s-a produs în etape. Mai întâi, poetul a început să reia poeme, apărute în volumul său interbelic *Interior cosmic*, și să le introducă în cărțile editate după moartea lui Stalin, ca în 1968 să publice placheta *Vremea lerului*, care să marcheze o schimbare la față a poeziei lui. Această perioadă de creație coincide cu interesul manifestat de scriitor față de creația orală, care îi va marca profund atât poezia și proza, cât și traducerile.

Trebuie spus că o reabilitare totală a talentatului scriitor nu s-a produs (era conștient și scriitorul, odată ce scrie prudent, în scrisoarea către Romanenco, „să mai fac ceva”). Bunăoară, Andrei Țurcanu, unul dintre cunosătorii și comentatorii avizați ai fenomenului șaizecist, perioadă când s-a produs și resurecția lui Meniuc, nu îl consideră un poet de primă linie (*Cartea din mâna lui Hamlet. Andrei Țurcanu de vorbă cu Nina Corcinschi*, Cartier, 2017, p.51), ceea ce ar însemna și o împlinire artistică redusă.

Exemplul lui Meniuc, dar și al altora ca el, ilustrează decăderea la care ești supus atunci când faci concesii. Regimurile totalitare îți confiscă libertatea, apoi îți anihilează personalitatea. Din păcate, literatura basarabeană nu a avut scriitori neînregimentați, care să scrie pentru sertar, păstrându-și astfel integritatea morală și creatoare. Cele câteva excepții confirmă regula.

În unul din poemele sale, Meniuc scria: „Pe rug fiecare devine liber”. Sper că nu este vorba de flăcările aprinse de comuniști, căci aceștia, în vremea când a fost scris versul, îi perpeleau pe cetățenii lor la foc mic, confiscându-le orice urmă de libertate și independență.

George Meniuc a fost și un redutabil prozator. Începând tot cu anii '60, a publicat mai multe culegeri de proză scurtă și chiar un mic roman de factură experimentală, *Disc*. Scriitorul are grijă să nu ideologizeze excesiv proza, așa cum s-a întâmplat cu poezia, publicând mai multe plachete compromise iremediabil. Multe proze se bazează pe amintirile sale din copilărie și tinerețe, situând în centrul lor mahalaua sordidă

a Chișinăului. Familia scriitorului s-a mutat frecvent – din sărăcie – dintr-o zonă a orașului în alta, așa încât el a avut posibilitatea să descrie mai multe spații a ceea ce reprezenta capitala Basarabiei românești.

Atunci când am alcătuit cele două volume de proză scurtă din cadrul antologiei *Literatura din Basarabia. Secolul XX* (2004), am ținut cu tot dinadinsul să includ și un text de George Meniuc. Citind, cu această ocazie, din proza autorului, am remarcat, pe lângă ceea ce îmi era cunoscut din școală și de la facultate (*Scripca prietenului meu, Anton Horodincă, Caloian, Ultimul vagon*), calitatea altor texte. M-a izbit, totodată, accentul pe care îl pune autorul pe mizeria oamenilor redați în prozele sale. M-am gândit, atunci, dacă nu e o tentă ideologizantă: de a prezenta Chișinăul „burghezo-moșieresc” prin prisma unei sărăcii etalate cumva disproporționat și ostentativ. Aceeași sărăcie lucie transparentă și în schița *Umbre*, pe care am selectat-o pentru volumul I al colecției menționate. Dincolo de tușele negre alese pentru personaje și mediul lor, mi-a plăcut ideea prozatorului de a se pronunța indirect despre caractere, stări și realități, și anume prin intermediul unor grimase pe care le schițează umbrele. Ceea ce se întâmplă și ceea ce simt personajele formează broderia unor umbre încondeiate în limbaj poetic.

Schița debutează cu scena când mama afirmă că e cazul să se mute cu traiul în alt loc: „– De când ne-am mutat în casa asta păcătoasă, n-avem noroc și pace. În casa asta parcă-i un făcut, totul ne merge de-a-ndoaselea, trăim ca vai de noi. Eu zic să ne mutăm.

În timp ce vorbea, umbra îi tremura în soare, deșirată și subțire”.

De acum încolo, formele pe care le vor lua umbrele vor fi la fel de sugestive ca și celelalte componente descriptive ale prozei pentru a elucida ghemul de probleme cu care se confruntă o familie nevoiașă, cum este cea despre care se relatează aproape gnomice.

În fine, familia se mută în regiunea bisericii Măzărache. Odată ajunși în noul lor habitat, urmează o expunere succintă asupra istoricului acestui loc cunoscut în Chișinău, inclusiv o trecere în revistă a legendelor legate de nume. Tonul amar al povestirii ajunge la un punct culminant, când autorul notează: „Vecinii susțineau că biserica Măzărache fusese zidită de Ștefan cel Mare. Chiar dacă susțineau asta, viața lor nu devenea mai ușoară...”

Conținutul prozei este simplu. Tata simte că are vână de precupeț și asta, i se pare lui, l-ar putea ajuta să scape întrucâtva de nevoi. Cumpără un butoi de vin foarte bun, pe care îl vinde repede, doar că pe datorie, întrucât clienții lui sunt, ca și el, oameni săraci, care nu pot să îi întoarcă datoria în termeni utili. Afacerea eșuează. Mama este cea care are rezerve față de capacitatea comerciant ale soțului său și le exprimă pe față, iar tata, la rândul său, manifestă îndoieli față de viitorul fiului său. Familia înfățișată de prozator este măcinată nu numai de sărăcie, ci și de sentimentul de suspiciune, pe care sărăcia, altminteri, îl generează. Astfel, sărăcia și retența închid cercul.

Într-o vreme când amprentele sociologismului vulgar încă nu se șterseseră definitiv din memorie, această focalizare pe pauperitate și consecințele pe care le furnizează ea mi s-a părut o exagerare. Dar acum, când a fost publicată publicistica altui scriitor strălucit, Alexandru Robot, în care Chișinăul și Basarabia interbelică apar la fel de gri, aproape fără speranță; după ce am parcurs aproape 30 de ani de independență și societatea rămâne cufundată într-o sărăcie revelată la mai multe nivele, pedalarea lui Meniuc pe socialul degradant nu mi se mai pare un exces, adică o sovietizare promovată la nivelul discursului prozastic. Sărăcia din orașe și mizeria din sate constituie unul dintre principalele impedimente actuale de a ne organiza într-o societate civilizată pentru a propăși cu succes spre ziua de mâine. Plecarea masivă peste hotare a oamenilor pentru a-și îmbunătăți situația materială apare ca o soluție necesară și diabolică.

➤ la dificultățile vieții cotidiene. La toate acestea putem adăuga credința larg împărtășită că eventuala Unire a românilor de pe cele două maluri de Prut va fi cândva realizată (într-un viitor incert și nu prea previzibil) printr-o conjunctură care ne depășește parțial oricum (fie în Uniunea Europeană, fie ca o consecință a aranjamentelor între “cei mari”). Ca să conchid subliniez că, în fond, Unirea este dorită dar că sacrificiile inerente ce s-ar impune într-o astfel de eventualitate nu sunt încă acceptate de noi toți și, mai ales, de cei care ne conduc și diriguiesc viața și activitatea la nivel public.

2. În ciuda unor credințe larg acreditate, eu susțin că “istoria nu se repetă” ci ea poate fi doar o “învățătoare a vieții” așa cum o spunea Cicero. Dacă forțăm interpretarea, putem găsi oarecare similitudini între anul 1918 și cel curent. Ele sunt doar foarte generale și nu consider că ar fi utile nici din perspectiva istoricului, nici a celui de “om al cetății”. Cauza Unirii românilor este, în opinia mea, una perenă – fundamentală în destinul nostru – și nu depinde de una sau alta dintre conjuncturi (posibil doar de un cumul al acestora, greu de realizat și fructificat), ci de voința real exprimată de a o realiza cu prețul sacrificiilor implicite și acceptate, ca atare, de noi toți. Unirea nu este un lucru ușor de înfăptuit, firește, dar este și posibilă și probabilă dacă acceptăm că mai presus de interesele noastre individuale, meschine de multe ori, se află unele mai înalte și generale, anume cele naționale. Nu cred că e nevoie de o mare răsturnare la scara istoriei și nici (Doamne ferește!) de vreun război ca românii să poată fi din nou împreună, așa cum este firesc. E nevoie însă de voință și determinare, de acțiune concretă și forță morală. Îndrăzneții înving și e nevoie de îndrăzneala noastră pentru a împlini ceea ce este și ne asumăm ca destin istoric. Figurile luminoase ale înaintașilor noștri care au făcut Marea Unire, martirizați de regimul comunist, trebuie să ne fie pildă și îndemn căci și noi ne putem ridica deasupra vremurilor dacă avem credință și inimă tare.

LABORATORUL SECRET DIN ZELENOGORSK SAU NASTENIKA@MAIL.RU*

de VLAD GREȘU

PROZĂ

Afară era rece, chiar cădeau fulgi mari din cer. Și s-a făcut foarte întuneric, deși, când ea și-a luat lucrurile, el a văzut la telefonul ei mobil că-i trecut de ora opt. I-a pus pe umeri cojocelul lui Kojemeakin și a condus-o până la poarta ei. N-au vorbit aproape deloc: „Noapte bună.”, „Pa.” și atât.

Întorcându-se, el s-a trântit direct în pat. Focul din sobă era stins, dar nu l-a aprins din nou. S-a cuibărit sub pătură, încălzindu-se și se gândea la Nastea.

N-a mai trăit asemenea sentimente. Nici n-a ajuns măcar la orgasm cu ea, dar impresia de astă-seară depășea cu mult toate deliciile sexuale pe care le-a avut vreodată.

De fapt, viața lui intimă demult se transformase într-o rutină uzuală și omogenă: beau o bere, fumez o țigară, fac sex, mă duc la serviciu –cam una și aceeași.

Nu și-a amintit de ceva deosebit nici la prima lor dragoste cu viitoarea lui soție. A făcut-o cam vreo oră pe mironosița și doar atât, de parcă atunci când a acceptat să se culce cu el într-o odaie, chiar într-un pat, nu știa ce o așteaptă. Ea n-a ținut prea mult la ceea ce nici nu mai avea. Ca și el, de fapt. A fost o simplă necesitate, o detensionare reciprocă, o convenție între doi studenți care mai apoi a congrescut într-o familie lipsită de luciu.

Firește, el n-are s-o întrebe niciodată la ce vârstă și în ce împrejurări ea și-a pierdut inocența. Ce rost mai are? La vreo nuntă, la vreo petrecere, sau la păscutul oilor prin hârtoape. Dar și-a amintit cu lux de amănunte în ce condiții și-a pierdut-o pe a lui.

Avea în jur de 16 ani și a trecut pe la un vecin să-l cheme la Nistru. Nu l-a găsit acasă. Tatăl aceluia dormea beat într-o odaie, iar în alta, o femeie ciolănoasă și mare cât o balenă stătea lungită în pat cu fusta ridicată până dincolo de posibilul mini și fără chiloți. El a înmărmurit. Ea a deschis ochii și l-a întrebat în rusă: „Ce vrei?” Dar văzând unde-i curg ochii, i-a zis blajin și înțelegător: „Iată ce vrei.” L-a tras de un braț mai aproape și, deschindu-i pantalonii, l-a pipăit. Apoi, ca luat pe sus, l-a adus la ea între cracii imenși, gata desfăcuți și pliați în genunchi. Mai departe el știa ce să facă.

Cum arăta? S-o știe mă-sa! A pățit ca în cântecul acela al lui Vâsoțki: „Ea doar e o măturătoare!” „Mă doare-n cot, o vreau atât de tare!”

Nu a simțit că o penetrează, de parcă a pătruns într-un spațiu bălos și lipsit de dimensiuni. În schimb, de curând

a sesizat explicit cum i se scurge fecioria în vaca aia fără fund. De parcă i s-a dezlipit un dinte de lapte de la gingine, înfiorător de plăcut, trăgându-și rădăcinile ca niște ațe gâdilitoare tocmai din măduva coloanei vertebrale.

Din ironia sortii aceea la fel a fost o rusoaică, sau poate ucraineană, e tot un drac, și astăzi parcă, după atâția ani, și-a plătit datoria.

Dimineață Nastea a venit pe la ora zece. A adus cadrul de lemn comandat lui Nicolai cu pânza de în foarte bine întinsă de-acum pe leături și două pachetele de gelatină. I-a zâmbit, i-a dat binețe, dar vorbea foarte puțin și încet ca la priveghi. Era retrasă, de parcă obsedată de o jenă, de o pudoare întârziată. Însă lui i s-a creat impresia că ea era dezamăgită, se comporta aidoma puștiului care a văzut actorii dincolo de rampa teatru-lui de păpuși.

– La ce v-ar folosi? a întrebat ea aproape fără interes.

– Vezi imediat, i-a luat el carcasa, studiind calitatea stofei.

Până la venirea ei, el a aprins focul în sobă și și-a băut ceaiul. Nu-i era foame. Acum a turnat apă fierbinte într-o strachină de metal ca să se topească gelatina, a pus-o pe plită și, în scurt timp, a început să ungă pânza cu cea mai mare pensulă.

– Ai un creion? a întrebat-o preocupat.

Ea a venit fără rucsac și a plecat imediat acasă să-i aducă creionul.

– Și o radieră! i-a strigat el din urmă.

Când ea a revenit cu rechizitele și niște produse pentru o ciorbă, el avea pânza grunduită de două ori. Chiar și strachina era spălată de gelatină. Focul a slăbit și el a mai aruncat câteva lemne în sobă.

Fata a luat un cuțit să curețe car-tofii, însă el a oprit-o. A așezat-o pe un scaun de lângă peretele dintre două ferestre, unde a fost odinioară masa și i-a luat din mână cuțitul.

Ea l-a privit cu niște ochi langu-roși, încât lui i-a părut că o să-i dea lacrimile.

– Doriți să mă pictați?!

– Și de ce nu?

Acum el a observat destins că ochii ei i-au strălucit inundați de lacrimi.

– Am crezut că va fi o simplă babardeală, dar văd că-i ceva mai mult.

El s-a sprijinit cu spatele de pat, privind la creionul pe care taman s-a apucat să-l ascută.

– Ți-am zis doar să nu muști din plodul oprit. Va fi foarte greu să-i uiți gustul.

– Dar trebuie să-l uit? Mă întristează doar faptul că degrabă totul se va sfârși.

El a pus creionul pe masă, s-a apropiat și i-a luat capul între palme, privind-o în ochi. Nu știa ce să-i spună, orișice vorbă ar fi sunat patetic și inutil. I-a îndreptat părul de pe frunte, ducându-i-l ușor pe lângă urechi, însă mișcările lui aminteau mai mult de ale unui tată care își răsfăță fiica.

– Vrei să-mi pozezi un pic?

Ea și-a ridicat fața spre el cu niște ochi mari și adânci, a clipit de câteva ori și și-a șters cu dosul palmei nasul.

– Dar vă plac? Măcar câtuși de puțin?

Ținând-o în continuare cu ambele mâini de cap, el i-a răvășit în glumă părul, aducându-i ciuful înapoi peste ochi.

– Mă mai angajam să pictez o fată care nu-mi place?

Un zâmbet senin i-a iluminat Nastei fața. Ea și-a suflat șuvițele de păr din ochi cu buza de jos și s-a făcut comod pentru poza-re. Alte incidente în ziua aceea n-au urmat.

Au preparat împreună ciorbă, au mâncat împreună, ca doi soți și apoi el a revenit la portret. A pictat-o până pe la șapte, când a obosit și ea a plecat. Toată ziua ea a fost cuminte și înțelegătoare, de parcă s-a maturizat brusc, devenind mai înțeleaptă. În plus, nu dădea nici cele mai mici semne de ceva intim. Se comporta așa, de parcă între ei nici n-a fost ceva.

Dimineață, în așteptarea ei, s-a așezat în fața portretului. L-a privit mult, vreo oră, dar nu-i plăcea. Trăsăturile erau prezente, culorile au fost alese reușit, calde, dar nu era acea Naste pe care el intenționa s-o picteze. Stând așa, deodată s-a prins la gândul că Nastea cea de altădată nici nu mai este. A rămas doar în amintirile lui și în tabloul de pe perete. Iar el, în portretul acesta, oscila între Nastea de atunci și cea de acum.

Până la venirea ei a hotărât să picteze fundalul: bărnele învechite cu textura întunecată a nodurilor. I-a mai lucrat părul cu ocru păstos înălbit. Dar în tot acest timp nu putea scăpa de ochii ei care, balansând între zâmbet și tristețe, îl urmăreau cu verdeața lor oriunde s-ar afla el și orice ar face, chiar și atunci când aprindea focul în sobă. Îl obsedau. De parcă pictarea lor nu era o simplă improvizare a formei tridimensionale pe o suprafață plată, ci însemna, de fapt, făurirea sufletului ei cu întreaga sa gravitate, și cum îi va reuși acum, așa va rămâne s-o reprezinte toată viața. Ușor înfiorat, i-a pigmentat cu vernil închis pupilele, i-a accentuat cu alb și multă responsabilitate licărul transparent al irisurilor, i-a subliniat cu umbră pleoapele,

însă imaginea continua să rămână duplicitară și neinspirată.

Nastea a venit târziu, foarte târziu, pe la vreo două, cu un lighean, ca data trecută, de pelmeni fierbinți, punându-i pe masă. Era mult mai revigorată și bine dispusă.

– Astăzi vom hrăni și lupoșorul dumneavoastră, a cochetat ea, ținând cu două degete lângă capul înclinat oblic un prezervativ în ambalaj.

El i-a zâmbit reflexiv, deși declarația ei i-a părut un pic jignitoare.

Iată, vasăzică, de ce a renunțat ea atunci așa de abrupt! S-a speriat, de parcă el ar fi fost un derbedeu nepriceput!

S-au așezat și au mâncat pelmeni, la fel ca doi soți. Ea era locvace și veselă. I-a povestit că a fost dis-de-dimineață împreună cu mamă-sa la piață în raion. Când s-au întors, ea a fiert pelmenii pregătiți încă de cu seară. După ce vor mânca, el va continua s-o picteze, apoi ea va aduce de acasă rucsacul să-și facă lecțiile, pe urmă, seara, vor face dragoste, amândoi într-un pat, ca soț și soție. Și așa zi de zi până în ziua în care el va pleca.

Programul ei era ticluit cu atâta migală, pe ore și chiar pe minute, de parcă dâșii începeau o viață conjugală în toată legea, dar n-a fost să fie. Peste vreo două ceasuri a sosit Kojemeakin.

Vistavoi se uita cu ură de taur la talgerul ăla de piroște cu carne, gata să-l ia și să-l izbească de podele. Avea impresia că el era de vină. Cu el a început totul, cu el și se sfârșește totul.

Nastea, buimăcită, a plecat aproape imediat. N-a mai revenit să-și facă teme.

Luni dimineață, când ei plecau cu mașina lui Kojemeakin spre Zelenogorsk, ea îi aștepta la portița lor. Nu s-a dus la școală. Profesorul a claxonat, însă ea le-a arătat cu mâna să se oprească și a transmis lui Vistavoi un bilețel. Avea ochii roșii, jigniți și tulburi de insomnie. El nu știa ce să-i spună.

A deschis bilețelul când mașina, virând printre hopuri, a ieșit din pădure pe șosea. Acolo a găsit scris: *nastenika@mail.ru*.

*** Fragment din romanul *Fabrica de genii*, în curs de apariție la Editura Prut.**

Prozatorul Ion Țurcanu adună în volumul *Istorisiri răzlețe* (Editura Junimea, 2018) șaisprezece proze scurte, scrise „răzleț”, în mai bine de treizeci de ani, cele mai „vechi” fiind datate 1985, 1986 și 1991; deși „răzlețe”, istorisirile, cu o remarcabilă unitate stilistică și tematică, nu sunt deloc „întâmplătoare”, proza nu e un „violon d’Ingres”, o ocupație „de duminică”, Ion Țurcanu fiind, într-un anume fel, un caz atipic: scrisul său nu e o „campanie”, nu vrea să dovedească nimic pentru că, iată, autorul pare a-și folosi instrumentele numai după ce va fi descoperit un caz, o întâmplare și, mai ales, niște personaje din al căror profil poate extrage datele unor tipologii.

Astfel, patru proze, *Ceaiul*, *Doi pe deal*, *Ispita* și *Mănușile*, își caută protagoniștii printre copiii unui sat basarabean uitat de lume, în orașelul Călărași, un „sat mai mare” și în Chișinău. Copiii din *Ceaiul* sunt trimiși de părinții (prea) ocupați cu treburile gospodăriei să-și cumpere singuri caiete pentru școală; drumul din sat până la magazinul din Călărași e o cale a aventurii, a primei călătorii în afara ogrăzii casei părințești: „Pe un drumeag croit pe creasta dâmbului ce întretaie șesul de lângă Călărași de la o latură la alta merg doi copii, o fetiță și un băiețel. E un decombrie cu glod și cu aer rece, greu, ce răzbate până în măduva oaselor. Fetița, cu roșul obrazilor încadrat în ovalul unei șalincuțe, cu burnujică și fustiță lărguță, cu ciorapi cafenii-închiși băgați în niște sândăluțe din pânză tare de aceeași culoare, ceva mai deschisă, pășește semeață, purtându-și larg brațele cu pumnii strânși. Cam după fiecare douăzeci de pași aruncă o privire înapoi la frățiorul ei care se mișcă tot mai greu. Când acesta rămâne prea departe în urmă, fetița se oprește, îl așteaptă până se apropie și iar o ia cu pas vioi înainte”; Anicuța și Ghiță își păzesc cu grijă copeicile pentru cumpărături, ajung în târg, unde descoperă uimiți o nouă lume, cu magazine, vitrine, câteva străzi asfaltate și case cu etaj, cumpără caietele din care sacrifică două și, cu „capicile” astfel economisite, beau un ceai, *altfel* decât cel de acasă, într-un restaurant-cantină: scena e antologică, asociindu-și, prin sugestie, profilul interior și starea „socială” a protagoniștilor: „Băiețelul se așază și trage în același timp căciula cu dreapta într-o parte, învârtind-o o vreme în mâini, că nu știe ce să facă cu ea, apoi o lasă pe genunchi. Între timp soră-sa mestecă ceaiul. Îl mestecă și privește atent dacă a mai rămas ceva zahăr la fundul paharului, apoi iar îl mestecă și din nou privește îndelung. Pune, în cele din urmă, lingurița pe masă și duce paharul la gură. Soarbe încet, pe urmă se oprește și-și poartă vârful limbii printre buze. Apoi procedura se repetă. Băiețelul, ciufulit și uitând să-și mai treacă mâneca hainei pe sub nas, se uită foarte atent la ea. Mișcă și el buzele și înghite odată cu fata. După câteva sorbituri, fetița întinde paharul frățiorului. Acesta îl ia vioi și înghite lichidul cu sorbituri mari. Se oprește să răsuflă când în pahar rămăsese mai puțin de jumătate. Stă un timp în cumpănă – să mai bea ori să-l întoarcă surioarei, după care găsește putere să-l îndepărteze. Ea repetă scena de la început. Băiețelul

o privește atent, dar mai puțin curios acum. Apoi paharul se reîntoarce la el și din câteva înghițituri este golit”. În *Doi pe deal*, doi copii, Nicuță și Veruța, se află la vârsta primului fior al dragostei, pentru ca în *Ispita*, câteva „fete între 16-20 de ani”, venite să ucenicească în oraș, locuind cu chirie într-o singură cameră, văd, din întâmplare, pe stăpânul casei dormind „cu mădularul vânat ieșit printr-un crac al chiloților foarte largi” și trec în vârsta viselor erotice. În sfârșit, în *Mănușile*, prozatorul exploreaază destinul unor copii, aflat la voința unor oameni bogați și fără scrupule, într-o întâmplare din 1924, consemnată în arhiva inspectoratului școlar al vremii. Fin psiholog, Ion Țurcanu știe să identifice vârstele copiilor, naivitatea și curățenia lor, agresate, maculate de o lume care nu-i iartă pe cei care nu sunt asemeni ei.

Personajele din prozele lui Ion Țurcanu sunt oameni obișnuiți, necăjiți, unii dintre ei, umiliți și obiștiți, „talpa țării”, cum se spune; întru slava omului anonim, a vieții simple scrie Ion Țurcanu și *Cântecul sirenelor*, o repovestire originală a *Odiseei* lui Homer; aici, Achile însuși face un elogiu omului simplu, anonim și vieții dincolo de „eroism” și celebritate: „Dacă rămân la Troia, cuvânta Peleidul, mă voi acoperi de slavă, dar îmi voi pierde sufletul, iar acasă de plec, nemuritoare glorie nu mă va cunoaște. Mă va ști însă viața simplă, tihnită, că voi fi una cu ea. Prefer, dar, viața cuminte, trăită în pace de gloatele numeroase de anonimi, fără zăngănit de arme, fără dangăte victorioase, fără marșuri și urale. Tuturor acestora prefer viața în Fthia mea natală, unde gingașele flori dau sens întregii lumi, iar firicelul de iarbă, ca să crească, despică stânca”: acesta e profilul personajului lui Ion Țurcanu din satul și orașelul basarabean, „cântat” (și) de lira bătrânului aed de altădată. În *Iubita lui Ionel*, *Într-un târziu*, *Revedere*, *O relație eșuată*, *O istorie aproape obișnuită*, *După zece ani*, *Un caz ciudat*, *Povestea incredibilă a Anei Delmart*, Ion Țurcanu schimbă radical temele, „cazurile” și întâmplările evocate vizând meandrele problematice *cuplului* și configurația sensibilă, mereu misterioasă a *feminității*. Fie că povestește istoria tristă, neobișnuită, a lui Ionel și Maria, „învățători la clasele primare în școala din satul nostru”, în *Iubita lui Ionel*, (re)întâlnirile târzii risipindu-se în ceața unor iubiri nemărturisite, neîmplinite, în *într-un târziu*, *Revedere* și *După zece ani* sau explo-

rează pulsunile subconștientului și palpitul, uneori, freudian, al feminității în *Un caz ciudat*, cu Tincuța a cărei „problemă cea mare” e „bazinul ei”, *O istorie aproape obișnuită*, cu studiul de caz al triumghiului erotic și al feminității care, prin forța ei de atracție, poate fi, adesea, letală, într-un conflict propriu literaturii clasice, între datorie și pasiune, dragoste adulterină și familie („Eu știu că iubesc, iubesc cu toată ființa mea, cu toată puterea sufletului meu, cum nu a mai fost niciodată în viața mea și cum nici nu am bănuir că poate să fie. Și acum să renunț? Imposibil! Nici nu vreau să aud”, spune Laura. „– Gândește-te, scumpa mea, că nu ar fi cuminte să jertfim familiile pe care le avem dragostei noastre. Ținem mult de tot unul la altul, ne iubim foarte tare, dar avem niște copii, pe care nu-i putem neglija. Cum se vor simți ei, când vor afla despre relația noastră?” zice, în replică, Iorgu) și, mai ales, în *Povestea incredibilă a Anei Delmart*, cu un personaj „pacient” al lui Freud, în istoria căruia domină chipul hidos al sărăciei, promiscuității și traiului fracturat, Ion Țurcanu arată o reală înzestrare pentru proza de analiză psihologică.

Între personajele pe care le surprinde în fluxul de conștiință și în profilul ființei lor interioare, Ion Țurcanu decupează câteva *tipologii* – Ilarion, *intelectualul* ezitant față cu perioada problematică din istoria recentă a Basarabiei, a mișcărilor populare de la sfârșitul anilor ’80, în *Un om mai altfel*, Nichifor Zigan, omul având desuetul *cult al prieteniei*, în același context al reformelor lui Gorbaciov, în *Un sentimental incorigibil*, șoferul de taxi, *insul gregar*, în *În delegație* –, prin care abordează (i)realitatea basarabeană în ceea ce are specific, schițând o frescă dinăuntru a epocii și oamenilor ei. Nu e lămurit, totuși, ce va fi însemnând „societatea moldo-basarabeană”? Ion Țurcanu știe să exploateze, în beneficiul artistic al prozei sale, ceea ce se numește *culoare locală*, farmecul arhaicității lexicului regional sau vechi românesc (personajele spun glod, șalincuță, amu’, cufăicuță, burnujică, hlujan, popușoiște, hătrișor, habă, hostropățuri, zdrăvior), excelând, însă, în arta descrierii („Malul stâncos se ridică spre cer ca un stăvilar neclintit și impasibil în fața mării zbuciumate. Valurile uriașe se lovesc pe rând de peretele de piatră, aruncând spre vârful stâncii și înapoi în mare nori de stropi și trimițând până în înalături rotoacele de tunete. Bătrânul de pe mal abia își poate ține cu dreapta hlamida la piept

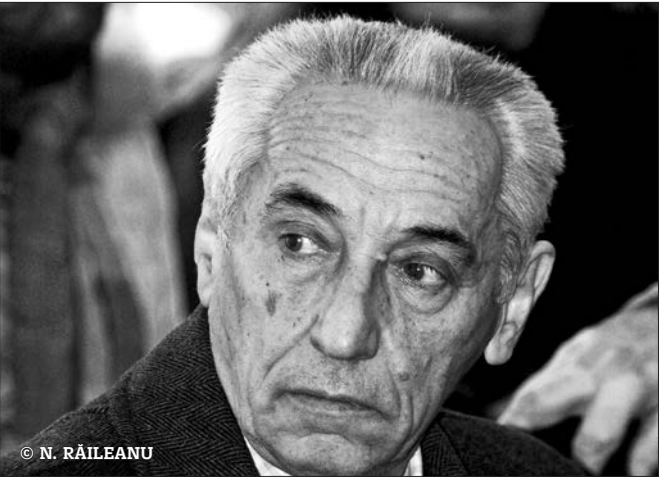

să nu i-o smulgă vântul, iar în mână stângă are o liră. Pletele-i albe sunt și ele răvășite, dar nu-i cad peste privire, căci sunt prinse deasupra frunții cu o panglică împletită ca o coroniță. Ochii stinși cată departe peste marea învolburată”), a portretului („Nu poți să zici despre ea că ar fi o fată extraordinară, adică nu e foarte frumoasă, dar nici deloc urâtă, mai degrabă ar fi pur și simplu drăguță. Deși e trecută de douăzeci și cinci de ani, pare a fi un copil. Această impresie o produce mai ales capul ce pare a fi o mică, dar care, la o privire mai atentă, se arată de proporții perfect admisibile. Părul, departe de a fi abundent, are culoarea castaniului închis, prin pielea albă a feței abia transpare un roz inofensiv, în timp ce în adâncul privirii îi joacă mereu scântea curiozității, poate și a unei energii nebănuite, iar locul buzelor pare să-l țină două petale de un pronunțat roșu natural. Acel meșter neștiut care i-a făcut brațele fine le-a potrivit cum nu se poate mai bine cu bustul și cu mâinile mici și elegante. Iar bustul e, fără îndoială, partea cea mai reușită a corpului ei: nimic în lipsă, nimic în plus. Mâna maestrului a stăruit cu mîgală asupra rotunjimii umerilor, coborând apoi în jos spre a se apropia tot mai mult spre brâu, după ce a fixat pe piept două mere mari de un roz discret”) și a evocării, ca în *O relație eșuată*, cu atmosfera sărbătorii hramului în satul Cârłani, „departe în nordul republicii”, pe valea Ciugurului.

Cu *Istorisiri răzlețe*, Ion Țurcanu se alătură prozatorilor români din Basarabia, care adaugă toposuri noi epicii noastre contemporane.

ION ȚURCANU
ISTORISIRI RĂZLEȚE
IAȘI, EDITURA JUNIMEA, 2018

AMINTIRI

ASIGURAREA IDEOLOGICĂ A SECERIȘULUI

de DUMITRU APETRI

Nu cunosc o altă țară-n lume, / În care omul respiră atât de liber – iată un fragment dintr-o poezie care domina cu desăvârșire spațiul sonor sovietic. Textul poeziei era însoțit la hotarul deceniilor 5-6 de uluitorul slogan: *Actuala generație de oameni sovietici va trăi în comunism!*

Deci, visuri milenare gata-gata să se înfăptuiască. Cum să nu fie traduse în fapte, doar URSS-ul se autodeclara ca țara cu cele mai mari posibilități de realizare a aspirațiilor visate îndelung de omenire, ca bastion al păcii. Așa se spunea pe mică pe ceas, pretutindeni: și la posturile de radio, și în presă.

Prin urmare, nu era pe atunci de mirare că lume de pe lume dorea să vadă pe viu realități neîntâlnite încă pe globul pământesc. Dar... Blestematele de hotare sovietice numai nu se lăsau trecute de picior străin. Bineînțeles, se făceau rareori și excepții. Se făceau doar pentru foarte puține persoane, acelea care se încumetau să critice orânduirea capitalistă, orânduire calificată de ideologii sovietici ca parazitare și în putrefacție continuă. Însă, vorba ceea: nu aduce anul ce aduce ceasul.

Ca din senin, pe neprins de veste, pogoară în imensul și amorțitul de atâtea visări și libertate spațiu sovietic Restructurarea gorbaciovistă. Se produce o ușoară și foarte atentă deschidere a hotarelor. Această, aproape incredibilă, veste nu putea să nu aprindă curiozitatea mai multor oameni din diferite areale geografice și, iată că, vreo câțiva jurnaliști (nu-mi amintesc cu precizie de pe unde erau) veniseră să vadă aievea epocalele realizări sovietice și să vestească întregului mapamond despre ele. Cât privește curiozitatea jurnaliștilor, bine a zis Vladimir Voronin, ideologul comuniștilor din Republica Moldova: „jurnaliștii iștia aleargă după vești ca țachii după morkovkă” (țapii după morcov – n.n.).

Ajungând la fața locului, norocoșilor oaspeți străini li s-a propus să viziteze o întreprindere-două economică, apoi și un colhoz-două, deci să vadă impresionante înfăptuiri industriale și agrare. Au fost, au văzut, au dialogat cu muncitorii, cu plugarii, au luat imagini, totul a fost okay, dar, la un moment, pe unul dintre jurnaliști îl pălește o idee: să adreseze autorităților sătești o întrebare: „Cu ce activități sunt preocupați liderii de partid în timpul recoltării grânelor?”. Răspunsul i-a răvășit și nedumerit totalmente: Cu asigurarea ideologică (!) a secerișului. Așa li s-a spus cu toată fermitatea.

De unde să știe răsfățații și neînduplecații jurnaliști străini că asigurarea ideologică a oricărui sectoraș de muncă din țara sovietelor era grija cea mare a dirijorilor noii orânduiri instalate pe a șasea parte a uscatului geografic. Năstrușnicul răspuns ce li s-a dat jurnaliștilor m-a făcut să-mi amintesc de câteva cazuri de asigurare ideologică a activității și din alte domenii.

Într-un Departament editorial-poli-grafic din Republica Moldova se făceau totalurile muncii anuale: reușite, pe ici-colo scăpări, precizări ale anumitor aspecte, sugestii, doleanțe pentru acțiunile ulterioare – situație firească, normală. Dar..., spre finele ședinței, unul dintre funcționarii cu vechime în muncă s-a ridicat și a zis că dorește să spună câteva cuvinte și că ar avea și o mică întrebare.

Pe o tonalitate moale, alegând cu atenție cuvintele, a zis: „Multstimat tovarășe director, mi-a plăcut ședința de azi – constructivă, mobilizatoare, dar mi se pare că dumneavoastră v-ați grăbit nițel cu cuvântul de încheiere. S-ar fi convenit, cred eu, și bănuiesc că nu numai eu, să ascultăm astăzi și raportul Svetlanei, doar dumneaei are un an și ceva de când e angajata instituției noastre”.

Pe loc s-a observat că această mică intervenție l-a pus pe tovarășul director în anumită dificultate. „Da, a zis directorul după o clipă-două de tăcere, Svetlana e persoană nouă în colectivul nostru. Prin urmare, dumneaei a avut nevoie de câțva timp ca să se acomodeze la noile condiții, la noua atmosferă... Dânsa a studiat minuțios specificul muncii noastre, știe ce facem, cum gândim în probleme majore, spre ce aspiră fiecare dintre noi. Spuneți-mi, vă rog, este în sală vreun angajat de al nostru cu care Svetlana nu a stat la sfat pe îndelete, în diverse probleme: producție, politică, ideologie, randament al muncii, familie, viață de toate zilele etc., etc.?”

„Da, zice slujbașul veteran, aveți perfectă dreptate, dar dumneaei nu și-a împărtășit public impresiile, opiniile, concluziile la care a ajuns. Suntem curioși să le aflăm.”

„O să le împărtășească, declară directorul tranșant, are timp pentru așa ceva. Funcția dumneaei e una specială și de mare răspundere – asigurarea ideologică a activității noastre editoriale.”

Această Svetlană, o blondă relativ tânără, le purta de grijă cu multă sârguință sărbătorilor oficiale: ziua armatei

sovietice, a femeilor, 1 și 9 mai, 28 iunie, 7 și 8 noiembrie și 5 decembrie – ziua constituției. În preajma și în timpul acestora, firea i se aprindea cu adevărat: pornea discuții cum de organizat festivitățile, confecționa lozinci, procura stegulețe, înmâna angajaților texte de cântece, pe care le considera potrivite cu sărbătoarea. Când se ieșea la demonstrații, în coloana în care mășăluia Svetlana răsunau maiestuos texte și cuplete precum *Широка страна моя родная, Три танкиста, Темная ночь, По долинам и по взгорьям* (E întinsă țara mea natală, Trei tanchiști, Noapte întunecată, Pe văi și pe costișe). Cam acesta era repertoriul ei preferat. Anume la sărbătorile numite, Svetlanocica se simțea în apele ei – degaja optimism, energie, crea veselie. „Până la voi, zicea dânsa cu deosebită mândrie, eu am lucrat la nordul Moldovei, într-un Comitet raional de partid, eu am experiență”.

După amintirile despre întreprinderea sus-amintită, fluxul memoriei mă duce la o instituție cu profil umanistic din cadrul Academiei de Științe a Moldovei, unde de câte ori îndrăzneam cineva dintre angajați să insiste în timpul întrunirilor asupra faptului că obligația primordială a cercetătorilor științifici este stabilirea adevărului, de atâtea ori conducerea le răspundea cutezătorilor vorbitori prompt și hotărât: „Noi suntem o instituție științifică, dar și ideologică, să nu uităm nicicând despre aceasta și..., cum se zice, punctum!”.

Dacă cele întâmplare în instituțiile menționate pot să-i pară cititorului actual stranii, nelalocul lor, ne încumetăm să-i aducem un exemplu dintr-un sector străin de ideologie – o secție mică de îmbuteliere a vinului, plasată în subso-lul unei clădiri din capitala republicii.

De necrezut parcă, dar și acestei modestे celule obștești (un grup restrâns de femei trudea acolo) i se purta de grijă. Stând la sfat într-o zi de sărbătoare, o doamnă îi mărturisea cumetrei sale că, într-o seară, după ce angajații au plecat acasă și în încăpere rămăsesese doar dânsa, care lucra acolo ca dereticătoare, s-au auzit bătăi ușurele și insistente în ușă. Când a deschis, zicea doamna, s-a pomenit în față cu un bărbat tânăr, chipeș, bine îmbrăcat care, manifestând o deosebită dibăcie, a intrat în vorbă cu ea. A zis că îl cheamă Andriușa și că îl interesează viața obișnuită a secției noastre. După felul cum puneă întrebările, s-a observat că avea un gând anume: să afle dacă nu cumva

sunt printre angajatele în acțiuni de îmbuteliere sau, poate, printre noi, cele trei dereticătoare, individe nemulțumite de starea de lucruri din secție și, în genere, de viața de toate zilele din republică.

În acea seară, zicea doamna, eram foarte necăjită, obosită și de aceea cam zgârcită la vorbă. Observând starea mea, curiosul oaspete (avea ochi albaștri, zâmbet dulce) mi-a făcut, la un moment (nu fără a mă ruga stăruitor să rămână toate cele discutate între noi), o propunere ademenitoare. Mi-a spus că, dacă mă învoiesc să ne mai întâlnim din când în când și să discutăm în patru ochi despre angajatele noastre, el, Andriușca, îmi garantează un adaos solid lunar la salariul meu modest, pe care îl voi primi la timp. Mai mult chiar, a zis că mă ia sub protecția lui și că mă va apăra dacă șeful îmi va căuta cândva nod în papură.

Deci, acel tânăr chipeș, cu ochi albaștri și zâmbet dulce, era investit cu obligația de o colosală răspundere în țara sovietelor – asigurarea ideologică a secției de îmbuteliere a vinului din oropsitul subso-l.

P.S.: La hotarele anilor '50-'60 ai secolului trecut peste faimosul stat sovietic s-a abătut un mare blestem: s-a pomenit în situația că nu-și putea asigura populația cu pâinea cea de toate zilele și a fost silit de împrejurări să cumpere produse alimentare din SUA. Circulau zvonuri că zurbagii de capitaliști americani s-au învoit să-și vândă surplusurile de cereale doar cu o condiție: pe vapoarele URSS-ului, burdușite cu grâne, să fie scris cu litere mășcate și vizibile de la distanță: „Pâine pentru Rusia înfometată!”.

Mă gândesc uneori: nu cumva statul sovietic a ajuns la o așa năpastă din cauză că mii și mii, poate chiar milioane de inși, erau împovărați cu griji de cea mai mare răspundere – asigurarea ideologică a oricărui tip de activitate, din orișice celulă a societății, oricât ar fi fost celula de mică și neluată în seamă de lumea de rând.

Se mai spune că prin secolul XIX, într-o anumită perioadă de timp, Rusia avea faima de grânar în Europa. Mă frământă mereu un gând: cum s-a putut ajunge pe atunci la performanțe în cultivarea cerealelor fără a asigura ideologic secerișul și alte acțiuni ale plugarilor???

BREVIAR

REDESCOPERIREA LUI EUGEN CIOCLEA

de ION CIOCANU

În speranța (naivă, știu) de a fi un gospodar bun pe moșia scrisului românesc din Basarabia/Republica Moldova, apariția în 1995 a cărții *Portret de grup* și a „decretului” formulat laconic și fără echivoc de Eugen Lungu despre o realitate care deja se statornicise și la Chișinău *O altă poezie* nu ne-a găsit nepregătiți sau derutați. Aveam ce lectura și, la o adică, analiza în afară de faimosul *Portret de grup* și de ploaia de cuvinte indecente cu care ne tratau Dumitru Crudu și ceilalți antologați. Chiar continuând să citim poezie cu adevărat revoluționară sub aspect lingvistic/stilistic de Emilian Galaicu-Păun în așteptarea unei capodopere de seama *Înșeuării calului de foc* a lui Ion Caraion, pe care Domnia Sa ne-o recomandase drept exemplu de scriitură pentru eventualele noastre alte „Poeme de dragoste”, ne-am zis să continuăm a-l citi pe Gheorghe Vodă, pe Victor Teleucă și chiar pe Nicolae Esinencu, nu mai puțin „revoluționar” în unele crochiuri care i se păreau lui (autorului) culmi în activitatea sa de poet (tip: „Mă piș pe țara / care se pișă / pe poeți”). Nu mai ținem bine minte cui dintre luptătorii înverșunați pentru distrugerea literaturii „pășuniste” (de până la „Portret de grup”, de până la Alexandru Vakulovski, în proză) i-am zis la ciudă că are noroc, bietul, că-mi luasem angajamentul să nu scriu despre noua „altă poezie”.

Nu scriam, dar citeam multă „altă poezie”, în particular a lui Eugen Cioclea, mai ales că, ajuns redactor-șef la „Tineretul Moldovei”, mi-a tipărit operativ un întreg ciclu de versuri lesne catalogabile ca „pășuniste” (drept că însoțindu-le cu un desen cam... „revoluționar”). Citeam și cronici sau analize docte despre poezii care urmau să ne îngroape (nu numai la figurat), inclusiv despre creația vecinului meu de bloc de la Botânica Eugen Cioclea. Dar o lectură atentă, bine asimilată a poeziei sale și a opiniilor despre poezia sa a întârziat cu încăpățănare și poate ar mai fi întârziat, dacă Vitalie Răileanu ar mai fi zăbovit cu lansarea la început de august a cărții sale *Ineditul Eugen Cioclea**, pe care abia în seara zilei pomenite am început s-o studiez „cu creionul în mână”, creându-mi astfel o imagine suficient de clară a poetului plecat la Domnul.

Din compartimentul *Poeme eugeniene inedite...*, dar și din citatele reproduse de coautorii cărții am recitat *Cina irodică* și l-am văzut pe poet în statura sa reală, poate chiar desăvârșită. Dacă prin vreun farmec l-aș întâlni azi la stația de troleibuz „Burebista”, l-aș felicita: „Uite-acolo, în *Cina irodică*, apari mătă în

toată dimensiunea intelectuală, Eugen!” De acolo, din *Cina irodică*, a răsărit și s-a dezvoltat pentru contemporanii de azi un mare poet, care s-a detașat de atâția poeți buni și chiar foarte buni, căci intuise înaintea altora ora acelei alte poezii pe care o blagoslovea tizul său Eugen Lungu în prefața antologiei *Portret de grup*, din 1995. Desigur, impresia era una în măsură să-l deruteze amarnic pe Mihail Dolgan, dar nu numai pe acest discipol sută la sută al... venerației față de „Cântăreții primelor cincinale”. Nu și pe Gheorghe Mazilu, mai evoluat dinspre Lucian Blaga și Tudor Arghezi; intuind adevărul poeziei care bătea la ușă, acesta salută creația poetului nou fără entuziasmul de care era el, Mazilu, capabil, iar constatarea că „versurile lui Eugen Cioclea din *Numitorul comun* nu prea te îndeamnă să le citești a doua oară” era comentată mazilește: „E secretul poetic al lui Eugen Cioclea” (pag. 33), astfel achitându-se într-un fel onorabil de sarcina participării la o lansare a colegului mai tânăr.

Mai activ în epocă, Andrei Hropotinschi, nepot al președintelui Comitetului de Stat pentru edituri, a susținut cum a putut debutul lui Eugen Cioclea, dar nu și cartea *Dați totul la o parte ca să văd*, pe care n-o putuse rumega unchiul său, și a blamat-o cu vârf și îndesat. Tocmai mi-i teamă că așa aș fi procedat și eu, dacă m-aș fi apucat să recenzez acea carte. Așa au întâmpinat poezia lui Eugen Cioclea critici cu vechime în muncă pe tărâmul poeziei în persoana lui Mihail Dolgan, Gheorghe Mazilu și Andrei Hropotinschi.

Era oare cazul ca Vitalie Răileanu să includă în cartea lansată la început de august și recenzile lor? Neapărat! Aceasta e istoria vie a intrării în literatură a lui Eugen Cioclea! Cu rezervele de rigoare din partea onora și cu retragerea din hora critico-literară a altora. Or, meritul de căpetenie al lui Vitalie Răileanu rezidă în reconstituirea unanimității tineretului poetic sincer entuziasmat de apariția poeziei foarte spontane și firești a autorului *Cinei irodice*, *Dilemei*, *Rampe* și al celorlalte bijuterii lirice datorate lui Eugen Cioclea. Cităm din operele reproduse în acest volum de Vitalie Răileanu și-l îndemnăm pe cititorul de azi să conștientizeze frăgezimea expresiei, sinceritatea și spontaneitatea discursului poetic: „Eu nu scriu versuri. Eu așa vorbesc...”, „Poezia lui Eugen Cioclea este o poezie declarativă. / El vă face declarații de dragoste din mers. / El crede că, dacă orișice lucru și faptă poartă un nume, / lor trebuie să li se spună pe nume...” ș.a.m.d.

Curând vine rândul și unor poezii metaforice complicate: *Regula jocului*, *Dilema*, *Rampa*, *Cămașa de forță* și acel splendid *Testament* care nu se lasă descifrat cu aceeași ușurință, dar e de-a dreptul fascinant ca imaginație și mesaj.

Ziceam, mai devreme, că doritorul de a-și aduce aminte de poetul Cioclea și de a pătrunde în adâncurile gândirii și expresiei lui literare poate beneficia de o seamă de texte ale unor literați tineri care au reacționat prompt la începuturile nu prea obișnuite ale lui Eugen Cioclea. Nu prea obișnuite în sensul în care Andrei Hropotinschi îi reproșase direct, pe șleau, în timp ce alți exegeți ocoleau obscenitățile antipoetice ori în genere nu-i luau în seamă pe tinerii care credeau că fac revoluție din ori prin utilizarea cuvintelor și expresiilor indecente.

Ajunși în acest moment al aprecierii cărții lui Vitalie Răileanu *Ineditul Eugen Cioclea*, e locul să dăm prioritate, în primul rând, lui Eugen Lungu și câtorva alți colegi prezenți în carte cu articole și recenzii îndrăznețe și, totodată, cumpătate, întemeiate pe lecturi atente și instructive pentru cititori: Alexandru Burlacu, Anatol Moraru, Nicolae Leahu, Dumitru Crudu, Leo Bordeianu, Emilian Galaicu-Păun, Grigore Chiper, Nicolae Popa, Lucia Țurcanu, Maria Pilchin... Își aduc contribuția la prestigiul acestei redescoperiri a lui Eugen Cioclea și cinci autori de interviuri luate poetului, dintre care mai cu seamă cel semnat de Alexandru Bantoș se evidențiază prin prospețime și adâncime de gândire.

O particularitate esențială a cărții *Ineditul Eugen Cioclea* e cunoașterea și recunoașterea poetului în dreapta Prutului, cercetători literari prestigioși, ca Alexandru Mușina, Adrian Dinu Rachieru, Alexandru Cistelean, Alex Ștefănescu, Daniel Cristea-Enache, Nichita Danilov ș. a. fiind recomandați de antologatorul cărții în calitate de experți în materie critico-istorico-literară, care și-au expus opiniile pozitive (dar și unele nu prea...) desfășurat ori succint, în orice caz adevărate viabilității interesului față de antumitatea și – acum – postumitatea poetului și eseistului Eugen Cioclea.

Dincolo de toate cele spuse și de cele care ar mai putea fi spuse despre cartea *Ineditul Eugen Cioclea*, meritul apariției acestui prim monument înălțat poetului de la Druța (și Terebna) aparține lui Vitalie Răileanu, antologatorul și autorul câtorva eseuri critico-literare proaspete despre „poetul ludicului lucid” care a fost și este Eugen Cioclea.

FIRUL CU PLUMB

EUGEN CIOCLEA (1948-2013)

[NU EXISTĂ POPOARE MĂRUNTE...]

Nu există popoare mărunte.
Ele există sau nu există defel.
Pledez pentru semnul de egalitate
dintre firul de iarbă
și turnul Eiffel.

Ne pârpălim pe aceeași planetă.
Înfulecăm din același pământ
sau nisip.

În curând vom planta bostănei
și măslini și garoafe
pe lună
(mi s-a spus că-i posibil un metalimbaj
mai frumos ca o limbă).

Doamne al proștilor, zic, nu cumva
ne vom și înmulți precum râmele
pe un vârf de hârleț
într-o groapă
comună?

***INEDITUL EUGEN CIOCLEA
ANTOLOGIE
DE VITALIE RĂILEANU
IAȘI, EDITURA JUNIMEA, 2018**

POEZIE UCRAINEANĂ

RONDELURI

de MIKOLA BOROVKO

MIKOLA BOROVKO ESTE UN POET UCRAINEAN CONTEMPORAN. S-A NĂSCUT PE 13 MAI 1948, ÎNTR-UN SAT DIN REGIUNEA KIEV. A ABSOLVIT UNIVERSITATEA DIN CAPITALA UCRAINEI. A LUCRAT ÎN DOMENIUL PRESEI ȘI AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI. A PUBLICAT ZECE PLACHETE DE VERSURI, TREI DE PUBLICISTICĂ ȘI DOUĂ DE ISTORIE LITERARĂ. ȘI-A CĂȘTIGAT RENUMELE SPECIALIZĂNDU-SE ÎN SCRIEREA DE RONDELURI. POEZIA LUI MIKOLA BOROVKO A FOST TRADUSĂ ȘI PUBLICATĂ ÎN LIMBILE RUSĂ, FRANCEZĂ, GERMANĂ, BELARUSĂ, GEORGIANĂ, ARMEANĂ, KĂRGĂZĂ. ACUM ȘI ÎN ROMÂNĂ.

1. PE-ALEE-N-PARC...

Pe-alee-n parc ești Tu și Clipa,
E-nchisă pista pentru zbor,
Însă un înger păzitor
A rupt zăvorul cu aripa.

Și vântul spulberă nisipul
Peste opreliști, vânt de dor.
Pe-alee-n parc ești Tu și Clipa,
E-nchisă pista pentru zbor.

Se-avântă sufletu-mi în pripă,
Dar se agață de un nor
Ca un ciurlan de un obor,
Și scoate-n miez de noapte-un țipăt.
Pe-alee-n parc ești Tu și Clipa.

5. EA ÎL AȘTEAPTĂ...

Ea îl așteaptă douăzeci de veri,
Aproape cât o veșnicie,
Doar ca-n privirea-i mult prea azurie
Să vadă cum sub cei doi tineri meri

S-au sărutat – de parcă fost-a ieri –
De două ori, dar ei îi pare-o mie.
Ea îl așteaptă douăzeci de veri,
Aproape cât o veșnicie.

În veacul supersonicelor zări
Un suflet stă în casă ca-n pustie
Și nimeni nu-nțelege sau nu știe
Cum poate fi aceasta adevăr –
Ea să-l aștepte douăzeci de veri?!

7. SĂ MERGI PE APE...

Să mergi pe ape... Sportu-i pentru zei,
Dar și pe oameni i-a tentat ideea...
Când mă scufund, nu mă-ntreba, femeie,
E la fund, cum mă întrec cu ei.

Mă râde vântu-n hohote, pe chei:
Cui reveni-va juna orhidee?
Să mergi pe ape... Sportu-i pentru zei,
Dar și pe oameni i-a tentat ideea.

E liber cerul ori e plin cu zmei,
Privatizat de îngeri sau de demoni?
Ori, poate, ocolim puțin problema

Și nu ne avântăm pe alte căi?...
Să mergi pe ape... Sportu-i pentru zei.

12. E CĂRUNTĂ CASA, BIATA

E cărunță casa, biata,
Sora-l otrăvi pe frate,
Împlinindu-i voia dată,
Dar rămase vinovată...

Rută-iarbă blestemată!
Se căiește, plânge fata
De nedreapta ei dreptate.
Cea cu coasa umblă beată

Bate-n uși, larmează satul.
Strigă bufnița moțată:
«Vinovată! Vinovată!»...
Sora l-a iubit pe frate,
E cărunță casa, biata.

13. HEI, PATRU VÂNTURI CÂNTĂ...

Hei, patru vânturi cântă osanale
Frumoasei toamne și un biet cobzar
Îi zice din vioară într-un bar
Romanța de adio și de jale.

Livezile aplaudă-colo-n vale,
Aprind din frunze magicul pojar.
Hei, patru vânturi cântă osanale
Frumoasei toamne și un biet cobzar

Ne farmecă și ne aduce-n cale
Romanța despre ultimul pahar
Plin cu momeli...
Dar fuge cel scripcar,
Căci vine iarna cu zăpezi în poale...
Hei, patru vânturi cântă osanale!

14. CAUT URME...

Caut urme în trecut și-n amintiri,
Dar nu găsesc: a-nțelenit memoria
Și-o poartă de stejar a-nchis istoria.
Se-nchide azi și vechiul cimitir,

Căci satul s-a mutat la Roma, într-un tir.
Doar un ecou aud:

«Memento mori!».
Caut urme în trecut și-n amintiri,
Dar nu găsesc: a-nțelenit memoria.

Doar al iubirii vechi coviltir,
Cel de smalard, cu mine sparge zorii,
Mă leagănă spre porțile istoriei,
Dar s-au închis cu ultimele știri...
Caut urme în trecut și-n amintiri.

21. ACELE SĂRUTURI ȘIRETE

Orice sărut își are prețul. Adesea el e
mai mare decât viața...

Acele săruturi șirete
Te-au ars ca pe-o casă în vânt.
Pe zaț de cafea tălmăcind,
Ai vrut să prinzi bafta de plete...

Iar șerpii ispitei cu sete
Mijlocul tău zvelt îl cuprind.
Acele săruturi șirete
Te-au ars ca pe-o casă în vânt.

În jur nici pereți, nici prieteni
Și jalea te dă la pământ.
Procesul începe curând,
Vin martori cu false pecete –
Acele săruturi șirete.

30. EA ERA NEPERMIS DE FRUMOASĂ

Ea era nepermis de frumoasă,
Sânii noapte de vis promiteau,
Din priviri două ceruri zâmbeau.
Chipul ei pătrundea pân'la oase

Și trezea niște vreri păcătoase –
Toți bărbații în gând o culcau.
Ea era nepermis de frumoasă,
Sânii noapte de vis promiteau.

Însă ea m-a-nfășat într-o plasă
Și cu muții m-a pus ca să stau.
Pe când dânsa, cu-un brâu peste coapsă,
A dansat toată noaptea pe masă.
Și era nepermis de frumoasă!

Traducere de Boris MARIAN